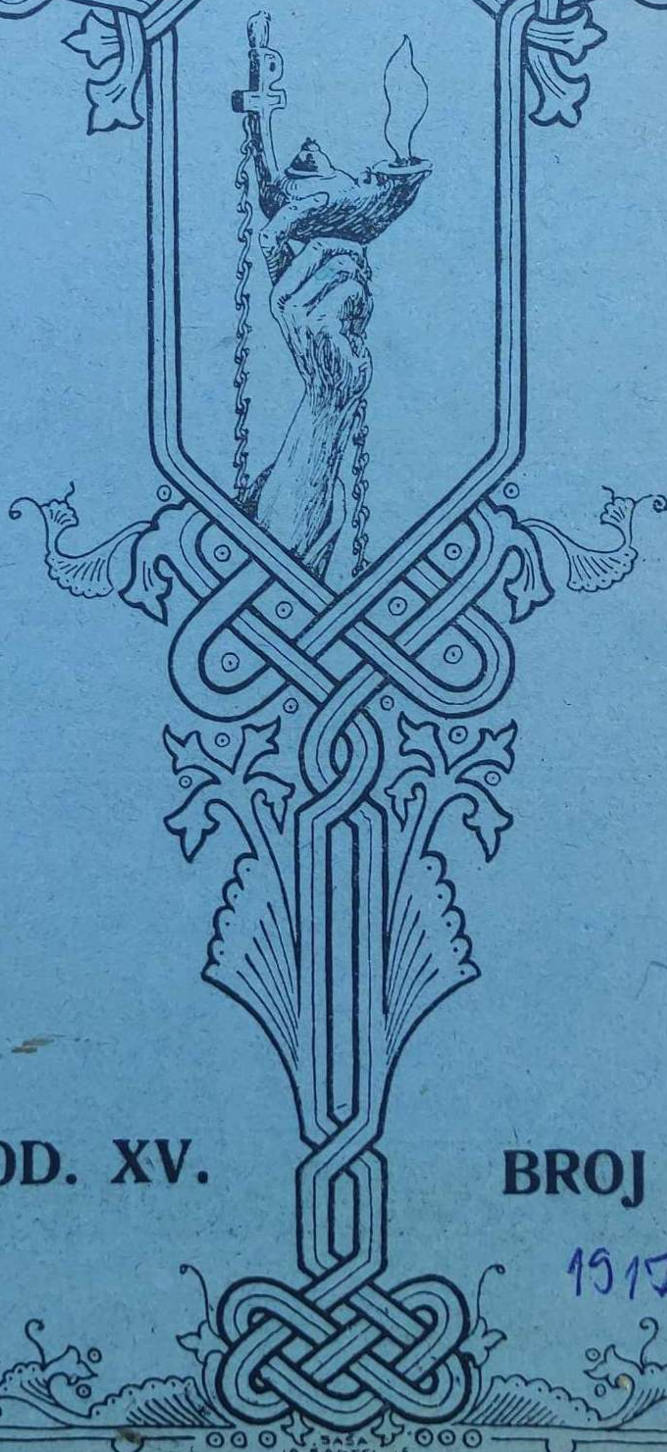
HRVATSKA STRAŽA

GOD. XV. BROJ 6.

1917

Tiskarski umjetnički zavod „Miriam" Rijeka.

Uredništvo je primilo:

Yves Le Querdec, ***Pisma seoskog župnika.*** Djelo nagrađeno od francuske akademije. S franc. preveo i izdao Zbor bogoslovne mladeži u Zadru. Zadar. Cij. 2.50 kr.

Koledar presv. Srca Isusova i Marijina za god. 1918. Izdalo uredn. Glasnika Srca Isusova u Zagrebu. Cij.: 1.50 kr.

fra Bono Zec, ***Mir vam!*** Probrane pjesme Hrvat. Kršć.-demokr. knjižnice br. 20. Zadar 1917. Cij.: 0.40 kr.

D. F. Ivanišević, ***Pučka škola u Jesenicama o 50 godišnjici*** (1867—1917). Split. 1917.

Die nationale Abgrenzung im Süden. Zagreb 1917. Izd. knjižara Hartmann. Cij.: 1.20 kr.

o. Grčić, ***Neke misli o junačkim nar. pjesmama.*** Split. 1917.

K. Rac i F. Lasman, ***Izbor iz stare književnosti kršćanske.*** Cij.: 5 kr. Zagreb 1917.

Ante Petravić, ***Treće studije i portreti.*** Split 1917. Cij.: 4 kr.

Ovaj je broj zaključen 1. studenoga.

Split, 1. stud. 1917.

Papa je Benedikt XV. 1. kolov. upravio poglavicama zaraćenih naroda novo pismo o miru. Ovaj put iznosi konkretne predloge: 1. *sloboda mora,* 2. *ukinuće stajaće vojske,* 3. *povratak zaposjednutog zemljišta,* 4. *osnutak vrhovnog sudišta.* Nu prije svega želi papa, da sve stranke prihvate ova dva načela naravnog zakona: 1. *Načelu prava* (pravice) *mora ustupiti mjesto načelo sile,* 2. *vlade neka uvaže nacionalne želje.*

Ovime papa potiče zaraćene na mir već sedmi put. Kako oca boli, kada mu se djeca međusobno krvare, i Benedikt to osjeća. Moli, zaklinje, naređuje postove, molitve, sv. pričesti, osobno piše i konferira s diplomatama svih država; nema evo mira, da postigne opći mir. Hoće li uspjeti? Tajni su putevi Božji, ali će i Bog i pogledati milosrdno na ovaj pothvat.

U ovom se pismu postavlja papa kao vazda na neutralno stanovište kao zajednički otac i prijatelj. Gleda s višeg, zajedničkog stanovišta, što će koristiti čitavom čovječanstvu, bez obzira na pojedine narode napose. Pomislimo malo na ove okolnosti: 1. Dokle Engleska ima tjesnace Gibraltar i Suec, Amerika Panamu, Turska Carigradski prolaz, valja da nastaju ratovi. Evropu drže naime Engleska i Turska u zatvoru, jer je saobraćaj po moru još vazda najcijeniji i najudobniji za promet i trgovinu. Svaki narod hoće da živi, ali valja neka pusti i druge da živu. Slobodu je mora zagovarao i Wilson. Nu u slobodi mora nije uključena sloboda uvoznine, koja bi uništila domaće produkte; ne dokida se zaštitna carina, koja je u svojoj umjerenosti donijela zemljama mnogo napretka. Iza ovog rata ne bi više

Rusija hlepila za Carigradom, kada bi joj sutra bio potpuno zajamčen onuda prolaz u sredozemno more. More je žila kucavica, izlaz svake napredne države; izvor je to blagostanja i prvi gotovo uvjet gospodarskog razvijanja. Suženje je pak ili tlačenje državnog gospodarstva gore od tlačenja političke slobode, jer ove nema bez gospodarske neovisnosti. — 2. Za stajaće su vojske tražile države pred ratom veliki dio svojih dohodaka, a sadašnji je rat već pozobao zaraćenim strankama preko 300 milijarda, a to je peti dio narodnog imanja entente i centralnih vlasti. Potraje li rat još 5 godinâ i ratni troškovi budu redoviti prema dosadašnjima, zaraćeni će narodi uništiti gotovo svoju imovinu. I posljedica? Prezaduženost države, bankrot državnih financija, dosljedno opće osiromašenje. Kolika je sjev. Amerika! I ipak pred ratom nije osjećala potrebu da podržava stajaću vojsku, nego nešto za uzdržanje reda (milicu). Silni je novac tako sebi prištedila, koji može upotrebiti u druge svrhe blagostanja. Otkada se odalečiše države od papinskog upliva u Evropi, javlja se i tendencija, te se uvođe obvezatna i općenita vojna dužnost. Time se otimlje brojne osobe u najboljoj snazi polju, obrtu, trgovini, obitelji. I Leon XIII. je svojedobno pred ovim ratom upozoravao, da je «naoružani mir» postao nesnosljiv. Opravdano dakle Benedikt XV. veli, da će ukinuće stajaće vojske više državama koristiti, nego li ma koja ratna odšteta. — 3. Centr. vlasti su zaposjele tuđeg zemljišta mnogo u ovom svjetskom požaru, ententa je njemačke kolonije. Ako ne bi dokončao ovaj rat bez aneksija, eto ti odmah drugog težeg rata do 20 ili 10 ili 5 godina. Kako Francuska nije mogla da zaboravi Elzac i Lotaringiju od g. 1870., tako ne bi prestale sada ni druge oštećene države da se na boj spreme i prvom zgodom izazovu novi požar u Evropi. I onda? Evropa će doživjeti goru dobu u XX. vijeku, nego li za seobe barbarâ. Aneksionisti su stoga najveći neprijatelji svoje domovine. Austrijski su političari za mir bez aneksija; i kod njemačkih parlamentaraca sve većma prevladuje takav mir. Istina nova «stranka domovinska» uz bivšeg pomorskog vrh. zapovjednika Tirpitza hoće aneksije, ali je i u parlamentu dobro ušutkana. Ententa? Ona traži Elzac i Lotaringiju za Francusku, Trst i dio Tirola za Italiju itd.; hoće aneksije. Ovih dana[1]) objelodanjuje organizacionski odbor nizozemski-skan-

[1]) Reichspost, 20. okt. 1917.

dinavski za konferenciju u Stockholmu svoj mirovni proglas kao zaključak stockholmskih socijalističkih dogovora. Pod devizom «Ni aneksija ni kontribucija» traži ipak, da Njemačka plati Belgiji ratnu odštetu, Crnagora se spoji sa Srbijom, Engleska dade političku neovisnost Irskoj. Čemu ovo nadodavanje? Papa je razboritije postupao, dosljedniji je u svome načelu, koje je jedino kadar da približi zaraćene stranke. — 4. Kada bi sve ove tri tačke i poprimili, ne veli papa, da bi time prestalo ratovanje. Ratova će biti, dokle bude ljudskih strasti, egoizma na zemlji. I ovaj je sadašnji rat na dnu svome pitanje trgovačke utakmice i političkog upliva u svijetu između Engleske i Njemačke. Radi slične se je utakmice vodio rat između Engleske i Francuske u 14. vijeku gotovo jedan vijek (1339-1453). Pod Karlom V. postade Austrija svjetskom vlašću, a to je dovelo do duge borbe s Francuskom. Iz sličnih razloga bori se Pruska s Austrijom. Ratove je sasma dići iz svijeta gotovo nemoguće, ali papa želi, da se barem spriječe u svom strašnom opsegu i da se ne pojave opet tako brzo. Za to je nužno neko sudište, zajedničko svim državama. Zaista mnogi političari, juriste i sociolozi iznose nacrte, po kojima bi druge države u prijepornom pitanju osuđenog krivca prisilili gospodarstveno na izvršenje osude. Nu time moraju države dokinuti doslije usvojeno i prakticirano načelo o tajnim međusobnim ugovorima. Isto tako, ako će ovo sudište moći uspješno da radi, morati će države zabaciti načelo «moć jačega», «sila je ispred prava», «u nutarnja pitanja države nema niko da se upliće»; morati će države poštivati i vršiti naravni zakon (lex naturalis) o pravici i narodnosnom pitanju, kako ga eto papa tumači. Ova dva načela o pravu iznad sile i nacionalnim opravdanim težnjama tumači papa auktoritativno, dočim prve četiri tačke predlaže «*ex prudentia humana*».

Papa je u svome pismu spomenuo napose Poljsku i Armeniju. Zašto nije Čehe? zapitao je u bečkom parlamentu zastupnik Zahradnik, pak je nedostojno doviknuo: «To ćemo upamtiti!» Žalosno, kamo se dade i svećenik zanijeti u pretjeranom nacionalizmu. Dobro je opazila na ovu upadicu «Hrvatska Kruna» (Zadar) poč. oktobra, da bi onda bio morao papa navesti barem stotinu imena, a time bi papino pismo postalo poput neozbiljna pisma. Papa je naime općenito kazao, neka vlade urede svoja narodnosna pitanja; priznao je opravdanost nacionalizma. Nu ova upadica zastupnika neka nas pouči, da ne pu-

stimo u srcu mržnju protiv drugih narodnosti. Rat je opravdan kao obrana, ali zato nije nužna mržnja, koja kida mile veze katoličke crkve, majke svih naroda.

Benedikt XV. postao je svojom mirovnom akcijom simpatična ličnost i kod crkvenih neprijatelja, jer govori iz srca i za sreću milijunâ. Ovaj bi ideal po našem sudu još prije papa postigao, kada bi imao svoju papinsku, slobodnu državu. On bi u ovom slučaju mogao da pozove k sebi na dogovor osobni odaslanike zaraćenih država. Ljudi se usmeno sporazume u par sati, što izmjenom diplomatskih nota neće kroz godinu. Ali kako će ići zastupnici centralnih vlasti u Rim, glavni grad zaraćene Italije? Ko im jamči i za život? Nu kada bi zajamčena bila osobna sigurnost, ne bi li protukatolički elementi obijedili papu po Rimu, da nije neutralan? U tom slučaju ne bi papa imao osobne sigurnosti. Ententa međutim nije odgovorila na papino pismo ni do današnjeg dana, pak može papa teško da misli na poziv odaslanika.

Dužnost je nas katolikâ, da s papom molimo i svugdje zagovaramo njegova načela. S papom nećemo pogrješiti ni u stvarima ljudske razboritosti.

—o—

Kako je s *državnom valutom u Austriji?*

Prije smo za 100 maraka plaćali 117 kruna, sada plaćamo 160 kr.; sada dajemo za 100 švicarskih franaka 240 kr. Uzrok leži u tome, što austro-ugarska banka nema dovoljno zlata za pokriće papirnatih banknota. Za mira je kolalo 2 miljarde i pô njezinih banknota, sada kola 8679.8 miljarda istih. Uz to su državni troškovi došli do 54 miljarda kruna.

Nije čudo, što je država došla do tog troška. Rat 1870-71. je zapao Njemačku i Francusku po 1750 milijuna maraka, burski rat (trajao 32 mjeseca) 430 maraka, rusko-japanski rat Rusiju 4900 milijuna maraka, Japan 4100, dočim za ovaj je rat Austrija već potrošila do svrhe 1916. 31.3. milijarda maraka. Silne se vojske sada tuku. U bici kod Leipziga bilo na bojištu s obe strane oko 300.000 ljudi. I danas? Oko 40 milijuna vojnikâ. Ratni je dug sezao do 41.256.8 milijuna kruna svrhom junatek. god. Prebrojimo li 13 miljarda predašnjeg državnog duga, onda bismo za kamate tog ukupnog duga morali plaćati 1702.1 milijuna kruna. Godišnje je pak primitak 5359 milijuna kruna, a to je deficit od 1165 milijuna kruna.

Usput treba spomenuti, da država duguje

Austr. ug. banci	8679·8	miliuna kr.
42 bankama	68.517	„ „
Njemačkoj	3362.5	„ „
Nizoz. i Švicarskoj . . .	53.—	„ „
Pošt. štedionici	91.5	„ „

Uz ovo valja pribrojiti 24 miljarde kruna za 6 zadnjih ratnih zajmova.

Nu sve i kada bi se sutra sklopio mir, biti će iz ovo oko 600 milijuna kruna troška za demobilizaciju, 500 milijuna kruna za siročad palih (ovo zadnje kroz 20 god.), te trošak za popravke u ratnim područjima.

Odakle silni novac?

Državnici i političari, u bečkom parlamentu posebni odbor, učenjaci traže nove puteve. Na početku devetn. vijeka je država bila proglasila sniženu cijenu novca, te je tako popravila valutu. Na ovo više niko ne misli, jer bi to uzdrmalo svako pouzdanje u državu. Oporezovanje (već poprimljeno) na ratne dobitke donijeti će državi primitka, nu to nije dovoljno. Gospodarenje će se morati urediti tako, da što manje budemo trebali uvoza, pak treba stoga povećati produkciju žitaricâ i ine hrane nametnuti velike daće na uvoz luksurioznih predmeta. Pravi način, kojim će se doskočiti silnim državnim dugovima, moći će se ipak točno odrediti iza rata, jer će se pri sklapanju mira regulirati i odnošaji države prema tuđinstvu. Nu je sigurno, da će valutu popraviti gospod. proizvodnja u vlastitoj zemlji za mira.

—o—

Jugoslavenski je klub (u kome su okupljeni svi zastupnici jugoslavenskih zemalja, jedino je Tresić izišao i pridružio se je Česima) u bečkom parlamentu pomoću izjave 30. svibnja uskomešao sve krugove. Jugoslavensku kraljevinu (Iliriju?) pod žezlom Hupsburgovaca traži klub, te bi u njoj bile zemlje južnih Slavena. Evo je od te izjave proteklo 5 mjeseci, ali Srbi u Bosni muče glede izjave kao i koalicija u Hrvatskoj; jedino su joj protivni (radi posebnih garancija) pravaši oko «Hrvatske». Slovenska, Istra, Dalmacija je listom za spomenutu izjavu, kao što se i pravaši oko «Hrvatske države» poistovjetovaše s izjavom jug. slav. kluba.

I vlada mora računati tom činjenicom. Sada je na vladi Seidlerovo ministarstvo. To nije parlamentarno ministarstvo, nego je činovničko (u kome je po prvi put ministar jedan Slovenac, dr. Žolgar, činovnik dakako). Ovom je ministarstvu pošlo za rukom odobrenje proračuna za 4 mjeseca. Uspjelo mu je to, jer je dobio za se Poljake, kojima je obećao milijune za popravke u Galiciji. Poljaci su doslije držali s Česima i jugoslavenskim klubom. Ovaj je zadnji glasovao proti proračunu, te je u opoziciji sa sadašnjom vladom, jer traži od vlade parlamentizovanje ministarstva i ine preinake u upravi.

Budu li Slaveni skupa držali u bečkom parlamentu, odskočiti će i važnost jugosl. kluba, kao i pitanje o ujedinjenju svih jugoslavenskih zemalja. Doći će to brzo. Plima i oseka su redovite pojave na političkom polju, ali iznenađenja nema, gdje je sloga u narodnom predstavništu. Tako je u jugosl. klubu pod upravom Dr. Korošca. U pok. Kreku izgubio je klub jaki faktor za ideje i rad; njegov se gubitak može nadoknaditi jedino daljnim usredotočenjem svih sila u klubu.

Još nije jasna budućnost. Treba počekati, dok se i na političkom obzorju razbistri obzorje. Svi drukčije sudimo o socijalnom, gospodarstvenom i političkom polju; veliki nas događaji oko nas promijeniše, a da to gotovo nijesmo ni opazili. Još nijesmo svijesni promjenâ. Što će biti, ako rat potraje godinu, dvije, tri?

Mirovni program Benedikta XV. i „pacifizam" slobodnih zidara.*)

Piše: **P. Bock, D. I. - Sarajevo.**

Prigodom novog mirovnog pisma pape Benedikta XV. na sve državnike zaraćenih vlasti dobro će doći čitateljima našim kratak osvrt na dosadanja mirovna nastojanja papina. Ovaj pak pregled uz zadnju mirovnu notu papinu služit će nam kao podloga za pravo prosudivanje papinih i crkvenih nazora o ratu i miru u opreci sa lažnim i pristranim «pacifizmom» slobodne zidarije i od nje nadahnutih ortaka njezinih.

I. Dosadanji mirovni koraci Benedikta XV.

Nismo prestali opominjati zaraćene narode i vlade, neka se opet snađu kao braća, premda nije sve objelodanjeno, što smo učinili za postignuće plemenitog cilja». Tako sam papa u zadnjoj mirovnoj noti svojoj upućuje nas na svoja nesebična i neumorna nastojanja, kojima je već i dosada po sudu svih nepristranih ljudi zaslužio ime «anđela mira» i silno podigao mo-

*) Pisac je napisao ovaj članak prije sjajne ofenzive protiv Italije. Nije dakako nakana njegova, da pokudi nastavljanje rata, gdje se neprijatelji naši tako tvrdokorno opiru miroljubivom pozivu papinu. U ovom pogledu i u ovim prilikama «dvostruka nam se nameće dužnost jednako ozbiljna i jednako teška: borba i ustrajnost kao i spremnost za mir», kako piše O. Ehrle D. I. u članku: «Die päpstliche Friedensnote vom 1. August 1917. (Stimmen der Zeit, 94. Bd., S. 27.).

ralni ugled Apostolske Stolice kod svih naroda. Ne možemo se ovdje upustiti ni u puko nabrajanje premnogih mučnih koraka i uspješnih pregovaranja papinih oko ublaženja ratnih strahota, napose obzirom na pomilovanje mnogih osuđenika i na olakšicu teške sudbine mnogih ranjenih zarobljenika.[1]) Isto tako moramo ovdje pustiti s vida iskrena, ali uzaludna nastojanja Benedikta XV., da se započeti rat vjerolomstvom Italije i Rumunjske kao i pristupom Sjed. Drž. ne izvrgne u svjetski rat i u sveopće klanje naroda. Dosta će biti, ako iz mnogobrojnih službenih izjava vrhovnog namjesnika Kristova glede rata i mira istaknemo baš ona mjesta, koja nam služe za što bolje razumijevanje i obrazloženje njegovog mirovnog programa.[2])

Već u prvoj kratkoj opomeni svojoj, upravljenoj dne 8. rujna 1914. svim katolicima cijelog svijeta, Benedikt XV. obzirom «na strašni i neizrecivo žalosni te užasni prizor cjelokupnog ovoga rata» stavlja se na stanovište «dobrog Pastira Isusa Krista, čiji je namjesnik u upravi Crkve», te po uzoru i zapovijedi njegovoj «svekolike jaganjce i ovce njegove obuhvaća srdačnom očinskom ljubavlju». «I budući da za spas njihov, veli papa nadalje, po primjeru samoga Gospoda moramo biti pripravni, kako i jesmo, da makar i život svoj položimo, stalno smo i promišljeno odlučili, da ne ćemo, koliko je u vlasti Našoj, ništa propustiti, što bi moglo pospješiti svršetak ove nevolje». Po tom svu djecu Crkve, osobito pak sve svećenike po primjeru svoga prešasnika Pija X. zaklinje, da se uteku «Gospodu Bogu, kako bi odložio ovaj *bič srdžbe, kojim kažnjuje narode poradi grijeha»*, obzirući se na «zoru mira», preblaženu Gospu, koja nam je rodila onoga, po čijoj je «krvi na križu pomirio sve, što je na nebu i na zemlji». Na koncu papa se već u ovoj prvoj opomeni svojoj toplom molbom i mirovnim pozivom obraća na razne državnike, kako bi miroljubivim nastojanjima sebi zadužili ljudsko društvo.[3])

---

[1]) U prilogu «Ecclesiastica» (br. 1.-2. 1915) trierskog tjednika «Petrus-Blätter» objelodanjena sva pisma zaraćenih vlasti, koje su zahvalno pristale na plemenitu inicijativu papinu oko izmjene zarobljenika nesposobnih za rat. Posebnim pismima kardinala nadbiskupa Hartmanna i na barskog nadbiskupa presv. G. Dobrečića zauzeo se papa također za sudbinu drugih zarobljenika.

[2]) Dosta opširno raspravlja o mirovnim izjavama Benedikta XV. Dr. Ivan Dujmušić u članku «Anđeo mira» (Vrhbosna, 1916. str. 217-220).

[3]) Acta Apostolicae Sedis, 1914. str. 501-502.

U prvoj pak okružnici «Ad beatissimi»[4]) 1. studenog 1914. Benedikt XV. vrlo temeljito raspravlja o četverostrukoj *«klici rata»*, po kojoj su se temelji javnog poretka toliko potkopali, i nastao je toliki preokret mišljenja i tolika iskvarenost ćudoređa, *«te nam bez brze pomoći Božje prijeti već skora propast ljudskoga društva»*.

Glavni uzroci svjetskom ratu.

«Vidimo dakle ovo: U ljudskom saobraćaju nestalo je uzajamne dobrohotnosti; prezire se ugled onih, koji imaju drugima upravljati; razni staleži pučanstva nepravedno se međusobom prepiru; tako se pohlepno teži za nestalnim i propadljivim dobrima, kao da nema drugih kud i kamo dragocjenijih, što bi ih ljudi imali sticati. Ove četiri glavne točke označuju po Našemu sudu isto toliko razloga, zbog kojih je ljudsko društvo tako silno uzdrmano. *Treba dakle zajedničkim silama nastojati, da se uspostavom kršćanskih načela odstrane ona zla,*[5]) ako doista ljudi hoće da države umire i dobro urede».

Iza toga papa potanje razglaba ova četiri uzroka svjetskog rata. Najprije crta uzor kršćanske uzajamne ljubavi u oprecı sa lažnim i hvastavim bratstvom modernog protukršćanskog humaniteta, koji je u istinu urodio okrutnom i egoističnom mržnjom raznih naroda. Na drugom mjestu Benedikt XV. ističe grozne posljedice bezmjernih težnja za takovom slobodom, koja ne priznaje više auktoriteta namjesnika Božjih ni u obitelji ni u državi. Ovu razuzdanu sloboštinu i ovaj moderni anarhizam prikazuje papa kao kaznu Božju za one državnike i narode, koji su svakom prigodom krnjili ugled Crkve i priječili spasonosni upliv njezin na javni život, na uzgoj mladeži, te zagovarali posvemašnju rastavu Crkve i države, uzdajući se uzalud samo u policajno nasilje, kad se radi o tom, da se javne bure utišaju. «Silom se može suzbiti tijelo, ali ne duša».[6])

U svezi s ovim prezirom auktoriteta građanskog i s osujećivanjem crkvenog upliva na društvo ljudsko ističe papa so-

---

[4]) Ibid. str. 165-581.

[5]) Danda igitur communiter est opera, ut (hae quatuor causae) pellantur e medio, christianis nimirum principis revocandis, si vere consilium est pacare communes res recteque componere».

[6]) «Vi corpora quidem, non animi comprimuntur».

cijalne nemire i bezmjerne borbe između raznih slojeva i razreda pučanstva kao treći dublji uzrok rata. Ali kao najdublji korijen svim ovim modernim nevoljama i svjetskom ratu označuje neobuzdanu *lakomost*, koja ne će da čuje za prava i trajna dobra vječna, što ih evanđelje i kršćanska filozofija pokazuju ljudima, već gramzi samo za veoma ograničenim i prividnim dobrima zemaljskim, pa tako dolazi u sukob sa jednako neobuzdanim težnjama drugih pojedinaca i naroda.

Tko sada, u četvrtoj godini rata, pročita ovaj prvi dio spomenute okružnice Benediktove, mora se diviti pronicavom duhu njegovu, koji je već tada raskrinkao one tajne i dublje sile, što su pokrenule ovaj rat, makar se tek kasnije sve jasnije pojavljivale. Kao prethodni lijek ponajprije za katolike papa svemu stadu svojem stavlja na srce uzajamnu slogu i dužnu podložnost prema duhovnim starješinama, osobito biskupima.

Pravno stanovište ujedno sa iskrenom neutralnošću svojom

još odlučnije brani papa u alokuciji kardinalima u tajnom konsistoriju dne 22. siječnja 1915. «Dužnost je rimskom biskupu kao od Boga postavljenom vrhovnom tumaču i čuvaru vječnoga zakona, da jakim glasom javlja, kako nije slobodno nikad ni pod kojom izlikom vrijeđati pravdu, što mi otvoreno izričemo osuđujući najodlučnije svaku povredu prava, zbila se gdje mu drago. Ipak ne smatramo ni podesnim ni korisnim, da se papinskom vlašću umiješamo u prijepor zaraćenih. Svakomu, koji god razborito promatra položaj, jasno je, da Apostolska Stolica u ovom ratu ne smije biti ni na jednoj od zaraćenih stranaka, makar ne znam kakovom zabrinutošću pratila borbu; jer rimski biskup kao namjesnik Isusa Krista, koji je umro za sve i pojedince, mora sve, koji se bore, grliti svojom ljubavlju; kao otac kršćanstva svijeta ima na obadvije strane toliko djece te za spas njihov mora biti jednako zabrinut. Treba dakle da ima na umu ne ono, što ih rastavlja, nego zajedničku vjeru, koja ih veže. Kad bi drukčije postupao, ne samo da ne bi služio interesima mira, nego bi prenesao razdor na vjersko polje bacio u pogibelj mir i slogu same svete Crkve...».[7])

[7]) Acta Ap. Sedis, 1915. 33-36. Vrhbosna, 1916, 218.

S ovom programatičnom izjavom svog stanovišta papa spaja dvije praktične opomene: 1. na borce u neprijateljskim zemljama, da ne bi tim krajevima, i osobito svetištima i svetinjama, veće štete nanijeli, nego je potrebno za okupaciju; 2. na žitelje onih krajeva, što su ih neprijatelji zauzeli, neka se u nevolji svojoj i u opravdanoj želji za slobodom ne dadu zavesti na otešćavanje javnog reda i same sudbine svoje.

Malo dana po tom (7. veljače 1915.) na šezdesetnicu slavila se je po naredbi papinoj od 10. siječnja širom katoličkog svijeta pred izloženim presvetim sakramentom

posebna pokornička pobožnost

uz posebnu mirovnu molitvu Benedikta XV. Značajno je, što je ova dirljiva molitva papina naišla na žestok otpor mnogih francuskih katolika, jer se papa nije dao skrenuti sa svog neutralnog stanovišta. Značajna su također izvrćanja papinih riječi sa strane francuskog novinara Latapie, proti kojemu je kardinal tajnik Gasparri odlučno prosvjedovao,[8]) kao što je malo po tom i sam sv. Otac povodom zloglasne knjige «*La guerre allemande et le catholicisme*» u pismu od 6. rujna 1915. njemačkim biskupima sabranim u Fuldi krasnu utjehu pružio za uvrede i nepravde onih francuskih pisaca.

Na prvu godišnjicu rata

Benedikt XV. u novom pismu zaraćenim narodima i njihovim vladarima, upravljenom dne 28. srpnja 1915., izriče očinsku bol svoju, što se njegov prijateljski i mirovni savjet dosada nije poslušao te onda nastavlja: «Za sveto ime Božje, za ime nebeskog našega Oca i Gospoda, za dragocjenu krv Spasiteljevu, otkupninu ljudskog spasa, zaklinjemo Vas, kojima je Providnost Božja dala, da vodite zaraćene narode, zaustavite grozni pokolj, što evo već godinu dana sramoti Evropu. Bratska je to krv, što se lije na kopnu i na moru.... Vi pred Bogom i pred ljudima nosite strašnu odgovornost za mir i za rat. Poslušajte molbu Našu, poslušajte očinski glas namjesnika vječnog i vrhovnog Suca, kojemu ćete morati račun polagati o javnim pothva–

[8]) V. «Ecclesiastica», prilog tjednika Petrus-Blätter, br. 14, 1914-15. str. 54-55.

tima kao i o privatnim djelima svojim.... Neka se ne reče, da se grozni razdor može riješiti samo silom oružja. *Neka se na obje strane odstrani odluka uništenja. Neka se pomisli, da narodi ne izumiru,*[9]) *dapače da skučeni i pogaženi ogorčeno nose narinut im jaram,* teže za oslobođenjem te kao žalosnu baštinu prenose duh mržnje i osvete s koljena na koljeno. Zašto se ne bi sada već bistro i savjesno ispitala prava i osnovane želje naroda? posredno utro put izmjeni misli, da se uz sav mogući obzir na ova prava i želje dokrajči strašni rat, kako se i prije za sličnih prilika u svijetu zbivalo? *Blagoslovljen bio onaj, koji kao prvi podigne maslinovu grančicu mira* i neprijatelju pruži ruku na pomirenje ponudivši razborite uvjete mira. Ravnotežje svijeta i plodni sigurni mir naroda mnogo se više osniva na međusobnoj ljubavi i poštovanju prava i časti bližnjega, nego li na broju oružanih i na otpornim tvrđavnim pojasima....»[10]).

U istu svrhu konačnog mira papa u pismu na upravitelja sveudiljne krunice od 18. rujna 1915. potiče vjernike, da se osobito u listopadu pouzdano uteku

Kraljici svete krunice i Kraljici mira.

U alokuciji svojoj u konzistoriju od 6. prosinca 1915.[11])

Benedikt XV. veli: «Dužnost Apostolske službe Nas potiče, da opet uputimo svijet na jedino sredstvo, što bi moglo brzo ugasiti ovaj svjetski požar. Da se naime pripravi mir, kakav ga čitav svijet tako željno iziskuje, t. j. pravedan i stalan mir, a ne takav, koji bi koristio samo jednoj od ratujućih stranaka, zato nam ovaj postupak[12]) jamačno obećaje sretan uspjeh: *Neka*

[9]) Ne ćemo se prevariti, ako tvrdimo, da je uspostava kraljevine Poljske po središnjim vlastima također barem dijelom plod očinskog poziva papina.

[10]) «Acta Apostolicae Sedis» donose tekst ove «Apostolske ekshortacije» na talijanskom, franceskom, njemačkom i engleskom jeziku (1915., 365-367).

[11]) Acta Ap. Sedis, 1915., 509-512.

[12]) Isporedivši ove prijedloge papine s prijašnjim programatičnim riječima i s potonjim mirovnim pismom, jasno razabiremo, da papa konsekventno provađa svoj jedino mogući mirovni program na stalnoj osnovi. To priznaje i socijalistički časopis «Die Glocke» (br. 24; 1917), gdje piše: «Papina mirovna nota nije potekla od slučajne dispozicije; njoj je pače korijen u

naime obadvije stranke neposrednim ili posrednim pregovaranjem te iskrenom voljom i ozbiljnim shvaćanjem zadaće svoje otvoreno i jasno iznesu svoje razloge i želje, i neka ih točno pretresu tako, te će izlučiti sve, što se kosi s pravom i što je pretjerano, i odrediti ostalo, kako dolikuje, uz označivanje onih naknada, koje će možda objektivno potrebne biti. Bezuvjetno je dakako nužno, da svaka stranka u nekim točkama popusti i da se odreče nekih poželjnih probitaka, kako se to zbiva u svim takvim prijepornim pitanjiua, što ih sama presuda stranaka mora riješiti. Svaki bi morao dragovoljno donekle popustiti i uz cijenu nekih žrtava, da pred Bogom i ljudima ne uzme na se ogromnu odgovornost za nastavljanje ovog besprimjernog pokolja, uslijed kojega može Evropa malo po malo spasti s onog dičnog stepena civilizacije, kojega se bijaše domogla pomoću kršćanstva...»

U Božićnoj alokuciji[13])

iste godine sv. Otac duboko žali, što ovo tako užasno, okrutno i pogubno «ljudsko klanje pretvara svijet u bolnicu i u groblje, i što se zamjerni napredak ljudske civilizacije izmjenjuje protukršćanskim nazatkom». Iznova daje oduška boli svojoj, što je mirovni glas njegov ponajvećim dijelom ostao glas vapijućeg u pustinji; nu kraj svega toga stavlja svoje neuskolebivo pouzdanje u Boga i u Kraljicu mira.

4. ožujka 1916. papa veli

u pismu na svojeg generalnog rimskog vikara, kardinala Pompilja:[14])

«Nije nam moguće, odustati od toga, da opet ne dignemo glas svoj protiv ovoga rata, koji nam se prikazuje kao samoubijstvo civilizirane Evrope». Tom prigodom, u početku korizme, potiče zadrugu pobožnih žena kao i sve katoličke obitelji zaraćenih naroda na ustrajnu molitvu i kršćansku pokoru kao

realno-političkim mogućnostima, koje su ostale prikrivene velikom dijelu socijalista; jer oni ne daju, da ih vode trijezni politički obziri, nego raspoloženje» (V. Katol. List, 1917., str. 495).

[13]) Ecclesiastica 1915-16., br. 3, str. 121-122.

[14]) Acta Ap. Sedis 1916., 58-60.

i na djelotvornu ljubav prema žrtvama rata, naročito prema siročadi palih vojnika.

I ovom pozivu sv. Oca pape oprla se je liberalna štampa u svakoj zemlji, naročito u Francuskoj i Italiji, kako to ističe «Osservatore Romano»,[15]) kao da se poziv na pokoru ne smije onim narodima upraviti, koji tobože nisu ništa skrivili. Proti tako nedostojnom postupku ipak se odlučno i uspješno podigoše biskupi talijanski i francuski.

Uskrsna mirovna poruka Benedikta XV. Sjedinjenim Državama.

Ne sluteći ništa dobra iz čudnog vladanja Wilson-ova prema središnjim vlastima, i želeći od srca služiti ideji mira, papa odmah iza zlokobne note Wilsonove Njemačkoj u proljeću 1916. po svom tajniku kardinalu Gasparri-u poruči sjevero-američkoj Uniji ovo putem korespondencije «United Press»:

«Mir Vama! Ove divne riječi, što ih je uskrsnuli Spasitelj rekao apostolima svojim, upravlja svim ljudima na zemlji. Oni narodi, koji su u miru, neka ga čuvaju, zahvaljujući Bogu na tolikoj blagodati. Oni, koji su u ratu, neka jednom odlože mač, dokrajčivši pokolj, koji sramoti Evropu i rod ljudski».

U tadanjem sporu između Njemačke i Unije poradi podmorničkog rata po autentičnoj vijesti dnevnika «Norddeutsche Allgemeine Zeitung» od 20. svibnja 1916. papa bijaše ponudio njemačkom caru svoje posredovanje. Car zahvali papi na dobrohotnoj namjeri i izjavi ujedno, da je spor riješen odgovorom, po kojem Njemačka u nadi susretljivog vladanja protivnika za sada odustaje od pooštrenja podmorničkog rata.[16])

Na drugu godišnjicu rata

papa poziva katoličku djecu širom svijeta na zajedničku sv. pričest, koja se dne 30. srpnja ima prikazati po njegovoj nakani. Kakove su bile te nakane, jasno razabiremo iz odgovora tajnika Gasparri-a dopisniku «United Press»-a, koji bijaše molio papu, da bi blagoizvolio prigodom druge godišnjice rata reći

[15]) V. Ecclesiastica (Petrus-Blätter), 1915-16., br. 44. str. 162.
[16]) V. Ecclesiastica 1915-16., broj 49, str. 196.

koju riječ američkim novinama. Taj riječ glasi: «Sveti Otac, komu sam izručio Vašu molbu, zahvaljuje vam na iskazanim čuvstvima veleštovanja i počitanja. On se moli svaki dan, da bi milosrdni Bog uslišao molitvu sve nevine djece svoje za postignuće mira, jer se sada navršuje već druga godišnjica, otkako je užasni spor nastao, pa i on vapije Bogu, da bi se taj spor što prije dokrajčio.[17])

Istu nakanu još opširnije izriče Benedikt u audijenciji od 4000 djece istog dana 30. srpnja. Papa se tuži, da život odraslih nije dosta u skladu sa preozbiljnim značajem ovog žalosnog vremena, jer se taj život i sada odveć kosi s duhom kršćanske samozataje i pokore. «Bojeći se dakle za spas roda ljudskoga... odlučili smo nalik na one, koji se kod brodoloma prihvaćaju zadnje daske, da ćemo isprositi pomoć Božju po svemogućem sredstvu Vaše nevinosti... Znate, što hoćemo. Hoćemo da ljudsko društvo odustane od mržnje i pustošenja, i postavši sramotno kao Kain, da se povrati i bude dostojno Abela u djelima mira, rada, oproštenja.[18])

Dolje ćemo vidjeti, na kakvo je bezdušno ruglo ovaj govor papin naišao u slobodno-zidarskim novinama francuskim i talijanskim.

Grdno je odbijanje i izvraćanje najboljih namjera papinih dalo možda povod, da se je Benedikt XV. od onda rjeđe javno upustio u uzaludna razlaganja i pregovaranja o miru, premda nije prestao činiti, što je u vlasti njegovoj.

U tajnom konsistoriju od 4. prosinca 1916.

raspravljajući o novom kodeksu crkvenog prava, spomenuo je samo usput strahote ovoga rata, koje su nastale poradi prezira vrhovnih zakona međunarodnih. Na to je nadovezao ponovnu svečanu osudu svega, šo se u tom ratu proti Božjim i ljudskim zakonima učinilo.

Na treću godišnjicu rata,

«odazivajući se silnim molbama djece svoje, koja prose posredovanje Naše i mirovni glas Naš», sv. Otac objelodani «*ponovno*

[17]) Ecclesiastica, 1915-16, br. 60, str. 237.
[18]) Ibid. br. 61, str. 241-243.

mirovno pismo državnicima zaraćenih naroda, gdje predlaže neke stanovite upute, prikladne, da se razmirice riješe i mir uspostavi». Ta preznamenita nota, što su je njemačke novine po «Agenzia Štefani» s početka dosta netočno i nepotpuno donijele, glasi ovako prema francuskom izvorniku[19]):

«Od početka Našega pontifikata sred strahota groznoga rata, koji je nad Evropom planuo osobito smo sebi preuzeli tri stvari: čuvati potpunu neprisranost prema svim zaraćenima, kako i dolikuje onome, koji je zajednički Otac[20]) te jednako srdačno ljubi svu djecu svoju; neprestano nastojati, kako bismo svima što više dobra učinili, i to bez razlike osobâ, narodnosti i religije, kako nam to nalaže i opći zakon ljubavi i vrhovna služba duhovna, koju Nam je Krist predao; napokon, kao što također iziskuje Naše mirovno poslanje, ništa ne propustiti, koliko je do Nas, što bi moglo doprinijeti, da se pospješi konac ove nesreće, kušajući, ne bi li doveli narode i vođe njihove do blažih odluka, do vedrih pregovaranja za mir, za mir *pravedan i trajan*.

Kogod je duhom pratio Naše djelovanje kroz ove tri bolne godine, koje su upravo minule, mogao se je lako uvjeriti, da smo u jednu ruku vjerni ostali Svojoj odluci očuvati apsolutnu nepristranost i blagotvorno djelovati, u drugu pak ruku da nismo ni prestali opominjati zaraćene narode i vlade, neka se opet snađu kao braća, premda nije sve objelodanjeno, što smo učinili za postizavanje ovog plemenitog cilja.

Prema koncu prve ratne godine upravili smo svesrdne opomene na zaraćene narode, povrh toga označili smo puteve, kojima bi se moglo doći do stalnog i za sve časnoga mira. Na žalost Naš poziv nije bio uslišan; te je rat sa svim strahotama svojim nadalje bijesnio kroz dvije nove godine; dapače postajao je sve groznijim; raširio se po zemlji, po moru, pače i po zraku; pa je očito, kako se strahota i smrt spuštala na neutvrđene gradove i nevine im stanovnike. Nitko ne može sada sebi predočiti, koliko će se nevolje sviju pomnožati i uvećati, ako bi ovome krvavom trvenju pridošli daljnji mjeseci ili, što je gore, daljnje godine. Zar da civilizovani svijet postane tek jedno groblje? Ova slavna i cvatuća Evropa kao u nekoj sveopćoj zaludjelosti zar ide u svoju propast? Zar će podići ruku, da sama sebe ubije?

Potreseni tjeskobom ovoga položaja i tolikom pogibli, Mi, koji ne idemo ni za kakvim posebnim političkim ciljem, koji se ne povodimo ni za kakvim šapatom ili interesima ikoje zaraćene stranke, već jedino vođeni osjećajem vrhovne dužnosti Naše kao zajednički Otac vjernika, kao i vrućim molbama Naše djece, koja Nas mole za posredovanje i za mirovni oglas, nadalje vođeni samim glasom čovječnosti i razboritosti, Mi iznova dižemo glas mira i obnavljamo topli poziv na državnike, kojima je povjerena sudbina naroda. Da se pak ne ograničimo na općenite izraze, kako Nam se je činilo shodno u prošlosti obzirom na tadanje prilike, hoćemo sada *da prijeđemo na konkretnije i praktičnije predloge,* te pozivamo vlade zaraćenih naroda, da bi se složile glede slijedećih točaka, koje bi imale biti, čini se, podlogama pravednom i trajnome miru; a njima prepuštamo brigu, da ove podloge tačnije označe i upotpune.

Prije svega *temeljna tačka mora biti, neka na mjesto materijalne sile oružja stupi snaga prava,* odakle bi niknuo pravedan sporazum svih, što se tiče istodobnog i uzajamnog djelomičnog razoružanja (pour la diminution... des armements) prema pravilima i jamstvima, koja će se ustanoviti obzirom na mjeru potrebnu i dovoljnu za očuvanje javnog reda u svakoj državi. Potom na mjesto vojskâ neka se ustanovi *sudište (l'arbitrage) sa visokom mirovnom službom svojom* uz stalne norme, sporazumno određene protiv one države, koja ne bi htjela da međunarodna pitanja podvrgne ovom mirovnom sudištu ili ne bi htjela priznati njegovih odluka.

Bude li se tako uspostavila vrhovna vlast prava, neka se onda ukloni svaka zapreka na putu do uzajamnog saobraćaja naroda time, što će se također prema stanovitim pravilima osigurati *prava sloboda i zajednica morâ;* a to bi u jednu ruku odstranilo mnogostruki uzrok sporu, u drugu pak ruku svima otvorilo novih vrela blagostanja i napretka.

[19]) Acta Ap. Sedis, 1917., 47-420. Isp. Vrhb. 1917., 198-199. Službeni njemački prijevod v. Reichspost, br. 383, 20. VIII.

[20]) Papa se pravom osjeća «zajedničkim Ocem» sviju ljudi, koji imaju unići u tor Crkve Kristove i u kraljevstvo Božje, premda je na uži način Otac vjernika i kršćana, nego li onih, koji su izvan Crkve ili nisu ni kršteni. Nota papina nije dakle samo preznamenita «diplomatsko-politička akcija najčasnijeg između svih neutralnih suverena» (Reichspost), već nosi na sebi obilježje mirovnog poziva vrhovnog namjesnika Kristova. (V. Gatterer D. I. u listu «Kathol. Kirchenzeitung 1917. str. 313-314). To se jasnije očituje moralni ugled papin, kojemu se donekle klanja ne samo protestantska njemačka vlada, nego i sama Turska u vrlo prijaznom službenom odgovoru svomu na pismo papino.

Što se tiče *odšteta i ratnih troškova* ne vidimo drugog puta, da se ovo pitanje riješi, nego da se postavi kao općenito načelo potpuna i međusobna kondonacija. Ovo bi se uzajamno odreknuće u ostalom opravdalo ogromnim blagodatima, što bi ih donijelo razoružanje; to više, što se ne bi pojmilo nastavljanje ovoga pokolja samo iz razloga gospodarstvene naravi. Bude li u nekim slučajevima protiv toga posebnih razloga, neka se pravedno i dolično uvaže.

Ovi se pak mirovni dogovori s ogromnim probicima, što iz njih izviru, ne daju provesti, ako se uzajamno ne povrate *zauzeta područja*. Stoga sa strane Njemačke morala bi se Belgija posve isprazniti i zajamčiti joj se potpuna neovisnost njezina politička, vojna i gospodarstvena napram kojojgod vlasti. I francusko područje moralo bi se isprazniti. Sa strane drugih zaraćenih naroda jednako bi trebalo povratiti njemačke kolonije.

Što se tiče *teritorijalnih pitanja,* kao što n. pr. onih, poradi kojih se bore Italija i Austrija, Njemačka i Francuska, ima nade, da će zaraćene stranke obzirom na neizmjerne probitke trajnoga mira, skopčanog sa razoružanjem, u duhu susretljivosti ispitati ova pitanja, i pri tom, kao što smo prije drugom prigodom rekli, prema mjeri pravednosti i mogućnosti račun voditi o željama naroda, te danom prigodom posebne interese dovesti u sklad s općim dobrom velikog ljudskog društva.

Isti duh, koji se obzire na ono, što je dolično i pravedno, morat će voditi pretresanje ostalih teritorijalnih i političkih pitanja, osobito onih, koja se tiču Armenije, balkanskih država i sastavina nekadašnje kraljevine Poljske. Plemenite povjesne tradicije njezine i nevolje pretrpljene osobito za ovoga rata imale bi da na nju svrate pravedne simpatije narodâ.

To su glavne podloge, na koje se po Našem mnijenju mora osloniti novi poredak naroda u budućnosti. One su u stanju, da onemoguće[21]) slične konflikte u napredak i da priprave *riješenje gospodarskih prilika,* koje je tako znamenito za budućnost i materijalno blagostanje svih zaraćenih država. Dok Vama, koji u ovaj tragični čas ravnate sudbinom zaraćenih naroda, podastiremo ove predloge, podajemo se lijepoj nadi, da ćete ih prihvatiti i da će tako što prije prestati ovaj strašni rat, koji sve više prima obilježje uzaludnog prolijevanja krvi. U drugu ruku sav svijet priznaje, da je na obe strane čast oružja neokaljana. Poslušajte dakle Naš vapaj. Prihvatite očinski poziv, što ga upravljamo na Vas u ime Božanskog Otkupitelja, kneza mira. Mislite na svoju veoma tešku odgovornost pred Bogom i ljudima. O Vašim odlukama vise mir i radost nebrojenih obitelji, život mnogih tisuća mladih ljudi, jednom riječju, sreća narodâ, kojima ste bezuvjetno dužni pribaviti ovu blagodat. Gospod neka Vas potakne na takove odluke, koje su prema presvetoj volji njegovoj. Dao Bog, da zaslužívši priznanje svojih savremenika, osigurate sebi također lijepo ime mironosaca kod budućih pokoljenja. Mi, koji smo u molitvi i pokori sjedinjeni s dušama svih vjernika, koji čeznu za mirom, molimo za Vas od Duha Božanskoga svijetla i savjeta.

U Vatikanu, dne 1. kolovoza 1917.

Benedikt XV. v. r.»

[21]) Time se papa ne podaje nikakvoj iluziji pacifističkoj glede tobožnje nemogućnosti budućih ratova, nego ističe samo načela, koja su *«u stanju»* očuvati svijet od *«sličnih (svjetskih) konflikta»,* ako se naime ta načela i točno i trajno *provedu.*

Prvi utisak mirovnog papinog pisma.

«Osservatore Romano» objelodanio papinu notu posebnim izdanjem, pisao je malo dana iza toga[22]): «Primjećujemo uz živu radost svoju, da se je mirovni poziv radosno i duboko dojmio talijanskog naroda. Ovo proizlazi iz stiglih nam brzojavki te iz prvih komentara novina. I protivna nam štampa govori s počitanjem o pozivu, ističući zamašaj i besprijekornu ispravnost redakcije papina pisma.

Izuzeti su dakako *slobodno-zidarski listovi.* Znamo, da se je slobodna zidarija u zabrinutosti zbog sretnog uspjeha papinog pisma odmah latila protivnih mjera, te je pozvala u Rim najviše slobodno zidarske dostojanstvenike iz Milana i Genue, kao što je štampi svojoj propisala direktivu za pobijanje papina predloga. Nadamo se, da će uviđavnost državnika zaraćenih naroda i samih naroda pobijediti tamne nagone slobodnog zidarstva».

Sličnu opreku u shvaćanju papina pisma možemo opaziti također kod drugih zaraćenih naroda. Poznati su već plemeniti

[22]) Prema jednoj vijesti iz Lugana od 18. kolovoza. V. Reichspost, 20. kolovoza 1917., br. 383.

i topli odgovori, što su ih poslali sv. Ocu Papi car i kralj naš kao i drugi katolički kraljevi bavarski i bugarski, puni sinovske odanosti i harnosti.

Spomenimo samo *uvodne misli sinovskog odgovora našega cara i kralja Karla.* «Sa dužnim počitanjem i dubokim ganućem saznali smo o novom koraku, što ga je poduzela Vaša Svetost kod mene i glavara drugih zaraćenih naroda, vršeći tako od Boga povjerenu Vam službu, da bi doveli teško iskušane narode do sloge, koja bi im donijela mir. Zahvalnim srcem primamo ovaj dar očinske brige, koju Vi, Sveti Oče, uvijek pružate svim narodima bez razlike, i pozdravljamo iz dubine duše dirljivu opomenu, koju Vaša Svetost upravlja na vlade zaraćenih država. Za vrijeme ovog užasnog rata Mi smo uvijek gledali na Vašu Svetost, kao na najuzvišeniju osobu, koja stoji visoko nad zaraćenim narodima snagom svoga nadzemaljskog poslanja i zaslugom svoga visokog shvaćanja nametnutih joj dužnosti, i koja će, nepristupačna svakom utjecaju sile, naći put, što će voditi ostvarenju i Naše vlastite želje, da se stvori trajan i po sve dijelove častan mir».

I belgijski kralj izrazio zahvalnost svoju papi na očinskom čuvstvu njegovu prema Belgiji. No i carska njemačka vlada i turska vlada primile su veoma simpatično mirovnu inicijativu Benedikta XV., kao što u opće gotovo sva štampa središnjeg četvornog saveza i svih neutralaca pozdravlja pismo papino, nadajući se lijepom neposrednom ili posrednom uspjehu njegovu. Poznate su povoljne i simpatične riječi njemačkog državnog kancelara Dra. Michaelis-a o noti papinoj.[23]) Još povoljnije se o njoj izrazio državni tajnik *Dr. von Kühlmann u glavnom odboru njemačkog parlamenta*[24]) (dne 27. rujna 1917.), gdje obrazlažuć odgovor njemačke vlade papi reče: «Dolazim sada do note njegove Svetosti pape. Kakavgod bio neposredni rezultat mirovnog koraka papina, ne žacam se već sada reći: Ova odvažna inicijativa pape, koji, stojeći na visokom vidiku, poduprt časnom tradicijom tisućljetne i dulje svećeničke službe, osjećao se osobito pozvanim na službu posrednikovu, od epohalnog je zamašaja u povijesti ove ogromne borbe uеđunarodne, te će biti zabilježena kao neuvenuli list slave u ljetopisima papinske diplomacije. Papa je izvršio junačko djelo, kad je bacio riječ o miru u vrevu ove borbe, koja prijeti, da bi pretvorila Evropu u krvave ruševine. Upravo njemački narod i njemačka vlada... imaju zašto da zahvalno pozdrave inicijativu kurije, koja im je omogućila, da iznova jasnim nedvoumnim načinom obrazlože narodnu njemačku politiku. Nije samo s međunarodnoga gledišta papina nota znamenit dokumenat. I za naš čisto njemački razvoj ona je kanoti međaš-kamen. Jer je odgovor naš na papinu notu prvi plod zajedničkog sudjelovanja između svih faktora vlade i zastupnika njemačkog parlamentarizma, što se ovdje prvi put pokušalo.... Nastojat ću samo u kratko, da razložim iz kakva je duha proizašla naša nota (odgovor papi), i koji su uvjeti za djelovanje njezino. U četvrtoj godini silnog rata Njegova Svetost papa još većom ozbiljnošću i većom svesrdnošću nego li prije baci riječ o miru među narode Evrope. Evropa! Ta nam riječ danas zvuči u ušima nalik na bajnu priču iz davno prošlih vremena. Pa ipak nije to bajka, već je i sada više nego li geografski pojam, ona nam znači jezgru jednog stanja izrasla iz tisućljeća. Ovaj mali azijatskom kopnu pripojeni poluotok držao je do današnjeg dana čvrsto u ruci gospodstvo nad svijetom u pogledu političke moći i trgovine.... Da Evropa ne propadne, to je valjda i danas još usred ovog silnog rata zajednički interes svih velevlasti. Konačni slom ostavit će svaku pojedinu državu, kojojgod stranci ona pripadala, u većoj slabosti i manjoj nadi u budućnost, a neke bi države iz toga općenitog sloma izašle posve skršene, bez ikakve nade u narodnu budućnost... Papa navješćuje mir. No i danas još vrijedi riječ: Mir onima, koji su dobre volje. Najdublja temeljna misao njemačke note bila je ova, da Svetom Ocu pomognemo stvoriti onu atmosferu koja je u opće neophodno potrebita za plodno pregovaranje o brojnim između narodâ prijepornim pitanjima. Svaki iskusni diplomata zna, da je kod takovih pregovora atmosfera, okružujući zrak, raspoloženje često od neizmjerno većeg zamašaja, nego i veoma različiti zahtjevi... Papinski manifest još jednoć stavlja narode evropske pred raskršće. Još jednoć prije odlučne zimske vojne daje im priliku, da makar i krvarili iz teških rana, opet i svijetlim štitom počnu oko uspostave Evrope. Red je sada na protivnicima Njemačke, da dokažu, da li i oni osjećaju dah novoga duha»...

[23]) V. Reichspost, 22. kolovoza 1917., br. 386.
[24]) Reichspost, 29. rujna 1917., br. 450.

Neprijatelji o papinoj noti.

Do sadašnjeg časa (16. listopada 1917.) u mjerodavnim krugovima naših protivnika slabo se što opaža o tom novom duhu osim valjda kod belgijske vlade. Predsjednik je sjevero-američke Unije odbio miroljubivu ponudu Sv. Oca pape, premda je Benedikt XV. gotovo doslovno usvojio jedan temeljni predlog prijašnje mirovne note Wilsonove. Mjesto toga Wilsonov odgovor vrvi šupljim frazama slobodno-zidarskog humaniteta. Francuski ministar Ribot bio je tako neotesan, te je u ime «najuljudnijeg naroda na svijetu» javno u parlamentu rekao, da francuska vlada u opće ne će ni odgovoriti na notu papinu, jer da je ona već prije Wilsonu odgovorila. Ni Engleska, ni Italija dosada kraj svega vijećanja svoga o noti papinoj nijesu našle, što da službeno odgovore. Lord Asquith i Lloyd George jednako huškaju na rat do istrage i na raskomadanje Austro-Ugarske u korist vjerolomnih Talijana i Rumunja i prvih pokretača rata Srba, kao da nijesu ni čuli za mirovno pismo papino. Rusija pak kao da žali, što je odbila ponudu papinu. Međutim već se boje ententine vlade, da pred svojim narodima ne bi došle još u veći škripac, ako se i dalje ustručavaju odgovoriti papi, kraj sveopće želje svijeta za mirovnim pregovorima. Zanimljivo je, što baš sada javljaju iz Milana od dne 28. rujna. «Corriere della Sera» zaradi «opasnih nada», što ih goji mirovni poziv papin u većini pučanstva, zahtijeva od četvornog sporazuma, da učini kraj šutnji i da pošalje papi kolektivan odgovor. Prema kazivanju istoga slobodno-zidarskog dnevnika sve se više širi mnijenje, da nije «tragična nužda» kriva, nego da *samovoljni hiri ententinih vlada zahtijevaju nastavljanje rata,* a šutnja potvrđuje ove tužbe. Četvorni sporazum da barem može usvojiti odgovor Wilsonov. Kad bi on odmah odgovorio, piše isti dnevnik, Njemačka bi se našla u krivici. A sada da je barem na oko obratno. Ako misle svi pojedini saveznici ententini, da će neodgovaranjem na papinu notu morati prikriti svoju posebnu neodlučnost, neka znadu, da je to nedovoljna isprika. Tako po Reichspost-u (30. rujna 1917. br. 452).

Zašto smo se ovdje osvrnuli na dosadanji uspjeh mirovnog poziva papina kod jedne i druge stranke neprijateljske i kod njihovih naroda? Jer je ovaj postupak ententinih vlada upravo značajan *za prosuđivanje lažnog slobodno-zidarskog pacifizma* njihova u opreci sa iskrenim pacifizmom Crkve, koju je Božanski Knez mira osnovao kao kraljevstvo mira. Nu o tom dalje u drugom dijelu našega članka.

II. Pacifističko stanovište Crkve i slobodne zidarije.

Stara je riječ: Đavao je majmun, koji oponaša Boga. Tako je i slobodna zidarija kao rod đavolski majmunica Crkve Kristove. Majmunskim načinom loža oponaša Crkvu, kao da je i ona spasiteljica svijeta; ali u istinu hoće da potkopa Crkvu i spasonosno djelovanje njezino. To vrijedi naročito također obzirom na moderno pacifističko stanovište, kao što u opće o svemu, toliko u zvijezde kovanom, modernom humanitetu. U Kristu, utjelovljenoj Riječi Božjoj, pojavila se prava «*čovjekoljubivost* (humanitas, v. Tit 3, 4 coll. 2, 11-12) i dobrostivost», veli apostol Pavao, i «poučila nas je, kako da se odrečemo bezboštva i svjetskih želja te da trijezno, pravedno i pobožno živemo na ovom svijetu, očekujući blaženu nadu i dolazak velikoga Boga i Spasitelja našega Isusa Krista». — S druge strane opet apostol Jakov pita: «*Odakle ratovi i razmirice među vama?* Zar od drugud, nego od pohota vaših,[25]) koje vojuju u udima vašim? Prohtjelo vam se, čega ne dobivate; ubijate i zavidate, pa ne možete dobiti; borite se i ratujete, pa ipak nemate, jer se ne molite; ili se molite, a ne primate, jer se zlo molite, da ugodite svojim strastima» (4, 1-3).

Premda je apostol ove riječi izrekao ponajprije o privatnim, obiteljskim i staležnim razmiricama, označio je njima ipak

dublji i sveopći razlog svim velikim ratovima,

kao što je i sveti Otac papa u prvoj okružnici svojoj glavne uzroke svjetskog rata sveo na četiri neobuzdane strasti, osobito pak na neobuzdanu *lakomost*. Glavni i dublji lijek proti svim ratovima mora začepiti vrela im i stoga mora stajati u odlučnoj borbi pojedinaca i društva ponajprije protiv *vlastite* lakomosti,

[25]) Apostol govori o dubljim i općenitim uzrocima razmirica; ali ne niječe, da bliži povod i uzrok ratu i razmirici s jedne strane može biti pravedan.

nepravde, staležne i osobne mržnje, dakle u duhu evanđeoske pravde i ljubavi, kojoj je utjelovljeni Sin Božji najljepši i nenatkriljivi uzor. U teoretičnom isticanju i praktičnom vršenju i širenju ove evanđeoske pravde i prave nehinjene ljubavi prema svima stoji poglavito

pacifistička misija Crkve i pape,

kako to Benedikt XV. krasno pokazuje u gornjoj okružnici svojoj i u svim miroljubivim djelima svoga pontifikata, kojima je doista postao muž Providnosti u ovo najteže vrijeme rata. U onoj mjeri, u kojoj se i sami vjernici svih naroda i staleža odazivaju miroljubivom glasu i primjeru Crkve i pape, sama Crkva postaje «kraljevstvom mira» i dostojnom zaručnicom Božanskog «Kneza mira», kod čijeg su rođenja anđeli navijestili mir na zemlji ljudima dobre volje. Dok se među kršćanskim narodima privatno i javno te općenito priznao auktoritet vrhovnog namjesnika Kristova, dogodilo se češće puta, da se je barem donekle obistinila proročka riječ: «Ići će mnogi narodi govoreći: Hodite, da idemo na goru Gospodnju... jer će iz Siona izaći zakon i riječ Gospodnja iz Jeruzalema. I sudit će među narodima i kazat će mnoge narode, te će raskovati mačeve svoje u rala i koplja svoja na srpove niti će se više učiti boju» (Is. 3, 3-4). Nek se pomisli n. pr. na mirovnu civilizatornu djelatnost jednog pape Grgura Velikoga prema sjevernim, dijelom još poganskim narodima ili na one mnogobrojne kraljeve sredovječne, koji su poput sv. Stjepana ugarskoga ili poput hrvatskog kralja Zvonimira tražili prijateljstvo i pokroviteljstvo Apostolske Stolice i tako utvrdili mir svojih mladih kršćanskih naroda.

U idejalnom stanju i konačnom stadiju kraljevstva mira, to jest, u blaženom raju, posve će nestati neprijateljstva među ljudima, te će se ispuniti u potpunom smislu alegorično proročanstvo Isaijino (11, 6-9): «Vuk će boraviti s janjetom, i ris će ležati s jaretom; tele, lav i ovca bit će zajedno, i malo dijete vodit će ih. Krava i medvjedica zajedno će pasti; mlad njihova ležat će zajedno, i lav će jesti slamu kao vol. I dijete, koje sisa, igrat će se nad rupom gujinjom, i dijete netom odbijeno od sise zavlačit će ruku svoju u rupu zmije baziliska. Ne će se ni šteta ni smrt nanijeti na svoj svetoj gori mojoj, jer će zemlja biti puna spoznaje Gospodnje, kao što more što je puno vode». U ovom

konačnom stanju kraljevstva mesijanskoga bit će i sama priroda oslobođena od svoga prokletstva (1 Mojs. 3, 7; Is. 65, 25; 66, 22; Rimlj. 8, 19), kad se naime potpuni mir Božji uspostavi među ljudima.

Ali dok se ovo blaženo i idejalno stanje ne ostvari, dok sve posljedice istočnoga grijeha ne budu posve izliječene u odabranicima Božjim, dok se ljudi na zemlji mogu zlo služiti svojom slobodom, ter odabranici Božji živu zajedno s besbošcima na pokvarenom svijetu: dotle

mogućnost i vjerojatnost, dapače i potreba rata nije posve isključena.

Uvrijeđeni pojedinac istina može se velikodušno ravnati prema načelima herojične ljubavi i, koliko je do njega stalo, otpustiti nepravednom protivniku uz uvredu i dužnu naknadu i kaznu. Što se pak čitave države tiče, tu se moraju zakoniti državnici prije svega prema načelima pravde obzirati na opće dobro. Nepravedno uvrijeđena i oštećena država ima pravo, dapače i dužnost samoobrane, pa ova samoobrana kadikad se ne da drukčije provesti osim naoružanom silom. U tom je slučaju obrambeni (defensivni) rat posve opravdan.

No i ofenzivni rat može biti opravdan, u koliko se radi o jedino uspješnom načinu, da se nepravedno poremećeni pravni položaj države opet uspostavi, da se oteto dobro silom opet osvoji, da se i drukčije neutjeriva odšteta silom nametne drugoj nepravednoj državi, ili da se doista nužna i pravedna kazna na njoj silom oružja izvrši. Kao što unutar pojedinih država zakoni imaju svoju sankciju, prema kojoj se zločinci moraju kazniti, tako isto u međunarodnom saobraćaju državâ mora biti već ovdje na zemlji prava *sankcija* naravnih i pozitivnih međunarodnih zakona; jer brzo bi nestalo javnog reda i svake sigurnosti, te bi se malo po malo utirao put svakom bezvlađu, svakom privatnom i javnom nasilju, kad bi i sami državni zločini protiv druge države ostali nekažnjeni, dapače sve većim zadirkivanjem u unutarnje poslove tuđe države ugrozili napokon opstanak i mirni razvitak njezin.[26])

U ovom slučaju može se dogoditi, da sama defenziva nije

[26]) V. Cathrein, Moralphilosophie, II, 640 ss.

dovoljno sredstvo samoobrane. Budu li uzalud iscrpljena sva ostala sredstva, to će biti opravdan i ofenzivni rat, koji ide za kažnjivanjem i oštećivanjem nepravedne države.

Tri su uvjeta pravednog rata po nauci sv. Tome Akvinca:[27])

Prije svega samo javna oblast, i to samo *samostalna, suverena država* može pravedno ratovati; a vlast navijestiti rat pripada vrhovnoj oblasti, koja se u prvom redu ima brinuti za opće dobro i blagostanje. Ova jedina posjeduje vrhovnu *jurisdikciju*, koja je nužna za navješćivanje i vođenje rata. Ako sv. Toma pripisuje pravo navješćivanja rata samo vrhovnom vladaru (Princeps), time ipak ne isključuje, da ovo pravo njegovo po državnom ustavu može biti donekle stegnuto, n. pr. pristajanjem narodnih ili staležnih zastupnika, kao što se u raznim republikama isto vrhovno pravo vrši prema ustavu po stanovitim organima vrhovne vlasti. Podređene oblasti, pokrajine itd. u svojim razmiricama i tužbama moraju se obratiti na višu vlast, gdjegod se ne radi o časovito nužnoj samoobrani; jer su posljedice i opasnosti rata po svu državu tako kobne, te jedino vrhovna vlast može imati pravo tolike terete nametnuti podanicima i prosuditi potrebu tereta u konkretnom slučaju.

Ovu nauku sv. Tome potvrđuje i *Riječ Božja*. Apostol Pavao opominje Rimljane (13, 1-5), da se pokore zakonitoj svjetovnoj oblasti; jer je (i svjetovni poglavar) «sluga Božji tebi za dobro. Ako li zlo činiš, boj se; jer uzalud ne nosi mača; jer je sluga Božji osvetnik na gnjev onome, koji zlo čini». Premda to direktno vrijedi o nasilnom kažnjivanju nepravednih pojedinaca i podanika, može se ipak dosljedno protegnuti i na ratnu kaznu protiv nepravedne države. Stoga i sv. Ivan Krstitelj u Sv. Pismu ne kudi vojnike zbog staleža njihova, nego ih samo opominje na pravednost i poslušnost. Tako već sv. Augustin koga sv. Toma navada, veli[28]): «Kad bi kršćanski zakon posve osudio svaki rat, svjetovalo bi se vojnicima u evanđelju na pitanje njihovo, neka odlože oružje i neka se posve otmu vojničkoj službi. Nasuprot pak rečeno im je: *Nikomu ne činite sile, i budite zadovoljni svojom plaćom!* Kojima je rekao, da je plaća njihova dovoljna, njima nije zabranio vršiti vojničku službu». I u spisu «Contra Faustum» l. 22. cp. 75. sv. Augustin potvrđuje isti nazor o ratu govoreći: «Naravni poredak, kakav je primjeren miru među smrtnicima, ovo zahtijeva, da vladarima pripada pravo i odluka glede vođenja rata». Već starozavjetno Pismo spominje svu silu ratova, što ih je sam Gospod Bog po Mojsiju, Jozui, Samuelu i drugim prorocima svojim upravo naložio židovskom narodu. A među ovim ratoviua bilo je i mnogo ofenzivnih, po kojima je narod Božji postao osvetnikom pravde Božje nad bezbožnim i iskvarenim narodima. Što je pak Bog naložio, to se ne može protiviti naravnom i međunarodnom pravu. I *Crkva katolička* priznaje u opće vrhovnoj svjetovnoj vlasti pravo rata. U obredima rimskog pontifikala Crkva kod krunisanja kraljeva pruža mač kralju uz ove riječi: «Accipe gladium de altari sumptum... et memor esto eius, de quo psalmista prophetavit dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, ut in hoc per eundem vim aequitatis exerceas, molem iniquitatis potenter destruas, ac sanctam Dei Ecclesiam eiusque fideles propugnes ac protegas, nec minus sub fide falsos quam christiani nominis hostes execreris ac dispergas; viduas et pupillos clementer adiuves ac defendas; desolata restaures, restaurata conserves; ulciscaris iniusta, confirmes bene disposita, quatenus haec agendo virtutum triumpho gloriosus iustitiaeque cultor egregius cum mundi Salvatore sine fine regnare merearis». U misnoj kolekti za kralja jednako moli Crkva, da bi uspjelo kralju «pobijediti neprijatelje (hostes superare»). Krasno se također osvjetljuju nazori crkveni o miru i ratu u tekstu dviju posebnih misa «Missa tempore belli», «Missa pro pace» rimskog misala. Crkva nikad ne veličaje rat, nego ga žali i oplakuje kao veliko zlo i bič Božji, što su ga grijesi pojedinaca i naroda skrivili; a mir upravo veličaje i vruće čezne za njm, kao što se i direktno moli za mir. Kraj svega toga ne osuđuje nužnog pravednog rata, nego moli Boga, da se što prije obrate grješnici, kako bi prestao bič Božji.

Drugi je uvjet pravednom ratu pravedan razlog.

Što se tiče defenzivnog rata, već je sama potreba samoobrane po sebi dovoljan razlog, ako naime viši obziri na veće

[27]) Summa theol. II. 2. q. 40. a. 1. Isp. Cathrein, loc. cit.
[28]) Ep. 5. ad Marcell.

i na gore posljedice rata ne sile državnu vlast odabrati ili pretrpjeti manje zlo. Što se tiče ofenzivnog rata, u kojem se ne samo silno oštećuje tuđa država, nego se i vlastitim podanicima nameću veliki tereti, vrhovna oblast mora imati opravdan i razmjerno važan razlog, da pripusti toliko zala. Prema tomu sv. Augustin (In librum 6. quaestionum, super Ios. q. 16.) veli: «Pravednim se ratovima označuju oni, koji osvećuju nepravde, ako treba kazniti narod ili državu, koja ili nije htjela pokazati, što su građani njezini skrivili, ili nije htjela vratiti, što je nepravedno oteto». Rat poduzet iz pohlepe za osvajanjem ili iz častohleplja po istom je naučitelju crkvenom «grande latrocinium», veliko razbojništvo (De civit. Dei, l. 4. cp. 6.).

U ostalom, nije svaki pravedni razlog tužbi u opće već pravedan razlog ratu. Već prema naravi svojoj rat mora biti ***skrajnje*** sredstvo, kojemu se utječe neovisna država protiv nepravde. To zahtijeva obzir na golema zla, što ih prouzrokuje rat i za pobjednika, da ne govorimo o pobijeđenom neprijatelju. Stoga se država smije za rat odlučiti samo onda, kad se radi o vrlo važnim uzrocima, i kada blaža sredstva ne vode k cilju.[29]) Kao takva blaža ili manje nasilna sredstva nabraja V. Cathrein po liberalcu Holtzendorff-u neposredni sporazum po diplomatskim pregovorima ili posredovanje treće nepristrane države, ili zajednički izbor mirovnog suca ili u slučaju ozbiljnijih koraka represalije, blokade, međunarodno bojkotiranje i tomu slično.

Treći uvijet: Samo ratovanje ne smije se ogriješiti protiv pravde i ljubavi,

ili kako sv. Toma veli: «Nakana zaraćenih mora biti dobra, u koliko naime teže za tim, da se dobro unaprijedi, ili zlo da se odstrani». Obzirom na ovaj uvjet sv. Augustin (Contra Faustum l. 22. cp. 74.) pravom osuđuje «pohlepu za oštećivanjem, osvetničku okrutnost, neublaživost i nepomirljivost, divlji buntovnički duh, požudu za gospodstvom i tomu slično.[30]).

[29]) Isporedi službene odgovore vlasti četvornog saveza na papino mirovno pismo od 30. kolovoza 1917. Kroz godine i godine kušala je austro-ugarska monarkija blažim sredstvima da obrani prava svoja. Ali su neprijatelji ovu ustrpljivost izrabili na sve veća nasilja, uzdajući se u pomoć sporazumnih vlasti.

[30]) «Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus et implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, et si qua sunt similia, haec sunt, quae in bellis iure culpantur». V. S. Th. S. theol. II. 2. 9. 40. a. 1. Nek se ove riječi velikog Augustina primijene na raspoloženje duhova u današnjem ratu, pa će se lako vidjeti, gdje doista i u ratu prevlađuje zakon Božji.

Rat se ne smije dakle shvatiti kao stanje posvemašnje bespravnosti između dvije države. Jer i ratom po naravnom i pozitivnom međunarodnom pravu vladaju strogi, u savjesti obvezujući zakoni. Ovamo spada n. pr. potreba prethodnih koraka, kao što je ultimatum i formalno navješćivanje rata u slučaju ofenzivnog ratovanja. Nadalje, velika je zabluda, ako se krivo primijeni načelo: «*A la guerre, comme à la guerre*», kao da je onda sve dopušteno, što škodi neprijatelju. Ovdje se vara i sam Holtzendorff, gdje u enciklopediji pravne znanosti[31]) jednako dopušta širenje krivih, lažnih vijesti kao i stavljanje zasjeda. Kud i kamo točnije o tom raspravlja sv. Toma u svom članku: «Utrum in bello sit licitum uti insidiis»[32]) (Dali je slobodno služiti se zasjedama u ratu). Ovdje vrijedi razmjerno isto, što katolički moraliste tvrde o dopuštenosti šire mentalne restrikcije[33]) u nekim slučajevima; samo što u ratu neprijatelj mora biti uvijek na oprezu od varke i ratnih zasjeda, pa je zato slobodno protivniku sakriti prave namjere svoje prividnim napadajima, uzmacima itd., doklegod očito ne povrijedi istine bjelodanom lažju.

Sv. Toma (l. cit.) najprije spominje sv. Augustina (lib. 6. qq. super Jos. q. 10), gdje veli: «U pravednom ratu nije stalo do pravde, da li se tko otvoreno bori ili iz zasjeda». Svetac dokazuje svoje mnijenje iz zapovijedi, kojom je Gospod naložio Jozui, da stavi zasjede žiteljima grada Haj (Joz. 8.). Po tom Toma Akvinac dokazuje veliku razliku između očite, nemoralne te vazda i u ratu nedopuštene laži i nevjernosti s jedne strane i između t. zv. ratne varke ili zasjedâ (stratagemata), koje mogu biti dopuštene u ratu, jer nismo uvijek obvezani, sve namjere svoje pokazati neprijatelju, koji svojoj neopreznosti ima pripisati,

[31]) Encyklopädie der Kunstwissenschaft, str. 1241.

[32]) S. theol. II. 2. q. 40. a. 3.

[33]) U široj mentalnoj restrikciji *prikriva* se ona istina, koja se hic et quae in bellis iure culpantur». V. S. Th. S. theol. II. 2. 9. 40. a. 1. Nek se ove pridržaje u pameti, ali tako te protivnik, uvaživ prilike, ne mora baš krivo suditi. Ako je restrikcija strogo mentalna ili takova, te se ne može baš krivo razabrati pravi smisao riječi, onda treba jednako osuditi takvu restrikciju kao i laž. Isp. S. Alf. Lig. Theol. mor. III., br. 152-158.

ako n. pr. iz jednog prividnog napadaja ili uzmaka našega zaključi, da doista i kanimo ili napanuti ili uzmaknuti. — I uhodarstvo u korist vlastite domovine dopušteno je u ratu, jer po sebi ne protivi se istini niti pravdi niti dužnoj ljubavi.

Još više od laži treba osuditi u ratu direktno t. j. naumljeno ubijanje neoružanih i nevinih staraca, žena i djece te svako osobno zlostavljanje njihovo.

Obzirom na neprijateljski imetak u ratu može se nepravednoj državi nanijeti toliko štete, koliko je nužno, da se postigne svrha pravednog rata. Sama pobjeda ne opravdava nasilja, nego omogućuje samo pobjedniku, da provede svoja prava.

Pojedinim vojnicima i četama dopušteno je haranje i pljačkanje po neprijateljskim krajevima samo u toliko, u koliko su ovlašteni od vrhovne vlasti posredovanjem zapovijedajućih generala svojih.

Čim se je postigla ratna svrha, prestade svako pravo na daljnja neprijateljstva. Neprijateljske osvojene krajeve smije pobjednik samo u toliko zadržati, u koliko je na njih već prije imao pravo, ili u koliko je neprijatelj zaslužio takovu kaznu, ili u koliko je nužno za osiguranje vlastito u napredak proti nepravednom neprijatelju.

Ovi naravni međunarodni zakoni prošireni su pozitivnim zakonima po dogovoru civilizovanih država. Dakako i ovi pozitivni zakoni međunarodni vežu zaraćene države u savjesti barem dotle, dok neprijatelj nije hotimice prekršio te zakone, pa tako sa svoje strane samovoljno pogazio zadanu riječ ili povrijedio utanačene ugovore.[34])

Prije nego ćemo na temelju ovih načela prosuditi mirovni program Benedikta XV., recimo koju

o lažnom slobodno-zidarskom pacifizmu,

kakav se osobito zadnjih godina prije rata širio i raskrinkao dijem ovog svjetskoga pokolja. Nije naša nakana, da sve prijašnje pacifiste obijedimo s kakvih nepoštenih namjera; ali to svakako stoji, da se je slobodna zidarija tobožnjim pacifističkim pokretom svojim htjela tako osiliti, da bi mogla uz pomoć neobuzdane anarhije provesti svakojaka nasilja protiv oltara i prijestolja, te bi onda na ruševinama kršćanskog poretka svijeta podigao svoju bezbožnu «svjetsku republiku». Uz to voli slobodna zidarija na majmunski način zaodjenuti se plaštem svete miroljubivosti, dok joj čas za «junačka djela» nije kucnuo.

[34]) V. Cathrein opširnije o tom raspravlja loc. cit. II., str. 642-645.

Već g. 1911. napisao je profesor Dr. K. Fruhstorfer u linačkom bogoslovnom časopisu veoma poučan i zanimljiv članak o tom lažnom pacifizmu.[35]) Spomenuv najprije pacifistički pokret usred socijalne demokracije raznih zemalja, prelazi po tom na pacifizam slobodnih zidara. Navedimo po tom piscu neke potankosti iz pacifističke kronike, g. 1909. napisane od Alfreda H. Frieda. «21. rujna (1909.) kongres slobodnih mislilaca u Tours-u izreče želju, da bi slobodni mislioci širili mržnju na rat i zagovarali ideju mira. Ugarski slobodni zidari priredište 30. kolovoza (1909.) u Budimpešti demonstraciju za mir. U austrijskom parlamentu notorni slobodni zidar Masaryk iznese 23. ožujka iste godine predlog glede uvađanja mirovnog dana u austrijskim školama. Osim toga pacifistička kronika zabilježi ove znamenite momente. Na međunarodnom slobodno-zidarskom kongresu u Baden-Baden-u (4. srpnja) dođe do izmjene misli i srdačnog sporazuma između njemačkih i francuskih slobodnih zidara. Pod danom 13. listopada ista kronika bilježi: «Pogubljenje Fererovo po vojnom sudu u Barceloni prouzrokuje istodobni prosvjed i buru gnjeva u svim zemljama svijeta». Predgovor istog ljetopisa završuje ovim riječima: «Možemo biti zadovoljni bilancom učinjenom na koncu g. 1909». Silno je dakle slobodne zidarske i socijalističke pacifiste prema sadržaju toga ljetopisa zadovoljila odluka pariške konferencije radničkih sindikata (od 1. rujna 1909.), da će generalnim štrajkom odgovoriti na naviještenje rata; silno je slobodnu zidariju i socijalnu demokraciju zadovoljila zajedničkim silama priređena opća gungula i buna zbog smrtne osude i smaknuća onog anarhista Ferrer-a, koji bijaše učenike svoje nagovarao, neka se služe otrovanim bodežima i bombama. U ustima im je bila riječ «mir», a opet su u osvetničkom bijesu gorko žalili smrt anarhističkog atentatora, koji je u školi svojoj predavao praktičnu umjetnost o bacanju otrovnih bomba.

Isto austrijsko pacifističko društvo, koje je razašiljalo spomenuti ljetopis, raspačavalo je također dvije druge u protukr-

[35]) Theol. pr. Quartalschrift, «Treibende Kräfte und Charakter der Friedensbewegung» str. 84-90.

šćanskom smislu napisane pacifističke brošure, iz kojih po Dru Fruhstorfer-u vadimo ovdje neke ideje vodilje:

«Rat je prekršaj zapovijedi Božje: Ne ubij; stoga je nemoralan, dapače grijeh, koji viče k nebu». — Pacifistična definicija rata glasi: «Rat je organizirano umorstvo masâ, što viče k nebu.[36]) — «Oružje spada u muzej, i samo u muzej». Uz to se u istim brošuricama širi antipatriotično čuvstvo. «Nek se ukinu narodne nošnje! Dolje sa kôcima — međašima! Gdje se ne osjećamo tuđincima, tu smo kod kuće! A gdje smo kod kuće, tu nam je zavičaj i domovina! Tako piše «Pacifistisches Jahrbuch» str. 37, 40, 46, 49, držeći se egoističnog načela: «Ubi bene, ibi patria».

Da je ipak sav slobodno-zidarski pacifizam

samo krinka dvoličnoga Janus-a,

to se već prije svjetskog rata pokazalo, a preteča je tomu preokretu ili bolje tomu zbacivanju krinke čudni postupak talijanskih slobodnih zidara u tripolitanskom ratu. Početkom ovog rata, g. 1911., talijanska je slobodna zidarija svečano prosvjedovala proti ovom ratnom pothvatu. To ipak nije smetalo, da su njemački slobodni zidari na međunarodnom slobodno-zidarskom kongresu u Rimu talijanskoj braći svojoj u isto vrijeme izrazili svoje čestitke prigodom otimačine sjeverno-afričke obale. Za ovaj su put talijanska braća odbila te čestitke u pozi velikoga gnjeva. Nu domala razašiljali su slobodno-zidarski korifeji svoje ortake po svoj vojsci tripolitanskoj i organizirali takvu slobodno-zidarsku propagandu među ondješnjim talijanskim časnicima uz moćno vabilo lakšeg promaknuća, te je i zamamljenom generalu Fava dodijalo, jer je brzo službeno prijavio svoj istup velikom meštru u Napulju.[37]) Liberalni i Crkvi veoma neprijateljski dnevnik «Kölnische Zeitung» već je prije formalnog i otvorenog izdajstva Italije (11. svibnja 1915. br. 475) u članku «Freimaurerdemokratie als Kriegshetzerin» donio rimsku brzojavku, po kojoj sam socijalistički «Avanti» glavnu krivnju poradi ratne hajke baca na slobodno-zidarsku demokraciju, koju

[36]) Dakako ta gospoda ni malo ne razlikuju između pravednog, nužnog rata i nepravednoga.

[37]) Dr. Della Roccapietra (Napulj) u članku «Die italienische Freimaurerei und der Krieg», Petrus-Blätter, 1914-15, br. 1, str. 1-3.

tuži, da protiv iskrene volje naroda posredovanjem varave štampe svoje umjetno nastoji stvoriti ratno raspoloženje i ušutkati istinito javno mnijenje.[38]) Još je znamenitija tajna okružnica milanske velike lože na sve talijanske lože unutar i izvan Italije, što ga doslovno navađa «Berliner National-Zeitung» (13.-5. 1915., br. 111). Početak toga pisma ovako glasi[39]): «Naočigled evropskog krvoprolića, usred sukoba dviju oprečnih kultura i povodom povratka spomen-dana druge pobjede ljudskog duha nad opskurantizmom, t. j. propasti svjetskog gospodstva papinskog, probuđuje se u svim srcima želja, da rijeke ljudske krvi ne budu badava prolivene, nego da iz njih

slavno nikne novi, od prijestoljâ i oltarâ oslobođeni vijek sveopćeg i uzajamnog bratstva naroda...

Došao je čas žetvi našoj. Sada, kad je niklo sjeme, posijano po dobro uzoranoj njivi i ugnojeno dobro disciplinarnim duhom sveopće uzajamnosti, sada neka bude svaki brat jak u mučaljivoj žrtvi svog ličnog uvjerenja.» Potpisali su pismo republikanac Stanislao Maggi i bivši socijalist Ljudevit Resnati, poznati kolovođe slobodne zidarije.

Dobro primjećuje isti dnevnik, koji u ostalom kuša da ispriča njemačko i austro-ugarsko slobodno zidarstvo: «Nikad ne bi došlo do tako nenađane i potpune jednodušnosti u reagiranju gotovo svega latinskog svijeta na prostote, izmišljene u Engleskoj i Francuskoj, kad se za širenje tih prostota ne bi zauzelo jedno društvo, koje je od vajkada za tim išlo, kako bi propovijedanjem lažnog humanitarizma potkopalo ljubav narodâ prema domovini u prilog navodnom internacijonalizmu. No danas, gdje je svuda puklo, vidi se, da je ovaj internacijonalizam izmišljen jedino za podupiranje egoističkih nastojanja Engleske[40] i Francuske. Pod ovim društvom razumijevamo slobodno

[38]) Petrus-Blätter, 1914-15., br. 36, str. 369.

[39]) Ibid.

[40]) Engleska nije samo domovina sinagoge sotonine, slobodne zidarije, već i glava, koja do dandanas ravna sveopćim urotničkim pokretom njezinim, držeći se pri tom macchiavellističkog načela Francuza Talleyranda: «Jezik ima služiti u tu svrhu, da misli prikrije». Ministar grof Czernin s pravom je ožigosao ovo načelo neprijatelja naših u svom govoru od 2. listopada 1917.

zidarstvo u zemljama latinskog jezika, duševno nadahnuto iz Engleske i materijalno poduprto iz Francuske».

Tek je g. 1916. izašla knjižica «Der französische Geist und die Freimaurerei» od aktivnog njemačkog slobodnog zidara W. Ohra. I ovaj pisac priznaje, da je pacifizam velikog orijenta francuskog samo bio kanoti plašt; a u istinu ovaj je slobodno-zidarski antimilitaristički idejal bio posve podvrgnut idejalu svjetske republike slobodno-zidarske, koja se ne da ostvariti bez sloma svih monarhija i religija pod navalom socijalističke revolucije.[41])

Viktor Hugo kao slobodno-zidarski pacifist.

Zabilježimo još ove značajne riječi notornog slobodnog zidara, francuskog pjesnika Viktora Hugo, da se vidi, kako su slobodni zidari već *na mirovnim kongresima* g. 1872., 1874. i 1875. shvatili svoj tobožnji pacifizam. «Mržnja ne poznaje drugog izlaska osim rata. Zar rat između dva naroda? Ne. Francuska i Njemačka sestre su. Ali rat između dva pravna poretka, između republike i carstva. Ovako stoji stvar: Na jednoj strani njemačka monarkija, na drugoj strani Sjedinjene države Evrope. Sukob je neukloniv, pa već sada gledamo u dalekoj budućnosti oba bojna reda; na jednoj strani sva kraljevstva, na drugoj strani sve, što je domovina... Francuska hoće da stvori novi svijet, pa i Njemačka. Što Njemačka hoće da stvori, to je Njemačka; a što Francuska hoće da stvori, to je Evropa. Njemačko velecarstvo, to je noć; obrazovati pak Evropu,[42]) to znači roditi demokraciju, to znači svijetlo». Istu mržnju na kraljeve, napose na njemačkog cara propovijeda Viktor Hugo već u svom ratnom govoru 1. ožujka 1871.[43])

Wilson kao da se je ugledao u Viktora Hugo-a.

Da ne duljimo, svakom trijeznom motriocu mora udariti u oči gotovo savršena paralela između ratnog pacifizma slobodnog zidara Viktora Hugo i sličnim pacifističnim plaštem s po-

[41]) V. ocjenu toga spisa, Stimmen der Zeit 1917., 93. sv., str. 697.
[42]) V. Oeuvres complètes; Acte et paroles 3, 283, 321, 347, po «Stimmen der Zeit», 93. sv., str. 655.
[43]) Stimmen der Zeit, l. c. str. 656.

četka prikrivenog, ratnog bijesa jednog Wilsona. Kod jednog i drugog nalazimo iste fraze o humanitetu, demokraciji, imperijalizmu kao i istu mržnju na monarkiju; da se s ovom mržnjom spaja kod Viktora Hugo jednako kao i kod Wilson-a još veća mržnja na katoličku Crkvu, to znamo iz života njihova. Kao što je Viktor Hugo iza sretne vjerske mladosti svoje skrenuo s puta i postao ljuti neprijatelj Crkve, tako je i Wilson nečovječnim šurovanjem svojim sa slobodno-zidarskim pokretačima bezbožne i krvoločne meksikanske revolucije unatoč svim molbama američkih katoličkih biskupa pokazao svoju mržnju na istu katoličku Crkvu. U ostalom već dvolično vladanje njegovo prema papi Benediktu XV. usred svjetskog rata pokazuje to dovoljno. Najprije je sam Wilson u svojoj tobožnjoj mirovnoj noti predložio mirovno sudište zaraćenim narodima; a kad je papa s osobitim i izričnim obzirom na Wilsonovu notu i sâm prihvatio ideju vrhovnog mirovnog sudišta, Wilson je veoma neotesanim načinom odbio svoj vlastiti i papin prijedlog.

Nu kako da opravdamo neutralno stanovište pape Benedikta XV.?

Ponajbolje je ovaj mirovni neutralni program opravdan ovom bjelodanom činjenicom, što ga ljuto napadaju ekstremni elementi u oba neprijateljska tabora, dok svi umjereniji i razboritiji krugovi s jedne i s druge strane te svi neutralci radosno ga pozdravljaju kao najbrži i najuspješniji korak do trajnog i časnog mira sporazuma. Spomenimo najprije *dva ekstremna glasa* protiv neutralnosti papine.

Već prigodom krasnoga govora Benedikta XV. na mlade pričesnike 30. srpnja 1916. *sva je slobodno-zidarska štampa u Italiji i Francuskoj grdnom ruglu izvrgavala neutralno stanovište papino*, podmetnuv mu najgore motive egoistične Pilatove beznačajnosti. Čujmo samo neke riječi pariškog «Temps»-a[44]): «Papin je nazor onaj onamo od dvije godine poznati: jadikovati, moliti se i uzdržati se od suda... Papinski je vladar neutralan. Neutralnost.... je pitanje interesa. Nauka je dakle neutralnosti u svom porijeklu materijalne, a ne moralne naravi... Valjda misli Vatikan, da će sâm oslabiti (obzirom na teritorijalne zahtjeve

[44]) V. Ecclesiastica, 1915-16., br. 62, str. 246-248.

crkvene države), ako se ne vlada poput obične neutralne vlasti. Ali je opet vlast njegova posebne vrste, pa bi bilo zanimljivo saznati, da li nije *najgora pogriješka* ono, što papa drži veoma razboritim. Njegov je auktoritet nad miliunima vjernika moralni auktoritet. Zar ne će uzdrmati podlogu tog auktoriteta, ako ne će da *izreče presudu u borbi, gdje dobri i zli stoje u potresnoj opreci....?....* Benedikt XV. morao bi se pitati, da li sadašnjom politikom svojom ne da povoda nacijonalnim crkvama. Previše lukavštine i previše obzirnosti ne znači uvijek *isto što i uspjeh*. Neutralnost je papina poraz papinstva».

Tako se poziva na moralni auktoritet i na duhovnu sudačku vlast papinu ona francuska oficiozna štampa, koja je dosada najžešće progonila papinstvo i Crkvu katoličku, a o duhovnoj vlasti Vatikana nije htjela ni čuti, a kamo li da bi priznala nepristranu presudu njezinu. Da ovaj sud francuski o papinoj neutralnosti nije osamljen, već općenito primljen u zemljama sporazuma, na žalost također kod mnogo katolika, za to ne treba daljnjih dokaza. Još je 24. rujna 1917. engleski «Morning Post» pisao: «Aliirci ne mogu dosada zaboraviti, da je papa propustio, staviti se u ovom ratu na jednu stranu»; pa radi toga da je izgubio kvalifikaciju za službu posredničkovu. Čudna li zaključka! Francuska pak vlada dosada je uskratila svaki odgovor na mirovnu notu papinu, jer da sv. Otac «nije razlikovao između zločina i prava».[45])

Međutim i u zemljama četvornog saveza

čuju se, ako i mnogo rjeđe, slične ekstreme tužbe na neutralnost papinu. Još je nedavno u berlinskom časopisu «Tag»[46]) tamošnji profesor prava Josip Kohler napao neutralno stanovište zadnjeg mirovnog pisma Benedikta XV. Papa po njemu nije običan posrednik mira, nego je i danas još kanoti sudac svega svijeta. Prema tomu, veli Kohler, Benedikt XV. morao bi sa stanovišta pravde prosuditi ovaj rat, razlučiti pravo i krivnju i tako utrti put do mira. Ovdje je opet dvostruko stanovište moguće. 1. *Ili je papa shvatio rat kao Sud Božji (Gottesurteil) među narodima;* onda pobjeda u borbi nije čisto slučajna činjenica

[45]) Katholische Kirchenzeitung, 4. X, 1917., br. 40, str. 321.

[46]) Reichspost, br. 462; 6. X, 1917.

već slavlje pravde t. j. veće vrline; i tako rat po sebi izobražuje pravo. Kohler drži ovaj nazor za jedino opravdani s međunarodnog gledišta. Prema njemu središnje su vlasti svojom slavodobitnom borbom, svojim po junačkoj snazi stečenim uspjesima i osvojenjima već stekle istinito pravo, što ga mir mora priznati, dok napuštanje toga prava konsekventno bi moralo udariti žig besmislenosti *svakom*[47]) ratu. Ili pak 2: *Pravda u ratu se mora prosuditi prema pravdi uzroka rata,* kako uče sv. Toma Akvinac i katolički juristi. S ovoga bi gledišta papa morao iznijeti i riješiti pitanje o pravednom i nepravednom ratu. U ovom bi slučaju, uvažio svestrano sve pristupačne dokumente o početku rata, bez sumnje došao do suda, da je rat na njemačkoj strani obrambeni rat, bellum iustum u najboljem smislu. Dalje bi onda morao u duhu starijih jurista i sredovječnih papa kao sudac svega svijeta povući taj zaključak, a nepravedna stranka zaraćena mora dati realnu naknadu i zadovoljenje. Dakle u obadva slučaja ne odgovara tobože ideji papinske vrhovne sudačke vlasti nad svijetom prijedlog glede izravnjivanja pitanja o ratnim troškovima i odštetama po međusobnom odreknuću, i drugih pitanja teritorijalnih po napuštanju zauzetih krajeva i po pomirljivoj susretljivosti. Daljnje prijedloge papine o razoružanju i mirovnom međunarodnom sudištu Kohler hoće da pobije primjećujući, da su to zahtjevi i nade pacifizma, što ga je sam rat već oprovrgnuo. U najboljem slučaju takovo stanje, osnovano na međunarodnim ugovorima, imalo bi budućnost svoju samu kod doista moralno uzgojenih naroda; ali vlasti sporazuma da su zbacile ideju uzvišene moralnosti, i da bratstvo s njima nije moguće.

Besmislenost ovih ekstremnih glasova

u oba neprijateljska tabora može se lako dokazati. 1. Obadvije kritike papine neutralnosti pretpostavljaju *materijalni uspjeh kao nedvojbeno jamstvo* moralnog prava. U ovom smislu Kohler prikazuje rat kao povjesnu pojavu, koja najžešćoj kušnji podvrgava snagu, inteligenciju i moralnost zaraćenih naroda. Nu dobro mu Dr. Mausbach odgovara u listopadskom broju ča-

[47]) U ovoj generalizirajućoj riječi «svakom» leži sofistička pogrješka Kohlerova dokaza, kao što ćemo dolje vidjeti.

sopisa «Hochland»: «Ova logika činjenicâ nije nepogriješiva. Stoga se ne može ni govoriti o općenitom izobrazivanju prava po pobjedi oružja», kao što ne možemo općenito pristati uz onu Schillerovu, da je povijest svjetska tobože svjetski sud. Jer koliko se puta već dogodilo, da je snažniji, inteligentniji i moralniji narod nepravedno bio napadnut od vjerolomnih i lukavih združenih neprijatelja, i da je konačno podlegao toj premoći silničke nepravde! Baš ova činjenica strogo iziskuje svjetski sud Božji iza svjetske povjesti, premda u drugu ruku opet možemo priznati, da Gospod Bog već na ovom svijetu donekle sudi narodima po sudbini njihovoj. Nu i ovdje vrijedi ona: «Bog je spor, al' je dostižan». Čitavi naraštaji mogu proći, dok narod kao narod u sudbini svojoj doživi ovdje na zemlji takav sud Božji.

Još se više oslanja *francuska* kritika neutralnosti papine na materijalni uspjeh, kad klevetničkim načinom podmeće plemenitom Benediktu XV. egoistične motive, i kada se papi grozi konačnim neuspjehom glede uspostave crkvene države i narodnih crkava, uzdajući se sama tek u materijalni i problematični uspjeh okrutne urote svega svijeta protiv središnjih vlasti.

Velikodušni Benedikt XV. tako je daleko od sebičnih ciljeva u svom mirovnom posredovanju, da je sam ponovno izjavio, kako ne želi niti očekuje pomoći sebi i papinskoj državi od oružja.[48]) S druge opet strane papa je dosta jasno, ako i samo općenito, ožigosao svaki «*prokleti egoizam*», koji se pojavio u ovom strašnom ratu. Vrlo je značajan u ovom pogledu muževni govor, što ga je Benedikt XV. držao 13. kolovoza 1916. prigodom beatifikacije blaženog Josipa Cottolenga. Crtajući nesebičnu karitativnu djelatnost toga apostola grada Turina i preteče Don Bosca, papa je uz očevidni obzir na zloglasno načelo Salandrino o «sacro egoismo» do šest puta najsvečanije osudio «*onaj prokleti egoizam*» (questo maledetto egoismo), koji prezire prava bližnjega i, što je gore, također prava Božja,... te je upravo značajka našega stoljeća.[49])

2. Oba ekstremna glasa — svaki sa svog oprečnog stanovišta — *tek prividno se pozivaju na sudački auktoritet papin.* U istinu pak *jedan i drugi grade se nepogriješivim sucima u svojoj stvari* te se silno ljute, što papa nije već odavna potvrdio subjektivnu, posve oprečnu presudu njihovu o krivici protivnikovoj. «Temps» govori o «presudi u borbi, gdje dobri i zli stoje u potresnoj opreci». Ovom francuskom «farizeju» dakako je bjelodano, da «dobri» nijesu drugi nego aliirci, a «zli» da su jedino «carinici i javni grješnici» u četvornom savezu. Nu jednakom nepogriješivom riječju «bez sumnje» njemački jurist Kohler hoće ne samo da papi nametne svoj sud nego i javnu presudu o pravednom ratu našemu, samo što ovaj pisac označuje tu presudu kao plod «svestranog uživanja svih pristupačnih dokumenata o početku rata». Ali je papa već odavna izjavio, da po gotovo sad usred samoga rata nije ni u stanju ispitati sve autentične dokumente, koji se tiču rata. Pa kada već sada jedni i drugi ekstremni krugovi dižu toliku graju na papu, gdje ovaj ipak dobrohotnom neutralnošću dolazi u susret jednoj i drugoj stranci, šta bi se istom dogodilo, kad bi se kao sudac usudio presudu izreći, koja ne bi bila posve po želji jednoga ili drugoga tabora?

3. Kako će papa izreći presudu između zaraćenih stranaka, koje same *niti su ga autentično i službeno odabrale sucem svojim,* niti mu ponajvećim dijelom priznaju auktoriteta u ovoj golemoj raspri svojoj? Nijedan od mjerodavnih faktora u vlastima sporazuma nije dosada autentično izjavio, da želi papu kao svjetskog suca u ovom ratu. Dapače glavne vlasti sporazuma obvezale su se međusobom posebnim ugovorom, da ne će papu pripustiti k mirovnim pregovorima; pa su se i dosad ustručavale odgovoriti na mirovnu ponudu papinu; neki su je i formalno odbili poput Wilsona. Što više, aliirci diljem ovoga rata, nijesu ništa popustili, čim bi mogli umanjiti ili uništiti moralni ugled i moć vrhovnog namjesnika Kristova, kojemu ipak predbacuju, što se nije služio ovim auktoritetom svojim, da izreče konačnu presudu o krivcima u ovom ratu. Spomenimo samo još jedan primjer ove doista slobodno-zidarske mržnje na papinski auktoritet. Katolički zastupnik Tovini morao se je 30. juna 1916. javno u talijanskom parlamentu potužiti, što je slobodno-zidarski ministar izvanjskih posala Sonnino posebnom okružnicom na talijanske poslanike u inozemstvu zahtijevao, neka se zapriječi, da se molbenice za pomilovanje osuđenih Belgijanaca uprave na

[48]) To opet ističe u zadnjem mirovnom pismu, gdje razlaže poticala svoja.

[49]) Šteta, što se katolička štampa nije dosta osvrnula na ovaj govor papin. Vidi «Ecclesiastica» (prilog tjednika Petrus-Blätter), 5. rujna 1916., br. 63., str. 249-252.

papu.[50]) — U četvornom savezu papa je istina dosada našao veliku susretljivost i zahvalnu blagohotnost s mjerodavnih strana. Ali ni ovdje nije se nijedna vlast dosada prizvala na njegovu autentičnu presudu.

Papa kao sudac između pravde i nepravde.

Nije ipak istina, da je papa smetnuo s uma svoju vrhovnu službu vrhovnog namjesnika Kristova u ovom ratu. Vršio je dapače vjerno i sudačku službu, koliko su mu prilike dopustile, i koliko je dužan bio s obzirom na odstranjivanje ili osujećivanje većih zala po svu Crkvu i po sve društvo ljudsko. U prvom smo članku vidjeli, koliko je puta Benedikt XV. najodlučnije osudio svaku nepravdu, dogodila se ona gdje mu drago u ovom ratu.

U konkretne potankosti se nije dosada mogao upustiti već poradi nemogućnosti, da usred ratnih neprilika i usred meteža, što ga lažna slobodno-zidarska štampa prouzrokovala, sazna autentičnu istinu. Pored toga treba uvažiti, da *su prošla vremena jednog Inocencija III.* Istina ovaj je papa, kako veli Dr. Mausbach, u mnogom pogledu bio sudac svega svijeta uslijed hist. razvoja pap. vlasti i po tadanjem međunarodnom pravu. Njemu bi se utekli knezovi i narodi također u političkim pitanjima, koja su se ticala morala, i priznali su vrhovno sudište njegovo. Sada je pak onamo od više stoljeća historijski razvoj prešao na moderni dnevni red preko sredovječnih kulturnih prilika. Moderno međunarodno pravo ne poznaje više pravne instancije iznad države. Protestantske i skizmatične države goje veliko nepouzdanje prema papinstvu. U velikim katoličkim zemljama opet su često na kormilu bezvjerske od slobodnog zidarstva nadahnute struje (u Italiji, Francuskoj....).

Kako bi papa mogao u ovom stanju sebi faktično prisvojiti i na korist narodima izvršiti vrhovnu sudačku vlast u najzamršenijoj borbi, koja se ikad vodila na zemlji, u borbi, koja očito nije nastala iz vjerskih motiva, već iz čisto svjetovnih razloga? I umirući papa Pijo X., koga «Temps» stavlja u opreku s Benediktom XV., reče početkom rata: «U prijašnja vremena jedini bi papa mogao bio ukloniti toliko zlo; danas mu ne preostaje ništa nego molitva» (V. Ecclesiastica, 1915.-16., br. 64, str. 255).

[50]) Ecclesiastica, 1915-16., br. 56, str. 223.

Čulo se, da su vlasti sporazuma ponovno kušale, kako bi molbama i prijetnjama sklonile papu, da u ime moralnosti i čovječnosti osudi njemački rat, rat sa podmornicama itd. Središnje vlasti nijesu se nikada latile takova pokušaja, već su se vazda samo prizivale na pravednu neutralnost i miroljubivost Benedikta XV. Ponovno su izrazile svoju duboku zahvalnost papi, kao što je još nedavno turska vlada u svom odgovoru na mirovno pismo papino zahvalno istakla «nepobitnu nepristranost» papinu te «tople i lojalne opomene njegove» na miroljubivost. Čemu dakle da se mi potužimo na papu, gdje svi mjerodavni krugovi u zemljama četvornog saveza ne mogu dosta pohvaliti posve korektno vladanje njegovo?

Napokon i najmanji pokušaj papin, da pozove zaraćene vlasti na svoj sud, urodio bi svuda, i u katoličkoj Austro-Ugarskoj, ako ne kod katoličkog vladara, a to svakako kod bezvjerskih i Crkvi neprijateljskih ljudi, silnim prosvjedom proti takovoj «sredovječnoj preuzetnosti», te bi se tako sv. Ocu papi onemogućit svaki aljnji uspješni korak posredovanja oko željno očegućio svaki daljnji uspješni korak posredovanja oko željno očekivanog mira. Da još nije došlo do osujećivanja svih mirovnih koraka papinih, to je u ovim najtežim prilikama osobita zasluga mudre, pravedne i iskrene diplomacije Benedikta XV.

O prednosti takova mira sporazuma.

Ispred konačnog prisilnog mira, nametnutog oružanom silom posve satrvenom neprijatelju, dandanas gotovo nitko više ne sumnja osim onih, koji skrajnjim egoističnim nagonima popuštaju, te preko potokâ krvi ljudske traže svoju sreću upravo u propasti drugih.[51]) Ko iole gleda na opće dobro, mora potpisati značajne riječi austrijskog pravnika Lammasch-a: «Kada bi odlučna pobjeda u ovom svjetskom ratu priuštena jednoj ili drugoj stranci, (ma kako nevjerojatno to i bilo), to bi ova pobjeda poradi uništenja jedne stranke i slijedeće obijesti druge stranke bila nevolja za rod ljudski». Istu pogibelj ističe i trijezni pedagog F. W. Förster: «To je vječni svjetski sud nad svakom politikom krute sile, što također kod protivnika budi i združuje iste instinkte, te i naokolo kida sve spone bezumnog nasil-

[51]) Vidi o tom vrsni članak P. M. Gatterer-a u «Katholische Kirchenzeitung», br. 40, str. 321-322.

nog bjesnila, dok jednoga dana ta sila većom silom ne bude oborena i skučena u stanje nemoći». Na žalost, macchiavellistička načela, provedena velikim dijelom u lažnom političkom «liberalizmu» i državnoj omnipotenciji zadnjih stoljeća kaošto i u slobodnoj konkurenciji i utakmici raznih država za političku premoć, bez obzira na verige čisto ignoriranog ili dapače i izričnozanijekanog *naravnog* međunarodnog prava, urodiše onim zlokobnim prilikama i zaparnom atmosferom, iz koje se napokon razvila dugo predviđena strašna oluja i katastrofa svjetskog rata.

Kamo sreće, da barem sada svijet progleda i uvidi, kakvim je stramputicama zalutao, slijedeći divlji oganj ovog lažnog i bezbožnog liberalizma! Već je ovo utješni plod nastalog preokreta i otrijeznilog bjesnila, što papa danas smije opet staru vječnu istinu proglasiti uz izrično odobrenje mnogih modernih državnika.[52]) I protestanat Förster suglasno sa sv. Ocem papom veli: «Kao politike trebalo bi danas priznati samo one, koji se bave podređivanjem česti u okvir cjeline te u tom duhu misle, govore i rade».[53]

Ovaj veliki preokret u političkim nazorima

modernih država i samih vlada opaža se već u povoljnim odgovorima svih vlasti četvornog saveza na pismo papino. U suglasju s papinim prijedlogom i s toplim odgovorom Njeg. Veličanstva Karla, grof Czernin u svom daljnjem komentaru ovog odgovora raspravlja o «gradnji novog svjetskog poretka» i o «novoj međunarodnoj pravnoj osnovi, na koju se bez sumnje Evropa mora postaviti iza ovoga rata». Kao četiri bitna momenta ove nove pravne osnove označuje: 1. onemogućivanje ratne odmazde s koje mu drago strane po međunarodnom i postepenom razoružanju i priznavanju vrhovnog mirovnog sudišta, kao što je papa Benedikt XV. obadvoje predložio; 2. slobodu obzirom na pučinu morsku i razoružanje po moru; 3. Uzajamno napuštanje zauzetih pokrajina i teritorijalnih osiguranja, koja postaju suvišna, čim se budu priznala dva prva načela; 4. slobodu gospodarskog razvitka sviju i bezuvjetno izbjegavanje gospodarstvenog rata.

[52]) V. Mih. Gatterer, Kath. Kirchenzeitung, br. 40, str. 322.
[53]) Ibid.

Zaglavak.

Neki već unaprijed označuju provađanje ovih načela čistom utopijom. Dakako, bez temeljnog preokreta svjetskog poretka, bez posvemašnjeg napuštanja macchiavellizma i «prokletog egoizma» ostat će i ovi idejali puke utopije. Pođe li pak sv. Ocu papi za rukom, a uz molitve i odano složno sudjelovanje svih vjernika nađe primjeren broj plemenitih vladara i državnika poput skroz i skroz kršćanskog vladara našega, Bog će učiniti mogućim, što se činilo nemogućim, kao što je već mnogo toga učinio u ovom ratu! «Non est impossibile apud Deum omne verbum» (Lk. 1, 37).

Mase i moderna država.

Piše: **Dr. Ante Alfirević - Split.**

Gdje nema reda, država propada. Vlast je jedina kadra da održi red.

Ovo svak priznava.

Odakle je pak vlast? pita filosof i neuk.

I kršćanska filosofija ispituje, dolazi li vlast direkte vladaru od Boga (kao papi) ili preko naroda. — Pozitiviste se međusobno razilaze već u samom pojmu vlasti.

Tako po školama.

U životu, u realnoj se svagdanjosti raspravlja, jeli bolja, zgodnija za novije potrebe i razvitak čovječanstva republika ili monarhija. Osobito je ovo izbilo iza ruske revolucije za ovog svjetskog rata. «Demokratizovanje ustava, javnog života!» je dnevna parola od više mjeseci, o kojoj govore i buče šire mase.

Nema sumnje: *novi se život budi.* Rat to izazivlje, te ga nije Herodot uzalud nazvao ocem svih stvari. Aleksandar Veliki rodi se iste noći, kada je zlobom Efežana izgorio Artemisin hram; Aleksandar je dao ne samo Macedoniji, nego svijetu drugi oblik. I s ovim će ratom izgorjeti mnogo stvari; on će sigurno uvesti nove oblike javnog života u modernoj državi. U toj će modernoj državi mase imati veliku ulogu, nova prava i dužnosti.

Istina mase nemaju kao takove ni razuma ni savjesti; loša ih oligarhija zlorabi. Nu tu ne pomaže dugo razlaganje. Kada

bura puše i ti moraš izići iz kuće, valja da se zaogrneš dobrim kaputom; kada kiši, napneš kišobran. *«Il meglio è nemico del bene»* kaže[1]) Talijanac. O boljoj, idealnijoj uredbi ne pomažu jeremijade. Hoće li majka ili otac da poprave sina i iz njega da istešu valjana čovjeka, jadikovke dapače štetuju gore. Tu je pomoć pri ruci, ako ga počmu iznovice da pozitivno odgajaju. Ako su današnje mase loše i ratilo u rukama lošeg demagoga, ne slijedi da tako mora vazda biti. Narodi nose u sebi sposobnost popravka, ozdravljenja.

Masi treba podučiti um istinama i spoznajom, volju i savjest odgojiti kršćanskom odgovornošću. To ćemo vidjeti niže. Prije toga ugledajmo modernu državu.

I.

Začetak je današnjih evropejskih država većinom u srednjem vijeku. Tu je do 17. vijeka neznatan centralizam; općine imaju veliki djelokrug vlasti. U 17. vijeku ove gube sve većma svoju samostalnost kao i stališi: vlast sve više usredotočuju vladari u svojim rukama, jer je sada i općenje lakše iz središta prema periferijama države. Tako počima apsolutizam[2]), za koga vladar izdaje sam zakone. U Austriji je vrhunac apsolutizma i centralizma bio pod Josipom II. Stuartovići su u Engleskoj smatrali čak i imanje svojih građana vlastitom imovinom; slično i Ljuedvit XIV. u Francuskoj.

U apsolutističkoj državi lako svaki činovnik radi po svojoj volji, ako je država velika ili je ogromno apliciranje državne vlasti poraslo uslijed novih okolnosti. Tu nemože da bude dovoljno nadzora i providenja. Zato je Dioklecijan ogromno rimsko carstvo podijelio u dva ili četiri dijela. Francuska revolucija nije djelo pojedinih vođa, nego su oni zapalili gorivo silnog nezadovoljstva svrhom 18. vijeka. Zato je prvi ustav i niknuo u Parizu na kontinentu.

G. 1848. je godina pobune u masama. Svugdje traže, da i puk ima udjela u vladanju. U Austriji je tekar 1867. uveden ustav, u Rusiji 1905., u Turskoj 1908. Sada nema evropejske države

---

[1]) Bolje je neprijatelj dobra, jer često za volju boljeg ne činimo ni ono, što je u sebi dobro.

[2]) Apsolutizam su zagovarali spisima osobito Machiavelli, Alberico Gentili, Th. Hobbes.

bez ustava. Po njemu vlada vladar odozgo preko ministarâ, puk odozdo preko svojih zastupnika. Nu zadnja dva decenija traže mase što veća prava u upravi države, pak je uvedeno amo tamo opće (direktno i tajno) pravo glasa. I Ugarska radi na tome kao i Hrvatska, da uvede to opće pravo glasa.

U Njemačkoj traže, neka se u gornjoj kući broj članova s nasljednim pravom umanji, te i da narod može birati neki broj članova. Doslije je vladar sve članove imenovao ili to pravo baštine neki članovi od predašnjeg vladara. Svak znade, da se malo miče onaj, kome je dobro, te da je gornja kuća svugdje za to, da uzdrži donju kuću u pretjeranostima ili novotarijama. Kako stoga u Njemačkoj, tako će se i drugamo pojaviti pokret, da se umanji zaporanj gornje kuće.

U Beču je ministar predsjednik Seidler obećao reforme i u upravi pojedinih pokrajina, u njihovoj autonomiji. I tu izbija želja, da uprava bude odraz volje širih masa bez obzira na sami porez.

«Referendum» postoji u Švicarskoj. Po njemu mase popravljaju ili odobravaju odluke svojih zakonodavnih tjelesa.[3])

Vanjska politika silno upliviše na nutrnju, pak zato i traže parlamenti, neka se čuje i uvaži kod vladara i njihova riječ pri imenovanju vanjskih diplomata.

Općenito je prihvaćeno načelo u Evropi, da pada ministarstvo, ako mu je većina donje kuće protivna.

Veliki ratovi redovito nose i velike nutrnje reforme u državi. Sigurno će to donijeti i sadašnji evropejski rat u duhu — *demokratizacije*. Teško je opredijeliti već sada te oblike, ali, kolikogod bili raznovrsni po raznim državama, prevlađuje tendencija: šire će mase dobiti što više vlasti. Gdje su dapače te mase narodnosno nejedinstvene, tu će se pojaviti autonomne federacije.

I Austrija ide u susret tim promjenama.

Jeli to *opravdano, da i mase imadu što veći udio u upravi države?*

Jest!

Uvažimo par okolnosti, po kojima se vidi, da su pojedini

---

[3]) Obligatno je glasovanje, ako se tiče promjene ustava; inače fakultativno, t. j. ako zatraži to 8 kantona ili 30.000 zakonitih birača.

ljudi kud i kamo više upućeni na državu nego li ikada u predanja vremena.[4])

Moderna se država brine za školstvo. Dijete je dužno da polazi ili uči pučke škole; bezbroj je gimnazijâ i realki, veliki broj obrtnih i trgovačkih, nautičkih i poljodjelskih, te strukovnih škola; u većim su gradovima sveučilišta s raznim fakultetima. Tu je čitava vojska učiteljâ, koju uzdržava narod svojim porezima. Muzeji, bibliteke, pinakoteke, državna su svojina; starine i umjetnine čuva država, te dijeli nagrade umjetnicima i izložbama. — Prometna su sredstva većim dijelom na legjima države. Bolnice, zakloništa, gradnja putevâ, željeznicâ, sušenje močvarâ i rijekâ.... su briga vlasti. — Kako je nužno, da segnu državni zakoni u obrt i trgovinu, vidjelo se je sadašnjeg rata. Da nije nabava i razdioba hrane pod državnim nadzorom, predani bismo bili na volju lihvarstva. Ako je ipak nepodobština, bez toga bi ih nazora bilo još više. I u mirno doba, ako bi se dozvolilo jaki izvoz brašna iz Ugarske u Njemačku, uvozna bi pšenica iz Rumunjske poskočila u cijeni; dapače bi neke austrijske pokrajine mogle gladovati. Kada ne bi bilo u Českoj tvornica za gvožđe, sukno i rubeninu, morali bismo u stranim državama to kupovati za skuplje novce i iz Austrije bi išao novac. Gojenje sladorne repe u Českoj i Moravskoj upliviše na sve austrijske pokrajine, a sada za njegovu zamjenu dobivamo iz neutralnih zemalja druge nama nužne stvari. Slično je s petroleumom iz Galicije ili drvima iz Karpatâ. Uređenje pašnjaka u Tirolu i Štajerskoj dava nam obilnost sira. Reguliranje je dakle gospodarstva i trgovine s tim proizvodima neophodno nužno, jer o tome ovisi izmjenično blagostanje svih pokrajina. To nemogu provesti privatnici ni autonomne pokrajine, te treba da u to segne država. — Koliko sati da radi radnik; da djeca nijesu zaposlena u tvornici u interesu pojedinaca i stališâ, nu može jedino da država to uredi. Jednako je s osiguranjem za slučaj nezaposlenosti u velikim radničkim stjecištima, za doba bolesti i starosti, te se tako spriječe štrajkovi, nemiri, iseljivanja. Ko da iz privatnih sredstava provede borbu proti epidemiji ili da zaustavi pomor među sisajućom djecom? —Činovništvo je državno silno i svukamo razgranjeno. U sudu, u političkim poglavarstvi-

---

[4]) Montesquieu u «Esprit es lois» iznosi obilne razloge u prilog konstitucionalne monarhije. Teoretski su to razlozi. Danas uzmimo državni život, kakav jest.

ma, na financijskom odjelu, namjesništvima, u bezbroj ureda počam od žandarmerije do ministarstva upravljaju s masama u ime vlasti, pak je tu nuždan jaki nadzor, e ostane pravednost temelj države.

Za sve to treba država silnih troškova.

I te troškove daju državljani kao pojedinci; oni sve to uzdrže, daju nužni novac.

Nu daju i to, što je vrijednije od novca, daju čak i kao vojnici svoju krv obvezatno.

U staro doba, pak i u srednjem vijeku, narod je malo ili ništa davao državi kao i ona njemu; ponajglavnije je bilo, da je država uzdržavala osobnu sigurnost. Zato se je pojedinac i malo brigao za državne poslove. Nije tako danas. Država mu ulazi u polje njegove izobrazbe, posjeda, obrta i trgovine, obitelji, blagostanja, slobode i napretka, u sve gotovo, pa čak i u njegovu savjest. Zato nije ni čudo, da mase i žele, neka država i njih čuje u tom ratu, u upravi države.

Tu je glas *naravnog zakona,* koji je odraz Božjeg vječnog zakona.

Uz ovo nam pokazuje isti naravni zakon još i to, da je i država upućena na mase. — a) Mase snose porez i daće, da se pokriju sve državne potrebe. Zadovoljne se mase ne bune, niti traže druge domovine. Izdajnik je države svaki onaj, koji neće da uredi naravne potrebe ili opravdane hlepnje masâ. Ljudevit je XIV. govorio: L'état c'est moi», dočim u modernoj državi mogu pravom da kažu o sebi mase i pojedinci državljani skupa. Što bi država bez masâ u doba rata, kada je neprijatelji napadnu? kada joj ne pomažu ni saveznički ugovori, n. p. s Italijom? Mase tu polažu da održe državu u životu i cvatu svoje najmilije, djecu svoju, vlastitu krv. Tu se vidi, kako je država upućena na zadovoljne mase. — b) Leo XIII. 15. 5. 1891. u enciklici «Rerum novarum» veli[5]) o državi: «Oni, koji upravljaju državom, moraju najprije pomagati uopće cijelom uredbom zakona i ustanova, radeći naime da iz samoga ustroja i uprave države procvate po sebi blagostanje, kako zajednice tako pojedinaca. To bo je zadatak građanske uviđavnosti i prava dužnost onih, koji su na čelu. Sreću pako i dobrobit države ponajviše unapređuju: ćudorednost, te dobro uređen obiteljski život, pažnja vjere i pravednosti,

[5]) Cfr. Hrvatska Straža, 1916., str. 415.

umjereno nametnuti, te pravedno podijeljeni javni tereti, dizanje umjetnosti i trgovine, cvatuće poljodjelstvo i drugo slično tome, pa što se većom pomnjom bude ovo promicalo, to će bolje i sretnije živjeti građani. *Mora bo se država po svojoj dužnosti brinuti za opće dobro».* Tu papa tumači naravni zakon glede cilja države, te veli, da je vlastodržac (bio monarha ili predsjednik republike) dužan brinuti se za opće dobro i po tome promicati dobrostanje svojih podložnika.[6])

I sami su vlastodršci uvidjeli, da sami ne mogu u modernoj državi svemu i lako doskočiti, te su pozvali i narod u stvaranje zakonâ. Neki su to uveli uslijed nemira širih masa, drugi dragovoljno. Naravno pravo (ius naturale) ne opredijeljuje točno granice u načinu vlasti. To ovisi in via facti do zakonitog vlastodršća. Zakonitim putem i razlozima dozvoljeno je sklonuti vlastodršća na nove reforme; dapače svak je dužan promicati opće dobro, dosljedno i u javnosti razlagati i uplivisati na nužne reforme, da država cvjeta.

Stari su se konservativci bojali ustava kao najveće nesreće. Kada bi se sada taj ustav ukinuo, njihova bi djeca i oni isti to žalili. Pred 10 godina je mnogi katolički konservativac smatrao socijalistom onoga, koji je zagovarao opće izborno pravo glasa, a sada bi taj konservativac želio, neka se provede i obligatnost tog glasovanja. Mnogi su se začudili, kada se je izjavio presv. biskup Dr. Jeglić sa svojim svećenstvom 17. jula t. g. u Ljubljani, neka bi i puk imao riječ u pitanju rata i mira. Doći će doba, kada će u svim državama putem parlamenta ili referenduma ili inim sredstvom odlučivati skupa s vladarom i puk. *Tempora mutantur;* nove potrebe izazivlju i nehotice nove puteve i nove mjere. Konservatizam je u načelima dobar, u metodama ne.

II.

Neće li tako monarhije preći u republike, republike u anarhiju?

[6]) Naravno pravo kaže, da gubi svaku vlast vladar, kada bi koja otočka država propala u more, a samo vladar preživio tu katastrofu. Nema tada predmeta svoje vlsti, te je gubi. Cfr. von Hammerstein, S. I., Kirche u. Staat vom Standpunkte des Rechte aus, str. 203. To nam pokazuje, da je vladar radi naroda i upućen na mase. Ovo uzimam kao jedan primjer izmed mnogo dokazâ.

Sve se može zloporabiti, pak i demokratizovanje vlasti u državi. Na to već valja paziti, a za volju eventualne zloporabe ne smijemo biti i proti dobre uporabe. Činjenica je nepobitna, da se narodi ne dadu trajno zloporabiti i ako su mase prevrtljive. Nešto je u njima, što ih svraća na pravi put.

Koliko su filosofi bacili krivih sustava u svijet! Traju 20-30 godina i već ih svijet zapušta, dočim kroz vjekove i vjekove pridržava pojedine dijelove naravnog zakona. Tome nalazimo potvrdu i u vječnoj riječi: «Et sanabiles (Bog je stvorio narode ozdravljive) fecit (Deus) nationes[7]) orbis terrarum».

Pesimizam dakle tu nema mjesta.

Nu ne smijemo pretjeravati ni u optimizmu i tvrditi poput Rousseaua, da općenita volja naroda ne može pogriješiti.[8]) Jedino čitavo (t. j. gotovo u svojoj cjelini) čovječanstvo ne može pogriješiti u temeljnim načelima suđenja i neposrednim izvodima razuma iz tih[9]) načela, a pojedini narodi nijesu u tome nepopravljivi. O kršćanskoj prosvjeti pod uplivom Crkve naučavajuće, ovisi ta što skorija popravljivost.

Podučiti, izobraziti treba mase.

Demagozi, posebno iz crvene internacionale, govore masama samo o pravima, ne o dužnostima, ne od odgovornosti u upravi moderne države. Ali upravo u ovo zadnje valja da upru prstom svijesni katolici, pak se ne treba bojati demokratizacije.[10])

U Belgiji, Sloveniji, Njemačkoj, gornjoj i donjoj Austriji, u Sjev. Americi, gdje su katolici organizovani, znadu i ter kako da upotrebe svoja državna prava, kako treba. Zašto? Jer su podučeni u građanskoj odgovornosti. Za ovim ciljem valja da idu i druge katoličke zemlje. Kada su zaista građani dobro upućeni o svojoj odgovornosti, lako će se snaći u svakom slučaju vršenja svojih prava.

---

[7]) Sap. 1, 14. — «Homini datus est intellectus et ratio, per quae veritatem discernere et investigare potest». Sv. Toma Akv., Contra Gentes, lib. II., c. 147.

[8]) Du contrat social, l. 2., c. 3.

[9]) Načela istovjetnosti i protuslovlja, te 10 zapovj. Božjih kao naravni zakon. Nu može pogriješiti u daljnoj aplikaciji tih načela, kao i ćutilnoj spoznaji. Pogriješno tvrde pozitiviste, da se moralni zakon mijenja, jer se mijenja, katkada krivo, u aplikaciji.

[10]) Već je i Suarez pisao: Democratia est quasi naturalis. (Defens. contra Reg. Angl., 9).

Masa, ma kakova bila, neće sebe da uništi ili upropasti. Pred neograničenom slobodom brzo uzmiče, jer je to propast. Zato nema mase, ma bila neograničeno opaka, da se ne dade podučiti činjenicama k boljemu. Ako dakle dandanas mnoge mase nijesu drugo nego opako ratilo u rukama bezdušnih agitatora, znak je da su te mase bez izobrazbe, bez poduke. Ona hoće slobodu, pak se može početi upravo poukom o ograničenosti slobode, te na tom podnožju dalje graditi.

Političari, koji vode mase, rijetko su liječnici morala u tim masama, jer se dižu na mržnji. Nu to ruši, ne gradi, ne oplemenjuje narode, države. Kršćanska politika ne smije ići tim putem. Mase, istina, nemaju «zajedničku» ili jednu dušu, ali mogu imati jedinstvene afekte, zajednička načela zdravog razuma. I na tome valja graditi, usavršivati. Uliti treba u mase praktično kršćanstvo.

Prava će jakost, sigurnost, nevrludanje kršćanskih masa biti u kršćanskoj svijesti, kršćanskoj prosvjeti. Na istoku su se redovito (osim židova) asimilovali podjarmljeni narodi s osvajateljem. Na zapadu nije tako bilo za seobe naroda. Tu su svladani imali viši upliv, jer su bili prosvjetljeniji kršćanskom istinom. To je jakost ideje.

U starom su Egiptu mislili podanici, da se vladar za sve misli i dovoljno može svemu da doskoči. I danas u modernoj državi žalibože misle i mnogi dobri katolici, da su svu svoju dužnost izvršili svojim glasovanjem za dobrog zastupnika. Misle: Neka se parlamenat za sve brine. Ne misle tako glede općinske uprave; tu već kritiziraju, buče, dogovaraju se, brinu se za bolju upravu.

Bez poduke što će se dogoditi i u najdemokratičnijoj državi? Da će puk, pravi demos biti najneslobodniji, a slobodna će biti nekoličina političara (oligarhija), da slobodni budu u bezobzirnosti.

Zgodno je i J. Turić opazio o demokratizaciji države: «Samo će onda demokratska država služiti svim državljanima jednako, ako svi državljani budu svijesni dio države i sposobni da samostalno i razumno prosuđuju misli i nakane onih, koji stvaraju politiku i hoće da vrše državne poslove i upravljaju državnom moći i vlasti». «Najgora i po narod najopasnija je ona državna forma, gdje narod bira osobe svojeg povjerenja, koje će

nad njim vladati, a mora tim osobama slijepo da vjeruje i u njih da vjeruje, jer je slijep za cio državni život»[11]).

III.

Kako a se poduče mase?

Liberalno novinstvo i agitatorstvo redovito odgaja stranačarstvo, koje se ne temelji na hladnom razlaganju, nego na fanatizmu. Ovaj nije nikome siguran; pogibeljan je, jer može jednakom silom da se zauzme za sva protuslovlja i protivne struje. To ponizuje ljudsko dostojanstvo. Mi katolici moramo imati oslona kod mase, ali putem pouke i uvjerenja, jer je to čvrst temelj. Tu pouku možemo provesti kroz kat. novine, osobnim općenjem, ali osobito putem predavanja i diskusije u kat. organizacijama.

a). Katoličkim masama mora nada sve biti u glavi čist pojam o državi, da ne smatraju državu neko zlo, koje treba ustrpljivo snositi za nj izdavati poreze i daće. One moraju osjećati, da su dio države i procvat domovine da je njihov napredak; država nije nešto platonskoga, izvan njih. Ta koji je cilj državi? Rimljani su neprestano širili granice svoje države, Židovi čuvali vjeru, Sparćani vodili ratove. Je li to bio cilj? Ne, to su bila sredstva[12]) za opće dobro. Opće se dobro ne može razvijati samim uzdržanjem reda, kako su htjeli pristaše teorije o zaštiti prava (Rechtsschutztheorie). Ne hlepi bo čovjek samo za slobodom i sigurnošću, nego razvitkom tjelesnih i duševnih dobara. Ali i tu su granice. Plato je podvrgavao državi odgoj, ženidbu, obitelj, vlasništvo, da je država u praksi morala zamijeniti obitelj i time potpuno ovu i uništiti. To ne smije da bude: sloboda osobna i obiteljska je nešto u naravnom zakonu, pak su u njemu i granice izmeđ osobe i obitelji naprama državi; osobno, obiteljsko, državno dostojanstvo moraju biti u skladu, ne u borbi, pak dosljedno jedno se ne smije previše razviti na uštrb ili štetu drugoga. Osuditi se mora preveliki centralizam, dosljedno apsolutizam, ali i individualizam koji se približava ili vodi k slabosti države, dosljedno k anarhiji. I burokratizam? I on znade štetovati u konstitucionalnoj drž. gotovo više nego li u nekonstitucionalno doba: duh, ideje moraju voditi državnu upravu, ne šamblona i mrtvo slovo.

[11]) Hrvat. njiva, br. 32, g. 1917.

[12]) Montesquieu zamjenjuje i veli, da je to cilj bio tih država (De l'esprit des lois, XI. c. 5.).

b). Država ne smije zapovijedati zakonima nešto, što je nekorisno, štetno ili ne vodi k općem dobru. Tu je odmah i uključen državni odnošaj naprama crkvi, školi, obitelji, odgoju djece fizičnom i moralnom, štampi, slobodi udruživanja itd. Kako za privatnika ne postoji razlika izmeđ privatnog i javnog ćudoređa, tako nema te razlike ni za državu: i ona jednako mora ograničiti Božjim zakonima svoju slobodu. Dakle ugovori, pravica itd. vežu i nju. Nepravedni zakoni, koji diraju i kose se savješću podanikâ, opiru se općem dobru, dosljedno ruše jakost i uvjet procvata u svakoj državi. Nutrnje borbe (bilo u vjerskom, bilo narodnosnom ili socijalnom polju) u državi jesu vazda voda na mlin njezinih neprijatelja, jer ko nije jak u nurnjosti, slabić je naprama vani.

c). Demokracija ne znači neograničenu slobodu, nego jednakost i pred zakonom. Za privilegijima žale potomci aristokratske periode, nu to im ne koristi ništa pred današnjom demokratskom dobom. Još gore prolazi onaj, koji hoće da podržava feudalne ustanove kao pitanje pravednosti, n. pr. kmetstva. Gdje katolici hoće da budu privilegovana kasta pred modernom državom, obično ih duh vremena potisne u pozadinu. Rađe se valja prihvatiti socijalnih organizacija, stupiti u izbornu arenu svagda kao ravnopravan građanin, ojačati broj zastupnikâ u parlamentu iz svojih redova, agitirati za što šire izborno pravo glasa i dapače po proporcionalnom sistemu za općine, pokrajine i državu. Budimo napredniji od liberalaca, jer će u budućnosti oslon države biti mase. Budu li mase katoličke, i država je katolička. Mase su pak redovito pristupačnije pouci i kat. nauci, nego li priviligovane klase.

Fiat lux!

„Ženski svijet“ i — ženske gluposti.

«Ženski svijet» je mjesečnik za kulturne, socijalne i političke interese ženâ. List izlazi u Zagrebu, te već imamo u rukama dvije sveske.

Ovaj časopis hoće da prosvjetli hrvatske žene, kako veli u programu, ali dakako nekom posebnom kulturom, biva nekršćanskom. Ured. je Zofka Kveder, dobro poznata čitaocima «Hrvatske Straže» i prije nego se je nazvala «gospođa Zofka Demetrović», t. j. prije rata. Ona pokazuje i u novom listu svoju dušu u programu.

Što tu zagovara?

Da je žena u svemu *«ravnopravna mužu»*. Pri ovoj svojoj tvrdnji zaboravlja ili hotimice ignorira gđa Zofka riječi sv. Pavla: «Muž je glava ženi, kao što je Krist crkvi» (Eph. 5, 25). «Glava je mužu Krist, ženi glava muž» 1 Cor. 41-3). — U istom programu ista urednica traži ravnopravnost poštenih i ***nepoštenih žena,*** jer veli: «Ima ih (ženâ) i takovih, koje postaju majke načinom (izvanbračnim), koji država i crkva ne sankcioniraju... Uzroke nebračnoga materinstva nemožemo da sada ispitujemo, ali ipak kao žene ističemo, da je materinstvo samo po sebi takova svetinja, da pred tim pada sve». To nije kršćanstvo; to se natječe s poganskim naturalizmom, kako ga susrećemo u Zolinu «Fecondité», Traži se ravnopravnost nepoštenih žena s poštenim; u istu liniju hoće da postavi pokvarene žene s uzornim kršćanskim majkama.

S ispadima gde Zofke natječe se i neka Zlata Kovačević-Lopašić. I ona, kao žena dakako, ističe ovo: «Svaki rat je direktno protivan crkvenoj nauci prema naučanju crkvenih otaca svih vremena». Čuste li? Bm! Puca ona iz topa najvećeg kalibra. Otkuda je ono to crpila? Jeli znade nauku sv. Otaca? Ko joj je to šapnuo? ***Sutor, ne ultra crepidam!*** Bolje bi bilo, da piše o kuhanju ili praonici kuhinjskoj, kada eto piše o stvari, koju bolje poznaju djeca pučke škole. Nu čujmo još malo njezine ispade. — Dovikuje Zlata, ne tanko i glasovito, nego muklo i gromovito svećenicima: «Ljude privesti milosrdu i miru morala bi ponajprije biti zadaća svećenika kao dostojnih sljedbenika Kristovih. A što viđesmo u ovom ratu? Da su svećenici sviju kršćanskih vjeroispovijesti blagoslivljali topove i oružje, kojim su vojnici polazili u rat, da se međusobno uništavaju braća — a to su svi ljudi među sobom — da kršćani liju krv kršćana... Crkve nisu činile ono, što nalaže pojedinoj njezina uzvišena vjera». Kleveta je očita, da katolički svećenici nijesu činili ono, što im nalaže vjera. Ko se je više zauzimao za mir nego li crkva? Ko više od Benedikta XV? Nad oružjem moli crkva pobjedu pravednosti, koja je Njemu poznata; moli milosrđe, jer Bog u ratu može poniziti i pravedna. Uz to je samo jedna vjera, jedna crkva prava; druge su krive i nemogu da budu «uzvišene», jer je samo jedna istina i jedna crkva Isusova. Ko je kriv ratu? Slobodni zidari izričito naglasuju, da je rat njihovo djelo. Čemu dakle krivicu pripisivati katoličkoj crkvi? Crkva blagoslivlje i lijekove proti bolesti, pak zar time podupire bolest? Nije svaki rat nepravedan, n. pr. rat obrane ili da se kazni tuđe nepravedne zloće.

Neka se Dalmatinka u «Naša pisma» jada o ženi: «Zar da traži kakva prava vani u svijetu, kad ih u svom domu nema, gdje vele da je žena u kući kraljica, a zapravo je bespravna sluškinja muža i djece. Brak osnovan na rimskom pravu, uništuje u njoj zadnje ostanke njene individualnosti, koje nije možda mogao sasma skršiti institut i tradicionalni kućni odgoj i ona postaje puki stroj za izvršivanje dužnosti». Tu napada na disciplinu odgoja u institutima i u kući, očevidno i na današnji kršćanski brak. Hoće im se slobode naprama mužu i djeci, bezobzirnosti, valjda individualnog življenja... Stoga se i ne čudimo, što «Ž. svijet» oglasuje Zolin Lurd i D'Annunzijev Ivan Episkop.

Za ovaj put prekidamo. Nastavit ćemo u novoj svesci.

„Hrvatska njiva" i perverznost.

U br. 35 raspravlja A. Š. o homoseksualnosti. Tu tvrdi, da je «prirođen nagon kao i heteroseksualnost, te homoseksualan čovjek *ne može* drugačije da osjeća, sve kad bi i htio. To je nešto u njemu, što se ne da promijeniti nikada i nikako». Ovo vrijedi, ako je takav čin prešao u strast; slično je o pijanstvu, o svakoj strasti. Lijepo je to ocrtao sv. Augustin o sebi: «Ligatus non ferro, sed mea ferrea voluntate. Quippe ex voluntate perversa facta est libido, et dum servitutur libidini, facta est consuetudo, et dum consueudini non resistitur, facta est necessitas» (Confessiones, l. 8, c. 5). Po ovome psihičnom procesu se vidi, da je i ta strast iz početka bila slobodna; da je volja iznad spolnog nagona.

Nu želi A. Š.? Zagovara, neka zakonodavstvo dokine kaznu za homoseksualnost. On prihvaća Blochovu tvrdnju: «Država čini zločin, što biološki pojav još i dalje svrštava u kategoriju nećudorednosti i zločina».

Ustajemo protiv te želje kao građani iz ljubavi spram domovine. Ta dokine li se svaka kazna, eto slobode za perverznosti; vrata se širom otvaraju strastima, koje su protiv javne ćudorednosti i napretka u domovini. Nu ustati moramo i kao kršćani, jer se očevidno ide za raskršćanjivanjem naše javnosti takovim novotarijama. Ta već zakon načelno prepušta srcu slobodu uvjerenja o odgovornosti u svakom konkretnom slučaju; ali to regbi piscu nije dovoljno, te on hoće da se sasma izbriše iz zakonodavstva svaka kazna za homoseksualce. Tu je protuvjerska tendencija.

Da je tako, vidi se iz njegovih navoda. «Danas je seksualno obavještavanje postalo važnim pitanjem, i to žalosnom zaslugom onih sila, koje su taj nagon stigmatizovale kao griješan. (Crkva nije stigmatizovala taj nagon griješnim, nego njegovu uporabu izvan sakramentalne ženidbe). «Država čini zločin, što biološki pojav itd.» Njemu je to biološki pojav, a i uporaba biološka, kao da uporaba ne ovisi (barem iz početka) o slobodnoj volji. Nu pisac nigdje ne spominje slobodnu volju. Čak s Blochom tvrdi, da je taj «biološki pojav «priznala» takvim nedavno i evangelička i katolička crkva, te mu oduzela žig nećudorednosti i zločina». Gdje, kada se je to kat. crkva izjavila? I opet veli: «Pošto su preda mnom priznali ljudi iz najviših i najvidenijih krugova,... i *teolozi*... da su osjećali od djetinstva posvema homoseksualno». Koji su to teolozi? Zar katolički? «Prestavka, što ju je upravio...., nosi 5000 potpisa učenjaka, liječnika, sudaca, *svećenika* itd.» Koji su to svećenici? zar katolički? — Čujmo i ovo: «Neki poznati hrvatski pisac, koji je i sam homoseksualac...» To su mu dokazi, a zakonodavstvo građansko ne priznade u budućnosti homoseksualnost kao zlo, nego da bude u protuslovlju s kršćanskom naukom.

Nadalje imade ovaj dobrijan čudnovate pojmove o homoseksualnosti, kada veli: «Ona sama po sebi nije nikakav ekses ni nemoralnost». Mi tu imamo očevidno posla s čovjekom eksesnih živaca i uma, pak mu ne možemo pomoći. O tome nas uvjerava i ovaj stavak: «Nemoralno bi bilo od njih zahtijevati, da se žene, jer bi sklapajući brak učinili nemoralan čin». Dakle traži privilegij za svoje homoseksualce; traži to u ime — *morala*. Ne poznaje on ni kršćanskog braka, jer općenito piše: «Brak se obično sklapa, ako se uopće sklapa, bilo iz nedovoljnog poznavanja vlastite psihe, bilo da se ona pred svijetom zataji i konačno iz novčanih razloga», pak je zato «nemoralan čin» ženidba homoseksualca.

«Hrv. njiva» ima svoju tendenciju. Ona tobože putem znanosti radi ustrajno, da nas raskršćani. Što rade Zagrebčani?

Opaska. — U svesci 5 našeg časopisa osvrnusmo se na grube ispade «Hrv. Njive» u br. 18. (Nešto o seks. odgoju djece). Sada smo upozoreni, da je onaj članak pisao, ne kakova starija glava, nego mladi gospodičić od 19. godina, sin Dr. J. Diamantia, rabina u Vukovaru. Sada se ne čudimo, kako se ondje koješta mladenački nabacuje. I to su specialiste «Hrvatske njive», kojoj regbi vazda imponira protukršćanska pisarija i rado je uvrštava.

Čija je zemlja?

U «Hrv. njivi», br. 32 (str. 569), piše neki B. J. (Sarajevo) ovo. «Zemlja je po prirodnom pravu onoga, koji je obrađuje, vlasništvo je seljaka, a aginska je samo po umjetnim zakonskim uredbama».

Ne mislimo ovdje braniti age, ni današnje odnošaje. To se sve može preurediti; dapače kmetsko pravo valja u Bosni I drugamo urediti tako, da seljaci budu gospodari zemljišta. Nu

pisac je ovdje proglasio načelo, da po prirodnom pravu zemlja pripada obradivaču. Ovo je načelo sasma krivo.

Kada bi to bilo pravo, onda bi po prirodnom pravu zemlja pripala i lupežu, jer kroz neko doba obrađuje zemlju. Fisični posjed ne uključuje i svako drugo pravo; possessio facti nije i possessio iuris istodobno i svagda. — Kada bi vrijedilo načelo pisca B. J., onda bi po prirodnom pravu pripadale i tvornice onima, koji u njima rade; škola nastavnicima, parobrodi mornarima itd. Eto gotovih smiješnosti.

Po prirodnom pravu zemlja pripada prvom posjedniku, dok je zemlja bila ničija. Ugovorom prelazi i na druge, bio taj ugovor izričit ili šutljivo priznanje. Ako mi neko daruje oveći komad zemljišta ili ga kupim, naravno je da drugome dadem uz neku odštetu (dio dobitka) na obrađivanje. Inače ne bi smio ni kapitalista pobirati svoj postotak od uloženog novca kod novčanih ili inih poduzeća. Država mi može oduzeti pravo takova obrađivanja, kada je to na štetu općeg dobra, ali mi mora platiti kao i kmet ili ma koji privatnik, kome prodajem svoje zemljište. U sadašnje je doba sigurno za napredak kulture i modernih zahtjeva, neka je seljak neovisan na svome zemljištu, pak je pozvana država, da država pomogne beskamatnim zajmom pri otkupnini (ili uz niske kamate). Drugo je pitanje, jeli obligatno otkupljenje u svakom slučaju bolje od fakultativnog; to valja prosuditi prema konkretnim prilikama.

Nadalje prirodno pravo ne određuje, jeli smije ili ne seljak da se uduži i tako optereti svoje zemljište, doslije slobodno. Dosljedna je onda posljedica, da vjerovnik kad neisplate može prema procjeni sam uzeti ili drugome predati to zemljište, dakako uz posebne uvjete. Nije dakle istinito načelo, da zemlja pripada obrađivaču po nar. pravu.

Iz svibanjske sveske „Savremenika“ 1917.

U ovoj svesci nalazimo u feuilletonu kratak članak Julije Benešića «Manira». Zgodan je, jer udara na maniru našem modernom pjesništvu. Nu netom iza toga pročitaš Domjanićev «De profundis», i nehotice su upravo tu počmeš da ljutiš na njegovu maniru. Nije originalan. Još je manje originalan u svome «Weltschmerz». Ta je bol prava manira, pak joj potpao i Domjanić:

mladi hrv. pjesnik mora biti pesimista, jer inače ne bi mogao da se takmi s Kranjčevićem.

Domjanić slavi *panteistički pesimizam* ovako:

Sve izgara u požaru jednom:
Ti sumorni dani u sutona plamu,
Ko mistične ruže zablistavši strasno
Bez spomena svemu u večera tamu.

Ti svietovi strani na pučini neba
Zaplamsaju časom i tiho se trnu
Ko kriesnice sitne u ivanjskoj noći,
Što mirisnu kosu su vjenčale crnu.

I bujna ta mladost, što stidno se žari,
Jedanput tek cvate, u latice vatre
Sav zavije život, da izgori s želje
I onda ga raspe i pepelom zastre.

Pa čemu to pusto izgaranje samo,
Od iskona nekad do zapada davna?
Zar zato, da zavjek nas prekrije tamom,
Da pokopa noć ona posljedna, tavna?

Ovako *ne* pjeva *kršćanin,* koji vjeruje u istočni grijeh, cilj življenja, budući prekogrobni život. Još je «nekršćanskiji» zaglavak ove odulje pjesme:

Il zar će i spomen mog naroda nestat
Još prije, neg sklopi se beskrajna brazda? —
— O, Bože, tad jedno Te molim, tek jedno:
Daj umrijet mi prije, — al umriet za vazda!

Adam Kostelić o čemu da piše?

Pijan viče, sit se lijeno miče, Adam Koselić piše o — ljubavi. Kako? Prolazi mlada žena uz muža. Ovaj nije star, ali je bavi. Kako? Prolazi mlada žena uz muža. Ovaj nije star, ali je išao kao starac. Zaljubi se u nju naš junak. Drugi put je susreće na ulici, ali ona prođe da ga ni pogledala nije. Treći put je susretne u šumi, ali ona ode drugim pravcem. Gradacija zaljubljenosti. Došla je zima, prošla je, eto proljeća. Ode junak njezinoj kući, da joj akordira glasovir. Odbi ga; muž je u kući. Dođe drugi put i popravlja, a ona ode u kuhinju, jer muž nije u kući. Po dogovoru dođe u nedjelju, ali nađe — druge stanare. To je

«Štof» za odulju pripovijest. I naslov? «Proljeće». Lijep je kao i zaglavak:

«Stisnuo sam zube i pesti — i otišao iz kuće.

— — — — — — — — —

Oh — grozna ženo, što si me prevarila!...»

Odmah se s Adamom takmi nova zvijezda na obzorju hrvatske književnosti: *Zlatija Turkalj.* I on na dugo i široko opisuje svoje ljubakanje s Kajkom. Obične svinjarije pod umjetničkim cilindrom!

Upiti i odgovori.

Napoleon I. i prelaz kroz Crveno more.

Upit: 27. dec. 1798. je general Bonaparte upotrebio oseku i pohodio je podnožje sinajske gore. Bilo je sumračje, kada se je vraćao. Mjesto da počeka i prenoći na obali, dokle plima prestane, nagne on konja u more? Šumeći valovi upozoriše na pogibelj. More je sve više raslo. Konj se uplaši, ni uzde ni mamuze nijesu pomagale. Ponudi se tada jedan visoki Arapin, i preuze na remena malog generala. Stigoše na egipatsku obalu, premda je Arapinu rezala voda do ledâ.

Ovo vadim iz zapisnika, što je napisao Napoleon I. na otoku s. Jelene. Tu on kliče: „Suhom sam nogom prošao kroz Crveno more. Kada se povratih, bijah u pogibelji da se potopim ko kralj Faraon". Nije li možda i Mojsija proveo narod israelski preko Crvenog mora za oseke, dočim je faraonovu vojsku zahvatila plima?

Odg.: 1. Trebalo bi najprije sa sigurnošću ustanoviti, jeli Mojsije prepešao preko Crv. mora na istom mjestu, kuda je i Napoleon.

2. Obzirom na *način,* kojim se nešto događa (quoad modum), možemo upoznati čudo.

Bog veli Mojsiji: „Zato kaži sinovima Israelovim: Ja sam Gospodin, i izvešću vas ispod bremena egipatskih, i oprostiću vas ropstva, njihova, i izbaviću vas mišicom podignutom" (II. 6, 6); „I poznaće Egipćani, da sam ja Gospodin, kada dignem ruku svoju na Egipat i izvedem sinove Israelove između njih" (II. 7, 5). To i izvede. „I pruži Mojsije ruku svoju na more, a Gospodin uzbi more vjetrom istočnim, koji jako duvaše cijelu noć, i osuši more, i voda se rastupi. I pođoše sinovi Israelovi posred mora suhim, *i voda im stajaše kao zid* s desne strane i s lijeve strane. I Egipćani tjerajući ih pođoše za njima posred mora.... I Mojsije pruži ruku svoju na more. I vrativši se voda potopi kola i konjike sa svom vojskom Faraonovom (II. 14, 21-28).

Tu se vidi: a) Bog osloboditi Israelce ne običnim načinom, b) ne pomoću oseke. Ovo je zadnje očevidno po tome, što je tlo za Israelce suho

i more stoji s jedne i druge strane poput zida. Vjetar nikada ne pravi takove luknje u moru. — Plima se i oseka izmjenjuju u stalno doba, kroz odmjereno vrijeme. Dočim se to ovdje događa, netom Mojsija pruži ruku. Kako da se zbiva na istom mjestu i u isto doba za Israelce oseka, za Egipćane plima?

I sami su Egipćani priznali, da se Bog bori za Israelce, jer čitamo u istoj knjizi (II., 14, 25): „Tada rekoše Egipćani: Bježimo od Israela, jer se Gospodin bije za njih s Egipćanima".

Na mjestu, gdje su Egipćani potopljeni, tolika je *dubina,* da su kola i konjanici potopljeni. „I vrativši se voda potopi kola i konjike sa svom vojskom Faraonovom, što ih god bijaše pošlo za njima u more, i ne osta od njih *ni jedan*". (II., 14, 28).

3. Mojsije je k tome prije i poslije ovog događaja dokazao, da je Bog s njime bio u izvanrednom djelovanju, u *čudesima.*

Racionalizam hoće da svugdje zaniječe čudesa, te se muči, da rađe vjeruje i smiješnosti i protirazumno razlaganje, nego li da priznade čudesa. Tu racionalisti ne može niko da pomogne, jer je po srijedi pitanje ukusa, gustusa. *De gustibus autem non est disputandum.*

O Božjoj pravednosti.

Upit. Jedan poslije dugog pravednog života umre u smrtnom grijehu, jer je u strašnim bolovima posumnjao, da li ima Bog i da li je pravedan; a drugi poslije dugoga grješnoga života umre u milosti Božjoj, jer se je pokajao i primio svete sakramente. Gdje je tu pravda?

Odgovor. U ovom se pitanju nešto pretpostavlja, čega ne može niko dokazati, da naime iko poslije dugog pravednog života umre u smrtnom grijehu. Sveta crkva doduše izjavljuje za one, koje proglasuje svetima, da su umrli u milosti Božjoj; ali ni za koga ne izjavljuje, da je umro u smrtnom grijehu. Stoga je najbliži odgovor na upit: ko misli, da bi nepravedno bilo, kad bi Bog bacio nekoga poslije dugog pravednog života u pakao poradi jednoga smrtnoga grijeha, neka ne misli, da se to ikada događa.

Ali pogledajmo, da li bi zaista Bog nepravedno radio, kad bi dao, da jedan poslije dugog pravednog života umre u smrtnom grijehu, a da drugi poslije dugoga grješnoga života umre u milosti Božjoj.

I. Radi li Bog nepravedno, kad nekomu udijeli milost, da se nakon dugog života u smrtnom grijehu obrati i dođe u nebo?

1. Sigurno to nije nikakva nepravda spram onoga, kojemu je Bog udijelio toliku sreću. 2. Ali ni spram drugih, tà što je ovomu poklonio, nije drugima oduzeo. niti su zato drugi manje primili. 3. Niti u ovom smislu nije Bog nepravedan, kao da bi takvom milošću druge ugodio, neka ne vrše vjerno njegove volje; jer niko ne zna, da li će dobiti milost obraćenja na smrtnoj postelji,[1]) nego mora biti uvjeren, da po svoj prilici neće biti tako sretan. Iskustvo pokazuje, da je obično „kakav život, takva smrt". 4. Ali kada Bog ne bi dao nikada milosti obraćenja iza dugog života u smrtnom grijehu i na smrtnoj postelji, morali bi stari grješnici očajati, a onda bi još više grješili. Stoga Bog upravo svoju mudrost i ljubav pokazuje time, što nekim griješnicima dade milost, da se na smrtnoj postelji obrate; a tu ni o kojoj nepravdi ne može biti govora.

II. Radi li Bog nepravedno, kada pripusti (dakako samo negativno), da neko nakon dugog pravednog života umre u smrtnom grijehu i dođe u pakao? Ponajprije imajmo točno pitanje na pameti: ne pitamo, da li je pakao odviše velika kazna za jedan smrtni grijeh; to je svakomu jasno, ko znade, da je smrtni grijeh smrtna uvreda, božanstvu nanesena od stvora, koji voli za uvijek izgubiti prijateljstvo Božje, nego se pokoritt Bogu. Nego pitamo, da li Bog ne radi ni pravedno, ako pripusti, da neko, poslije dugog života u milosti dođe u pakao.

1. Bog ne radi nepravedno spram onoga, koji tako nesretno umre, jer mu nije ništa niti oduzeo niti uskratio, na što je imao pravo. Ali nije li mu Bog uskratio uspješnu milost, a ostavio samo dovoljnu? Nije mu Bog uskratio uspješne milosti,[1]) nego sam je sebi čovjek uskratio uspješnu milost; ne htijući sudjelovati s milošću, koju mu je Bog dao i s kojom je mogao sudjelovati; da je sudjelovao, bila bi milost uspješna. Istina, Bog bi mu bio mogao dati drugu milost, s kojom bi bio sudjelovao. No može li se čovjek poradi toga tužiti na Boga? Može li se prosjak tužiti na bogataša, kao da mora umrijeti od glada, jer mu bogataš daje samo crnoga hljeba, a prosjak neće da jede crni kruh? Kaošto prosjak mora živjeti od toga, što dobiie, tako mora i pravednik živjeti od milosti, koju od Boga dobije. Nije Bog dužan pitati, što bi čovjek htio, nego čovjek mora pitati, što hoće Bog.

Nego mogao bi neko pomisliti: „Istina, Bog nije dužan, dati čovjeku takvu milost, s kojom će čovjek sudjelovati: ali barem dolikuje da mu tako iskaže svoju zahvalnost za tako dugu vjernost." Bog da može dugovati zahvalnost svojemu stvoru? Zar ima stvor išta, čega nije primio od stvoritelja svoga? Ili zar može stvor išta bez pomoći stvoriteljeve? Već kod naravnog djela mora Bog sudjelovati; koliko više kod svrhunaravnog djela, kakvo je svako djelo, kojim si čovjek služi nebo.[2]) A ipak ima čovjek čitavu korist od svojih dobrih djela. Kako bi dakle mogao Bog dugovati čovjeku, nego čovjek mora Bogu biti zahvalan za svako svoje dobro djelo. A kad pravednik na kraju života neće da sudjeluje s milošću Božjom, pokazuje se to nezahvalnijim Bogu, što je dulje živio u milosti Božjoj.

Nego možda Bog odvraća ljude, da mu ne služe vjerno, ako pripusti, da nakon dugog pravednog života umru u smrtnom grijehu i možda time nepravedno postupa spram ljudskog roda? Baš obratno, kad Bog ne bi dao, da se pravednik poslije dugog pravednog života milosti iznevjeri, bila bi to za mnoge propast, jer bi prerano mislili, da su već sigurni. Doista Bog ne samo pravedno nego i mudro radi i pravu ljubav spram ljudskog roda pokazuje, ako pripusti, da mu se iznevjeri koji čovjek nakon dugog života u milosti.

U tom dakle, što Bog nekojima dade milost obraćenja poslije dugoga grješnoga života, a kod nekojih pripusti, da nakon dugog pravednog života umru u smrtnom grijehu, nema ništa, što ne bi posve odgovaralo i pravdi i mudrosti i ljubavi Božjoj.

[1]) Conc. Trid. s. 6, can. 16.

[1]) Conc. Trid. s. 6, can. 18.
[2]) Jo 15, 1-6.

Ali kaošto je samo izuzetak, ako se neko obrati na smrtnoj postelji, tako je sigurno samo rijedak izuzetak, ako se neko nakon dugog života u milosti iznevjeri Bogu, ter se tomu protivi već sama duga navada?

Napokon još jednu *o vjerskoj sumnji*, jerbo se baš ona u pitanju spominje, i to kano stvar, u kojoj se je lako smrtno ogriješiti. Za dvoje pitajmo glede vjerske sumnje: što je vjerska sumnja i kada je smrtni grijeh.

Što je vjerska sumnja? Kada imamo vjersku sumnju? Onda, kada mimislimo, da ono, što kaže sveta vjera, nije sigurno istina. Nije dakle vjerska sumnja puko neznanje koje vjerske nauke; još je manje neznanje dokaza nauke, koju vjerujemo; ili neznanje unutarnjega saveza raznih vjerskih istina. Niti je to vjerska sumnja, ako mislimo, da dokazi kojega bogoslova ili crkvenog oca ne vrijede. Niti je vjerska sumnja, ako sumnjamo o kojoj istini, koje nijesmo dužni vjerovati božanskom vjerom, t. j. kao od Boga objavljenu. Kako je dakle potrebito, točno znati, što moramo vjerovati božanskom vjerom! Tako bi nestalo mnogih „vjerskih sumnja", jer mnogi samo o nečem sumnjaju, što krivo misle, da vjera to uči. A dvoumiti o tom, što je Bog zaista objavio, ne ćemo lako, dok nam je evidentno, da je Bog neizmjerna istina.

A kada smrtno sagriješimo vjerskom sumnjom? Uvijek i samo onda, kad su ispunjena ova dva uvjeta: ako znademo, da sumnjamo o vjerskoj nauci, i ako sumnjamo hotimice, i to posve hotimice. Ako li ne sumnjamo posve hotimice, nego više neznajući što radimo, ne griješimo smrtno, nego samo lako. Ako nikako ne znamo što radimo, nemamo nikakva grijeha. Ako li nam nešto kaže, da što kaže sveta vjera, nije sigurno istina, a mi odgovaramo, da sigurno jest istina, vršimo jednu od najuzvišenijih kreposti, vjeru, prvu od tri božanske kreposti. Ova je vjerska sumnja, proti kojoj se borimo, samo napast, koja se zove vjerskom sumnjom ne zato, jer mi zaista sumnjamo, nego jerbo nas hoće da na to skloni, da bismo sumnjali. Borba proti ovoj napasti može biti teška i dugotrajna, ali za to je to veća i zasluga pred Bogom.

Mladost.

Almanah hrv. kat. omladine. Uredili D. Bartulica i M. Vunić. — Izdalo Hrv. kat. akad. društvo „Pavlinović" Split. Naklada „Hrv. kat. seniorata" u Dalmaciji. Brzotisak „Narodne tiskare" 1917. Cij. 4. Kr., za đake i omladince 2 Kr.

Ima 192 str. s ovim sadržajem: Drugovima i prijateljima (Uredništvo), Mihovio Pavlinović (D. F. Ivanišević), Omladinski pokret u Dalmaciji (N. Matulić), Jedinac. San na Javi (L. Matković), Rane i lijekovi (Prof. P. Butorac), Ratne priče, Junački potomci (O. A. Vijolić-Ljubičić), Na Silvestrovo Groblje (F. V. Vukonić), Omladinski pokret u Bosni i Hercegovini (J. Šprajcer), Novi rad (A. Vojković), Po razboju (L. Gašćina), Svećenik, Kraj mora (Bolsky), Skloništa i skrb za zapuštenu mladež (M. Vunić), Hrvatski momci na posao (M. Bezić), Cigani (T. Djevski), Oj dođi, Pjesnik (M. Mlinarić), Milovan (F. V. Vuković), Pravi prijatelj (o. S. Korunić), Koraca kruta zbilja (Vrlinov), Noćna balada, Drevna kula (A. Cettineo), Hrvatske seljačke škole u Hercegovini (P. Lasić), Pijanstvo u našem narodu (A. Radić), Razumno gospodarenje (J. Matković), Ivona, U predvečerje (Posatsky), Tko će u boj? (P. Matijević), Na opustošenom domu (Ivetin), Iz mojega kraja (S. Bajdak). Smotra. — Listak. — Bilješke.

Prije je rata izlazila „Mladost" kao novina (1 put mjesečno) u Zadru, sada ju evo objelodanjuje društvo „Pavlinović" kao almanak. Gradivo su izabrali i poredali D. Bartulica i M. Vunić.

Ovaj je almanah namijenjen seoskoj mladeži. Mislim pak. da ne pretjeravam, ako kažem, da je većina članaka (pogotovo pjesme) neshvatljivo toj mladeži. Bojim se stoga, da je almanah promašio cilj. Uz to ovakovi almanaci treba da oduševe mladost, ali se bojim, da će protivno postići članci N. Matulića i prof. Butorca, jer su pesimističnog tona. Ovaj zadnji dapače zastupa neispravno stanovište glede vjere i politike, kako je opravdano primjetio splitski „Dan" (21. 9. 1917.). Želio bih, da u novom almanahu bude i popis svih kat. omladinskih društava po hrvat. krajevima.

O članku se je vlč. Ivanišević osvrnula „Hrv. Straža" pohvalno u zadnjoj svesci, jer je taj članak izišao i napose otisnut. I Šprajcer piše zanimivo i ljubavlju kao i P. Lasić, Lijepi sa članci Radića i Matijevića o apstinenci. J. Matković ne piše konkretno; Vunić i A. Vojković jednako. Garčina piše za inteligentne ljude svoju pripovijest. Vukonić uspjelije za seosku mladež.

Mišljenja sam, da se mora „Mladost" opet što prije povratiti svojoj pravoj zadaći i svojem predašnjem obliku, kako je izlazila pod uredništvom prof. Butkovića (u Zadru), toli zaslužna za kat. omladinski seoski pokret.

S. Vuj.

D. F. Ivanišević, Pučka škola u Jesenicama o 50 godišnjici (1867,-1917).

Neumoran je D. F. Ivanišević. Svako malo vremena šilje u svijet po koji svoj sastavak.

U ovoj knjižici (48 str.) crta nam podučavanje (1—8 str.), te redovito podučavanje u Jesenicama i odlomcima (8—17 str.), školske zgrade (sa slikama); iznosi životopise učiteljâ i učiteljicâ u onom selu (str. 23—28). Zgodan je osvrt „Skola i crkva" (str. 28—30). Zatim slijedi statistika o pohađanju i napretku škole u Jes. (30—32 str.), o pismenosti i čitanju uopće (str. 33—36), o školskoj štedionici i seoskoj blagajni (str. 36—40). Lijep je osvrt i na Pjevački-tamburaški zbor, te Omladinsko društvo u Jes. (str. 40-46).

Ova knjižica nije samo osvrt na pučku školu u Jesenicama, nego nam pokazuje i otkriva mnogu starinsku stranicu iz školske prošlosti u Dalmaciji na polju pučke prosvjete.

Bč.

Koledar Srca Isusova i Marijina za g. 1918.

Ovo je već po 13 put, što uredništvo „Glasnika presv. Srca Isusova" izdaje ovaj svoj koledar.

Str. 1—27 donosi koledar s opisom i slikama kat. sjemeništa u Zagrebu, Đakovu, Osijeku, grkokat. u Zagrebu, kat. u Sarajevu, Travniku, te crkve Majke Božje u Moroviću, M. b. Koruške, Gospe od hrasta u Vukovaru, Molvanske Gospe, samostana konventualskog u Piranu, Sv. Gore u Bosni. Zatim slijedi abecedni popis svetaca. Kod pape Benedikta XV. (str. 32) doznajemo, da je crkvu naučavajuću sačinjavalo poč. 1917. 15 patrijarha, oko 500 nadb. i 900 biskupija, te 97 naslovnih nadb. i 456 nasl. biskupa uz 22 prelature s biskupskom vlašću. Zgodan je pregled crkv. posta i nemrsa. Po tablici o hrv. katolicima imade zagreb. nadbiskupija 1,569.701 vjernika, te svjetovnih 622 i redovnih 66 svećenika; đakovačka biskupija 291,968 vjernika i 183 svećenika († red. sv. 24): senjska 367.001 vjernika i 238 svećenika; porečka biskupija 166.558 vj. i 169 sv.; krčka 58.429 vjer. i 120 sveć.; zadarska nadbisk. 92.941 vj. i 188 sv.: šibenska bisk. 110.886 vj. i 48 svj. i 75 red. sveć.; splitska b. 215,035 vj. i 315 sveć.; hvarska b. 64.944 vjer. i 104 sv.; dubrov. b. 70.000 vj. i 153 sv.; kotorska 15.400 vj. i 46 sv.; nadbisk. sarajevska 225.000 vj. i 78 svj. i 138 red. sveć.; banjalučka b. 82.000 vj. i 95 sv.; mostarska b. 106.729 vj. i 107 sv.; križevačka ok. bisk. 40.000 vj. i 39 sv. — Zgodan je pregled crkvenih redova i redovničkih zadruga u hrv. zemljama. Trapista je 210 (od tih 30 svećenika), Benediktinaca 18, Red sv. Dominika 72, Franjevaca 1022, Konventualaca 41, Kapucina 86, Trećoredaca 121. Isusovaca 96, Milosrdne braće 9, Studita (u Bosni) 8. — Str. 38—43 su imena naših društava. Nadalje se nižu praktične pouke i tablice. Od str. 65 do 203 su uvrštene razne pjesme, povjesne i životopisne crtice, te opće, vjerske, pouke i zabave.

Koledar je zgodna knjiga za naše kršćanske obitelji. Više puta se namjerih već ove godine, kako sinovi i kćeri čitaju svojim starijima iz ovog koledara. I beletristične dio zanima proste ljude. Za šire su mase zgodne slike, pak je jedino trebalo i nekoliko kršćanskih slika i događaja i iz ovog svjetskog rata.

dr. P.

P. Hurter S. J.

Ein Charakter- u. Lebensbild von J. M. Hillenkamp S. I. (VIII. 236 str.) Innsbruck 1917. F. Rauch. — Cij. 5 Kr.

o. Hurter je imao učenikâ u Innsbrucku iz cijelog svijeta. Nu i drugi ga poznaju po njegovim teološkim spisima. Njegov je otac bio protestant i glasovit kao povjesničar, pak je njegovo obraćenje izazvalo mnogo uznemirenja u protestanskim krugovima.

Pisac nam crta Hurterov život. Važne su stranice, jer zasijecaju u važne događaje u svijetu i Hurterovoj obitelji. I književni je rad Hurterov zanimivo prikazan.

Zg.

Bonifatius.

Die Bekehrung der Deutschen zum Christentum. Von Dr. G. Schnürer (VIII. i 110 str.) Cij. 4 M.

Schnürer je redoviti profesor na sveučilištu u Freiburgu (Švicarska), te nam prikazuje u ovom djelu s. Bonifacija († 754), tog apoštola Njemačke. Pisac je imao pred sobom sve, što je doslije znanstveno pisano o tom apoštolu, pak je djelo na znanstvenoj visini. Uz to je pregled jasan i zanimiv. Tome pripomaže i 59 slika, što rese ovu knjigu.

Knjiga je izišla u biblioteci „Weltgeschichte in Charakterbildern", koja izlazi kod nakladnika Kirchheim u Mainzu. Usput spominjem, da je tu doslije izišlo mnogo važnih i aktualnih monografija, n. pr. Christus (Schell), Moltke, sv. Augustin, Cavour, Wagner, Beethoven, sv. Toma Akvin., Napoleon I. itd.

Pć.

Das Weltbild in der Bibel.

Von prof. Dr. A. Konrad. Graz (Styria). Cij. 2.40 K.

Već sama poglavlja o Svemiru, zemlji, nebu, dûgi, zvijezdama, suncu, mjesecu, pokazuju, kako su važan predmet ove knjige. To su slike prema bibliji. Istodobno nas vodi spisatelj u svijet tuđih naroda, te raspravlja o predstavi o svijetu kod Babilonaca, o božjem brdu u sjeveru. Važno je o Acharovoj uri, o mjesecu, godini kod Židova. Lijepo je i to, što su navedeni često i sv. Oci.

Pć.

Contardo Ferrini, o. ö.

Professor des römischen Rechts an der Universität Pavia. Nach der Biographie von Dr. Carlo Pellegrini übersetzt von Dr. A. Henggeler. Mit einem Bildnis. 12° (VIII. u. 140). Freiburg. Herder. Cij. 1.80 M.

C. Ferrini rodio se je 1859 u Milanu. Otac mu je ondje bio profesor fizike na politehničkoj školi. U Pavii je svršio s takovim uspjehom juridičke nauke na sveučilištu, da ga je vlada poslala na daljne juridičke nauke vani. Dvije je godine (1880--82) slušao u Berlinu Mommsena, v. Lingenthala, Pernice i Dernbürga. Neko doba se je zatim zadržao u Parizu, Rimu i Firenci. G. 1883. postade privatnim docentom prava na sveučilistu u Pavii, te tu postade i redovitim profesorom iza 2 godine. 1887. pređe na sveučilište u Messinu, 1890. na ono u Modeni i 1894. opet u Paviu.

Pellegrini iznosi 194 znanstvene njegove radnje, koje je napisao u talijanskim ili njemačkim i francuskim časopisima ili kao posebno djelo. — Mommsen je kazao o njegovim djelima, da Ferrini znači u 20 vijeku isto što i Savigny u 19. Pravi je i rijetki strukovnjak bio u rimskom pravu.

Uz znanost gojio je Ferrini i kršćansku askezu. Molitva, djevičanstvo, sv. Euharistija jesu karakteristika njegova življenja. To mu je i podavalo neku osobitu milinu i veselje. Umro je 1902. u glasu svetosti, te je već proveden proces za beatifikaciju.

Ovaj nam uzor pokazuje, kako u kat. crkvi cvjeta kršćanska svetost čak i u znanosti, gdje je pozitivizam u punini razvoja.

Preporučam ovo djelo osobito katoličkoj mladeži, da joj bude svijetli i trajni uzor, te uzmogne reći: Si isti et istae, cur non ego? (s. Aug.).

dr. P.

Kat. časopisi

Bogoslovna smotra.

br. 2. Članci: Dr. I. A. Ruspini: Kanonička vizita biskupa Maksimilijana Vrhovca iz godine 1792.-1794. (Svršetak.) — Dr. Stjepan Zimmermann: Pojam istine u Kantovoj i skolastičkoj filozofiji. (Svršetak). — Dr. Antun Sović: Jedna mala knjižica u svijetlu istine. (Nastavak). — Dr. Josip Carević: Odgovor na prigovore o hipnotizmu (Svršetak.) — Bilješke iz bogoslovne literature: Dr. A. Sović: Biblijsko-prevodilačka bilješka. — U Talija: Apologetska sitnica. — Recenzije. — Pregled Časopisa. Preporučujemo.

Naša Misao.

br. 9. Fra Ark. Brković, Čudesni pripjev „Si quaeris miracula". — Branko Strahimir Škarica, Pjesme „Kamo nam sada orlovi..." i „Nova Zvijezda". — P. K., Obraćenje Franje Asiškoga (Psihologijsko razmatranje). — Josip Milaković, Književni rad dra Tugomira Alaupovića. — Listak.

Vrhbosna.

br. 17. Demokracija i crkva (D. Čelik). — Sv. Jeronim (V. Bakotić). — Muka Sina Božjega (V. I. Fr. Durazzo). — Pisma jednom sumjaču. — Vjesnik.

br. 18-20. Primili smo najnoviji broj ove smotre, koja izlazi već 31. godinu u Sarajevu šireći katoličku prosvjetu. Sadržaj je ovoga broja: Članci: Samaritanski rad Benedikta XV. D. Čelik - (Sarajevo); Sv. Jeronim. Vladimir Bakotić kanonik. - (Makarska); Pisma jednom sumnjaču; Muka Sina Božjega. Sastavio O. Ivan Franjo Durazzo D. I.; Krist i umjetnost Lj. Veuillot - Ante Brakšić - (Kotlenica). - Vjesnik: Naša domovina: Sarajevo! Previšnja odlikovanja; Biskup dr. Ivan Šarić; Predavanja u Vrhbosanskom bogoslovnom sjemeništu; O. fra Franjo dr. Blažeković: Iz novog Kodeksa Crkvenog prava; Odbor za gradnju spomen crkve; Ljubljana; † Dr. Ivan Ev. Krek. Naša Monarhija: Odgovor Njeg. Veličanstva na mirovnu notu Sv. Oca; Mirovna skupština ugarskih katolika. - Rim: K mirovnoj noti Sv. Oca. — Italija: Talijanski katolici protiv Wilsona. - Prosvjeta: Crtice: Blagdan Svete Krunice. — Ocjene: Ivan Joergensen: Moje naziranje o svijetu.

Godišnja pretplata na ovu smotru, što izlazi dvaput na mjesec K 10.—, a naručuje se kod kaptola vrhbosanskoga u Sarajevu.

Hrvatska Prosvjeta.

sv. 7. b. Pedesetgodišnjica Jugosl. akademije. — Umjetnički razred u našoj akademiji (F. Rožić). — Pismo o slov. modernoj književnosti (Dr. J. Lovrenčić). — Umjetnička škola beuronska (Dr. D. Kniewald). — Lila. No

vela (N. Sabatini-Subotić). — Iz pinakoteke savremenog hrv. opernogoga artizma Vika Engel (Dr. V. Novak). — Na dnu Danteova Pakla (Vl. Nazor). — Ljudi naših dana (Dr. Lj. Maraković). — A. Čičić: Pjesme. — O Grobovima Uga Foscola i Hipolita Piendemontia (A. Sasso). — Svetozar Hurban Vajansky. Svršetak (M. T. Tepešić). — J. Milovan: Pjesme. — Srebrni kraljan. Novela (A. Vijolić-Ljubičić). — G. Kostelnik: Trenuci. — A. L. Nedletzki: Veliča. — Književnost. — Kazalište. — Glazba. — Varia.

Čas.

sv. 6. Vladimir Sergejević Solovjev. (Dr. F. Grivec). — Absolutizem in Cerkev. (Dr. J. Srebrnič). — Verske, socijalne in politične naloge po vojski (Dr. A. Pavlica). — V sporazumljenje. (P. St. Škrabec). — Obzornik.

Vlast.

Ročnik XXIII. čislo 1 12. U „H. S." česće već pohvalismo i preporučismo krasni ovaj poučnozabavni časopis, koji eto stupa u 34. godište. Dosadanja nam godišta jamče, da će i unapredak stupati „Vlast" starim utrenikom. — Da spomenemo samo neke članke iz obilatoga 33 godišta! Vrlo je zanimljiva studija Jana Halouzke: Pohledy do života církevního a vlasteneckeho na Moravě. Još je zanimljivija povijesna studija V. O. Hlošine: Husite a Augustiniani. Oni, koji još sumnjaju o pogubnosti husitisma, neka dobro prouče ovu studiju. Savremena je rasprava Ant. Ježeka: Atheismus či navrat k pavdě? Znameniti povjesničar Dr. Jos. Samsour rješava Potřebuje dnešní svět ještě křesťanstvi? i pokazuje žalosne posljedice odmetništva. A Simerska priča: Co učinilo po ženu křesťanstvi? Naše će beletriste osim beletrističkoga dijela zanimati i studija Jana Vosborskeho: Několik kapitol o basnicich. I ne spominjemo ostalih znanstvenih i poučnih članaka, ocjena, pabiraka. „Vlast" preporučujemo svakome, ko umije češki. — Cijena je za đake i učiteije 6 K. Uprava je u Pragu II. Žitna ul. 26.

Vychovatel.

R. XXXII. č. 12—17. I u ovo nekoliko brojeva ima više vrsnih aktualnih članaka. Ističemo: Volna škola (piše Em. Žak.) — Psychologie moderní pochybovačnosti naboženske (Dr. Jos. Čihak). — Z dějni česke katechetiky (Fr. Košak). — Stat a naboženstvi (Em. Žak.) — Moderni kultura a vychova charakteru (Em. Žak.) Obilate su i svaštice.

Ceský slovník bohovědný

napreduje polako ali stalno uza sve ratne neprilike. Izašla su već 43 sveska do *Common Prayer Book*. Ovaj slovnik nadmašuje sve ostale enciklopedije i time, što se obzire na slavenske prilike, koje su tuđincima nepoznate. Šteta, što kod tuđih imena ne označuje izgovora. Mi ćemo se osvrnuti opširno na slovnik, kad bude gotov. Zasada ga preporučujemo svakomu. — Uređuje na Dr. Ant. Podlaka, izdaje V. Kotrba (Praha II. Petrossova ul. 200). Cijena je svešćiću 1 K. 40.

Historisch-politische Blätter.

Jahrgang 1917. 160 Band. Drittes Heft.

Inhalt: Die Einheit des menschlichen Geisteslebens und die Entwicklungsidee. Von Dr. Fritz Gerlich. — Papsttum und Völkerfriede. (Fortsetzung.) Von Aeronianus. — Was heisst ein Kulturvolk? Von Dr. G. Grupp. — Geh hin und künde. — Industrielle Zukunstspläne Frankreichs. Von Matthias Salm. — Der Kanzlerwechsel im Deutschen Reiche. — Was steckt dahinter? — Kürzere Besprechung: Lexikon der Pädagogik.

3. sv. Die Einheit des menschl. Geistenslebens u. die Entwicklungsidee. (F. Gerlich). — Papstum u. Völkerfriede (Acronianus). — Was heisst ein Kulturvolk? (Dr. G. Grupp). — Geh hin u. kunde. — Industrielle Zukunftspläne Frankreichs (M. Salm). — Der Kanzlerwechsel im Deutschen Reiche. — Was steckt dahinter? — Kurzere Besprechung.

4. sv. Papstum u. Völkerfriede (Acronianus). — Zur See nach Nauplia (Suebimontanus). — Die Einheit des menschl. Geistenslebens u. die Entwicklungsidee. (S. F. Gerlich). — Zu Dr. Hyazinth Hollands neunzigstem Geburtstage. — Hugo Spechtshart von Reutlingen, ein Geschichtschreiber u. Schulmann des 14. Jahrh. (Dr. K. Bihlmeier). Der italienische Grossorient als Verräter Italiens.

5 sv. Hugo Spechtshart v. R., ein Geschichtschreiber u. Schulm. — Kirche u. Staat. — Archiv für Geschichte des Hochstifts Augsburg. — Parlamentarisierung. — Die Deutschen in Österreich. — Brief aus Holland. — Kurzere Besprechung.

Zeitschrift für kathol. Theologie.

3. sv. Die historische Unterlage der Schrift des hl. Chrysostomus über des Priestertum (J. Stiglmayr). — Die Zeit der Abfassung des Liber de rebaptismate (J. Ernst). — Zur Gesch. des hl. Philipp Neri (C. A. Kneller). — Vom Wesen der Entwicklung (F. Hatheyer). — Religionspsychologie u. Theologie. Erklärung-Erwiderung (G. Wunderle u. F. Krus). — Literaturberichte. — Analekten. — Kleine Mitteilungen. — Liter. Anzeiger.

sv. 4. Die Etymologie des Vortes Gott. (F. Wimmer). — Die Lehre des hl. Thomas v. Aq. über den Endzweck des Schöpfers u. der Schöpfung (J. Stüfler). — Grundlagen des Völkerrechts (J. Donat.) — Texkritische Bemerkungen zur neuesten Ausgabe des Liber de rebaptismate. (J. Ernst). — Literaturberichte. — Analekten. — Kleine Mitteilungen.

Der Katholik.

sv. 7. Interessantes aus Kant. (Dr. J. Espenberger). — Die Bedeutung der Psalmen feriae quintae für das geistliche Leben. (Dr. R. Gverdini). — Die Einheit der Messiasidee in den Evangelien. (Dr. J. Frings.) — Zum 40. Jahrgedächtnis d. Mainzer Bischofs v. Ketteler († 13. Juli 1877.) — Hugo Hurter, S. J. (Dr. F. Lauchert). — Zur Lehre von den hl. Sakramenten. (Dr. Gillmann). — Die Publikation des neuen Corpus Juris canonici. - Literatur.

8 sv. St. Ambrozius von Mailand über die Jungfräulichkeit Marias vor der Geburt. (Dr. Ph. Friedrich). — Konvertiten u. kirchliche Reunionsbestre-

bungen am Mainzer Hofe unter Erzbischof Johann Philipp v. Schönborn 1647–1673. (Dr. A. L. Veit). — Die Einheit der Messiasidee in der Evangelien. Schluss (Dr. J. Frings). — Literatur. — Miszelle.

Theologie u. Glaube.

6-7 sv. Aus der Kriegsgefangenenfürsorge der Schweiz (A. I. Rosenberg). — Der Zweck der Parabellehre Jesu im Lichte der synoptischen Überlieferung (Dr. F. Soiron). — Aufgefundene Briefe des sel. Bischofs Wittmann von Regensburg u. Notizen über sein Leben (Dr. A. F. Ludwig). — Interniertenseelsorge in der Schweiz (Fr. Schlatter). — Zur Geschichte der Taufformel (Dr. J. Brinktrine). Gottesbegriff u. Gotteserkentnis nach dem Stoiker Epiktet (Dr. W. Scherer). — Die Kirchl. Baulast im ehemaligen Fürstbistum Paderborn (Dr. J. Linneborn). — Die Stellung des Geistlichen zum Geburtenrückgang (A. Körne). — Kleine Beiträge von Dr. B. Hartmann. — Erlasse u. Entscheidungen. — Besprechungen. — Aus der Theologie der Gegenwart. — Umschau in Welt u. Kirche. — Literatur-Anzeiger.

Stimmen der Zeit.

sv. 11. Der Ausgang des Parlamentskampfs ums Garantiegesetz und dessen europäische Begleiterscheinungen (1871 Februar-Juli). (R. v. Nostitz-Rieneck) — Die Volksgeissel der Familienentartung in Frankreich und bei uns. (Mit einer neuen vergleichenden Doppelkurve.) (H. Mackermann). — Der katholische Gedanke in der neueren flämischen Literatur. (J. Overmans.) — Aus zeitgenössischen Urkunden. Die römische Frage im Frühjahr 1871. (R. v. Nostitz-Rieneck.) — Besprechungen: Sozialpolitik. — Pädagogik. — Deutsche Literatur. Umschau: Zur Paritätsfrage. (H. A. Krose.) — Bevölkerungsfrage und Jesuiten vor 50 Jahren. (M. Reichmann.) — Pfitzners „Palestrina" als Dichtung. (J. Overmans.) — Mittelalterliche Mysterienspiele (J. Kreitmaier).

sv. 12. Die Philosophie des Völkerhasses (St. v. Dunin-Borkowski). — Das Gesetzbuch der kath. Kirche. (J. Laurentius). Der Zusammenbruch der Kralischen Tierpsychologie (E. Wasmann). — Von jakobinischen und freimaurerischen Kriegszielen (R. v. Nostitz-Rieneck). — Th. Storm (N. Scheid). — Übersicht. Der Kampf um die Willensfreiheit im 20. Jahrhundert (J. Bessmer). — Besprechungen. — Umschau: Nik. Mameranus (W. Fox). — 100 Jahre nach einem Unglückstage der tschechischen Literaturgeschichte (J. Owermanns).

Der Gral.

10 sv. Mozart (M. Herbert). — Not der Einsamkeit (Dr. R. Völpers). — Vorfrühling im Gebirge (I. Franke). — Helmgefünden (H. Eschelbach). — Es waren Königskinder (J. Laurenburger). — Ich muss noch steigen (J. Franke). — Moderne Malerei (G. W. Schwenzer). — Irgendwo. (H. Eschelbach). — Ausgewählte „Christuslyrik" (K. Jakübczyk). — Stimmen der Zeit. — Hau- u. Bausteine. — Kritische Warte.

 PREGLED

Luteranizam.

31. okt. 1517. pribio je Luter svoje teze na crkvena vrata u Wittenbergu. Posljedice toga nije ni sam predvidio niti slutio; one su pak užasne. I sv. Franjo Asiški i sv. Karlo Boromejski bili su reformatori crkvenog života, ali kako prave reforme nema bez Boga, odabraše ovi put kreposti, kojim se gradi i diže s Bogom. Luter je odabrao put *rušenja* i *strastvenosti;* na svoju je zastavu zapisao: *individualizam*. I taj je podijelio Evropu u dva tabora; od reformatora postade Luter revolucionarcem.

Luteranizam ima za temeljnu dogmu individualno tumačenje sv. pisma, zabacuje naime crkveno učiteljstvo. To je vjerski individualizam; pojedinac je prepušten sam sebi. Individualizam pak redovito i lako bez vanjskog zapora prelazi od slobode tumačenja u slobodu vjerovanja, od ove u slobodu mišljenja, od slobode mišljenja u slobodu protuslovnosti, u kaos. Subjektivizam dovodi nužno do bankrota u shvaćanju, pak je stoga nužna karika u Kantovoj filosofiji Nietzscheovo negiranje svega. Autonomija duha ruši zakone i bit njegovu. — Luterov je individualizam omogućio racionalizam tako raširen kod protestanskih teologa, te ne samo nije ostalo ništa od vjere Luterove, nego ni od sv. pisma (osim možda naslova); luteranizam dandanas u *liberalnom* svome *krilu* — a to prevladuje — ima u sebi malo kršćanstva prvih vjekova, Isusova kršćanstva.

Dr. Eberle (Reichspost, 31. okt. 1917.) zgodno opaža: «Povjest je mnogo konservativnija nego li ideja». To jest, jedan je dio Luterovih sljedbenika pristalo i pristaje uz Lutera kao začetnika otpada od katoličke crkve (dakle povjesničke važnosti, ne tolko dogmatske). Ovo *konservativno krilo* drži do svog crkvenog kautoriteta i dogmatâ. Nu tekom vremena ovo se kao umanjuje sve većma. Luter je istisnuo Danteovu Beatricu i htio je za vodu Danteova Virgila, nu i ovaj iščezava na luteranskom pozorištu pred Goetheovim Faustom. I Faust bi brzo prevladao, kada povjest ne bi bila tako konservativna.

Luter je bio i pun strastvenosti. To se zrcali u njegovu radu. Nemirnost, naprasitost, mržnja su svojina njegove osobnosti. I danas? Najbolji je predstavnik luteranizma profesor A. Harnack. On je fin u svojim književnim djelima, ali je i pun odvratnosti. To što on ima glede kat. crkve i njezine nauke, sve je zaobliveno i fino; nu to u ustima bezbrojnih luterovih pastora ostaje naprosto izraz mržnje. Negacija im je regbi život, odvratnost od katoličke crkve drži ih na okupu. Duševna obmana, kakove anologično — opaža Dr. Georges (u «Grazer Volksblattu», 31. okt. 1917.) — susrećemo kod ententinih naroda u objedama. Ironija je ipak povjesti, da je protestantski

vladar tako lijepo i pohvalno pisao papi radi njegove note o miru u godini (1. aug.), kada se luteranizam spremao da proslavi 400. godišnjicu navale na to papinstvo.

Ovo je 400 godina, da je kršćanstvo u Evropi pocijepano. Dr. Eberle (u naved. mjestu) osvrće se na učinke te pocjepkanosti, te u glavnome veli. Ta je pocjepkanost možda potakla na mnogo plemenito natjecanje, ali su veće štete. Pocijepanje je otvorilo put slobodoumnim humanistima i ateistima, uzrok je da štampa slobodno ruši, te se književnost smatra poslom i umjetnost trgovinom. Tek tada pada solidarni ideal sredovječnog gospodarstva pred Smithovim, Ricardovim i Malthusovim liberalizmom i slobodnom konkurencijom, u kojoj podlijega slabiji pred jačim. Tekar sada počima kapitalizam da triumfira; vladari, proglašeni poglavicom i crkve, uvode apsolutizam, koji je početak revolucijama. Tekar sada pobjedonosno, nastupa nijekanje naravnog i božanskog prava, a zamjenjuje ga «volonté generale» protukršćanskog demokratizma. Tekar sada pocijepanost između sljedbenika Novog Zavjeta omogućuje triumf sljedbenicima Starog Zavjeta. Ovi dobivaju u ruke štampu, kazalište, banke i burse, političko vodstvo nad većinom građanstva i radništva, veći udio u književnosti i znanosti. Nedavno je židov Goldstein pisao u «Kunstwart» : «Mi židovi upravljamo duševnim posjedom njemačkog naroda». Nu to vrijedi i o svoj Evropi.

To je facit iza 400 godišnjeg opstanka kršćanske nejedinstvenosti u Evropi.

dr. A.

Poljaci i narodna crkva.

Slaven naginje sanjama, osobito vjerskim.

Glavni je zastupnik krivog misticizma kod Poljakâ svjetovnjak Andrija *Tovianski*. Rodom je bio iz Litavije, te je živio u Parizu i g. 1840. poče ondje da širi svoju nauku. Hoće da oduhovi, oživi kršćanstvo, očekuje od Boga novu objavu. U taj je misticizam upao i pjesnik Adam *Mickievicz*, koji je živio u Parizu. Tu su pristaše Tovianskog pod pjesnikovim vodstvom osnovali posebno društvo. Pjesnk je odjednom izgubo stvaralačku moć. U francuskom jeziku izdade društvo knjigu «Službena crkva i mesanizam», gdje je Mickievicz razvio učiteljeve misli. Radi toga je on g. 1848. izopćen iz crkve. Tovianski je, protjeran iz Pariza, došao u Italiju, gdje je mnogo zla prouzrokovao kao preteča *modernizma*. 40 je godina kasnije Tolstoj iste ideje razvio kao Tovianski i Mickievicz. I Merežkovskoga Trilogija pokazuje, kako se u tome današnji *ruski pjesnici i mislioci* slažu s poljačkim najvećim pjesnicima Mickieviczem i Slovackim. Ovaj je misticizam kod poljačke inteligencije potkopavao odnošaj za katoličkom crkvom, a modernim agitatorima služi da se njima pokrije u svoje prozirne svrhe.

S druge je strane ruska vlada podupirala akciju za otpad od kat. crkve pomoću ideje o «narodnoj crkvi». Već je g. 1897. poznati ruski filosof (kasnije katolik) Vladimir Solovjev god. 1897. napisao polemičan spis «Jedna poljačka narodna crkva» i ustaje protv vladina djelovanja. Nadošla je revolucionarna godina 1905. Ta je djelovala i na dušu Poljakâ, te od te godine ne silazi iz javnosti pitanje narodne crkve. Vlada je i dalje pomagala mariavitizam kao početak narodne crkve. Liberalni konferenzijeri agitiraju po gradovima. U jednoj svojoj konferenci u g. 1909. ustade varšavski kanonik Szlagovski protiv toga. Posebno djelo *«Godlo»* (parola) izlazi u Varšavi (1915. je izišao prvi svezak, 1916. drugi) i zagovara osnutak novog svetišta: *Svetište sv. Ivana*. Što je to? To je naslov, koji moderni uzimlju glasovitog poljačkog pjesnika Z. Krasinskog († 1859.). — Ovaj je umro kao katolik, ali je u koječem zalutao. 1840. je objelodanio «Tri misli». U toj pjesmi Petrova crkva, vojujuća i organizujuća, propada, da ustupi mjesto *crkvi Ivanovoj*, crkvi logosa, crkvi vječne ljubavi. «Godlo» je dakle nastavak idejâ Tovianskog i drugih mesianista. Nedavno su u Moskvi poljački umjetnici i književnici osnovali društvo pod naslovom «Grad sv. Ivana». To je nova forma, nova parola za staru struju.

Novi pokret, pritajeno doduše i oprezno, ide za ocijepljenjem crkve u Poljskoj od Rima. To je četvrti pokušaj. Prvi je bio pod Sigismundom Augustom (1548-72), ali ga je ugušio Nuncij Commendoni u začetku. Drugi je pokušaj bio pod zadnjim kraljem Stanislavom Augustom († 1798.), treći u *Americi* med poljačkim iseljenicima. Biskupi i kler, svijesni katolci su već na oprezu, da osujete i ovaj četvrti. Dao Bog !

Putaljac.

Kršćanska ženidba.

U svemu hoće da nas raskršćane u Evropi.

Kako ljudsko društvo počiva na obitelji, to se muče da nju dovedu opet u pogansko stanje. Dakako pri tom rušenju ne paze na vrst sredstava. I rat upotrebljavaju u svoje svrhe.

Kako?

Plaču, što je toliko pučanstva poginulo, osobito mladih ljudi, te će narodi i države u svome broju znatno pasti. Trgovina, promet, činovništvo, uopće narodno gospodarstvo ne će moći da se iza rata tako brzo pridigne, jer će biti pomanjkanje znatno nužnih osoba.

Kako da se tome doskoči?

K. Torges je izdao brošuru o takozvanoj «postranskoj ženidbi». Pisac je Nijemac iz Njemačke i zastupa nekršćansko stanovište. To imponira austrijskom liberalizmu, pak su brzo, žurno židovske novine u Austriji, počamši od «Nue Freie Presse» do «Novosti» donijele izvadak i osvrt na tu brošuru. Jamče, da će to novo sredstvo doskora nadomjestiti sve smrtne gubitke u ratu. To bi bilo ovako:

«Sve ženske, koje dođu do neke dobe, dobivaju u interesu domovine ne «samo pravo, nego i mučke poziv, da sklope postransku ženidbu prema «svojoj osobnoj sklonosti. Predmet te sklonosti smije biti samo oženjeni čo«vjek, ali jedino dozvolom zakonite žene. Ovo je nužno — veli Torges — da «se tako zapriječi razuzdanost. Djeca iz takove ženidbe dobivaju ime svoje «majke a za nje se brine država, u koliko to ne čini mati. Takova su djeca «dionici vsih društvenih pravca. Majke nose kao znamen svog domoljub«nog mišljenja uski ženidbeni prsten. Svako se izvanženidbeno spolno op«ćenje mora strogo kazniti. I pleme će tako postati bolje, jer je postotak «zdravih osoba među oženjenim znatno veći nego li kod neoženjenih. Ovaj «će pokus trajati za 40 godina, jer će se dotle dovoljno umnožiti pučanstvo».

Tako Torges.

Po kršćanskoj je nauci ovo prosti preljub, koji dovodi obitelji i ljude u poganstvo, dapače u stanje životinja, gdje zakoni rasplodnje nijesu podvrgnuti razumu.

Pogledajmo nešto pobliže ovaj nacrt.

Glavni je cilj ženidbe «bonum prolis»; taj se cilj ne postizava bez odgoja. Zakonita žena da pristane na muževlju «postransku» ženidbu? To je nemoguće. Žena, koja mužu to dozvoljava, još će lakše dozvoliti sama sebi nešto slično. I posljedica? Neprestana nezadovoljstva u obitelji, dosljedno brze rastave. — Nuzžena bi bila ropkinja, koja služi putenoj nasladi čovjeka. Kakav je to otac, koji ne mari za svoju djecu, nego ih ostavlja poput Rousseaua? Djeca, koja da se odgajaju u državnim zakloništima, osuđena su da ne osjete ni brige ni ljubavi roditeljske. Redovito je uz to, da se žena podaje i drugima, ako nema kršćanskog ćudoreda. I takova bi stoga «nuzžena» gotovo redovito bila u službi bluda poput bijele ropkinje, koje i nemaju poroda. Med Turcima već sve više preotima mah pokret monogamije. Evropu bi htio Torges baciti u dekadencu. I ta bi dekadenca bez kršćanstva rasla, jer ko da je zaustavi iza 40 godina prakse? — Uostalom se je u Francuskoj i kod nas pokazalo, da obitelji neće da imadu djece, ne radi siromaštva, nego radi udobnosti, a to se događa u onim obiteljima inteligencije i poluinteligencije, kod kojih je kršćanstvo bez upliva ili su čak zadojene protukršćanstvom. Bili «nuzžene» htjele imati djece? Sumnjamo, jer je to spojeno ipak nekom žrtvom. I kada bi htjela djece, ona bi kao «nuzžena» bila ipak u nejednakom socijalnom položaju spram «redovite žene», pak bi i njezina djeca nosila na sebi tu biljegu usprkos svih u parlamentu poprimljenih zakona. I Torgesov bi ih prsten na to neprestano sjećao. — Muž bi se ipak nekako brinuo i uzdržavao «nuzženu». Što to znači? Turci pokazuju prstom na poligamiju, kako je uzrok osiromašivanju.

Činjenica je (koju nemože niko zanijekati), da kršćanska ženidba podaje najveći broj djece. I odgoj je tu roditeljski, koga nemože niko da nadoknadi potpuno. Stoga ko dira u kršćansku obitelj, neprijatelj je domovine.

dr. Alf.

Razduhovljivanje.

Kod niveliranja se ukloni sve, što strši ili se izdiže. Nema tu brda, doline; sve je ravnica. Slično traži moderni svijet: ravnicu mišljenja, nazorâ, javnog mnijenja. Sve je dužina i širina, nema dubine ni visine. Kamo to vodi? Duh se spriječava i njegovo djelovanje uništuje; to je razduhovljivanje.

Evo nekoliko primjera iz javnog života.

1. Divimo se *masi*, veličini, ne kakvoći. Većina po volji stvara zakone i pravo. Samo velike države, veliki narodi imadu pravo da postoje; u državi ne smije biti ni federacije, ni pokrajinâ, nego jednostavna centralizacija. — Obožavamo *uspjeh*, ne duha i pravice, nego vanjske moći. Diplomat je i državnik, ko ima uspjeha, bilo da ga ima slučajno ili pomoću novca i bajunetâ. Uspjeh pokriva nesposobnost, sreću i loša sredstva. — Milionaš je danas prva društvena veličina. Kraljevi su dolara iznad konstitucionalnih vladara. Miljarde, ne geniji vojskovođâ, hoće da stvaraju uspjeh u ratu; zlatno tele hoće da stisne Marsa.

2. Kako nam na materjalnom polju imponira masa, broj i veličina, tako i na duhovnom: *mnogo znanja*. Ne traži se danas dubokog znanja, nego mnogo; ne znanja kod obdarenih, nego kod mase. Zato učenici moraju svašta učiti, do 20 predmeta. I u društvima nema govora o načelima, nego o sitnom radu. Današnjem je društvu učen, ko je mnogo čitao i o mnogom znade govoriti, ne ko sudi ili duboko misli.

3. «Duhovni je voda i gospodar naše dobe žurnalista, novinar-čovjek, koji rijetko ima znanja i gotovo nikada nije promislio glede predmeta, o kome će pisati, nego kada se nađe njemu licem u lice, a ipak treba da kaže kroz jedan sat svoj sud o njemu» veli Jörgensen (Der jünste Tag, 64). — Štampa nosi mnogo, nesuvisla i nezrela gradiva. I to znači populariziranje znanosti, dosljedno nerešpekt pred znanošću i višim duhovnim životom, v. Amira se tuži: «Da još nekome imponira, morao bi učenjak imati naslov, koji bi po mogućnosti nešto drugo kazivao, nego li je on». Masa neće niti da čita dugih članaka u novinama, pogotovo dubljih nikako, filosofijskih knjiga nikako. Sve mora biti praktično i kratko. Dnevno se novinstvo prilagođuje dnevnom mnijenju i veleitetu. Uniformiranje dovodi do duhovnog opustošenja.

4. U naše je doba *sve to manje mislećih i kritičnih glava*. Ogromni dio izobraženih ljudi pliva uz struju pod uplivom štampe. Od tisuće jedva je dan misli svojom glavom. Čim se više govori o slobodi, tim se manje vidi samostalnosti. — U društvima se malo kritizira o ustanovama, projektima, događajima; sve se očekuje od štampe ili simpatija određuje pravac suđenja. Ljudi se boje i stoga dubljeg prosuđivanja, jer bi se razilazili u shvaćanju, što bi moglo proizvesti neugodnost u socijalnom općenju. Misliocu i karakteru je teško u ljudskom društvu.

5. Niveliranje na vjerskom polju jest *interkonfesionalizam*. O modernom je svijetu pisao kardinal Newman: «Za naših je dana nejasnost majka mudrosti». U ime se patriotizma izjavljuje, da su sve konfesije jednake; u ime se napretka ne govori o dogmama i čudesima, o crkvi i papi. Širi se jedini kult-razuma.

* * *

Paradoksno je govoriti o rušenju duha i znanosti u doba tehničnog i znanstvenog napretka, općeg prisilnog školovanja, velikog budgeta za nastavu. Paradoksno je, ali je ipak istinito, da je sve naše znanje maleno, dakle je prikopčano uz zemlju i malenkosti; dokle se ne podigne naš duh za najvišim ciljevima i problemima. Duh ne smije da živi iz dana u dan, u sitnicama, ako neće da se odreče sebe, uništi svoju narav, a to i čini razduhovljivanje naše dobe.

X. (H-p. Bl. 1).

Temelji međunarodnog prava.

Što je sazdano na pjeskovitom tlu, mora brzo propasti. Tako se je dogodilo i s međunarodnim pravom. Rat ga je porušio. Mnogi juriste sada dvoje, hoće li se opet pridići to pravo. Nu ovo upozorava, kako se to pravo između narodâ mora temeljiti na *kršćanskoj* pravoj filosofiji. Kako?

O tome raspravlja o. J. Donat (Grundlagen des Völkerrechts) u IV. svesci insbruške «Zeitschrift für kath. Theologie» (str. 701-725) u glavnome ovako:

1. Oznaka je moderne znanosti odalečenje od nadnaravnog reda, te se življenje emancipira od Boga i vjere. «Kako u fizici, tako ni u teoriji moralnih pojava ne smije se upotrebiti volju božju kao tumač» (Paulsen, System der Ethik, I, 334). Zato im je ljudska volja izvor prava, a u međunarodnom pravu volja državâ. Tako Jellinek (Die rechtliche Natur der Staatsverträge), F. v. Liszt (Das Völkerrecht), Triepel (Völkerrecht u. Landesrecht) i dr. Po kršć. načelima postoji *naravno pravo*, neovisno od ljudske volje. To pravo određuje, kako da ljudi i narodi žive u međusobnom odnošaju. Po naravi svak ima pravo na slobodu i život, čast i posjed, pak je zato nedozvoljeno ugnjetavanje, krađa, ozloglasivanje, ubojstvo. Na ovome glasu, glasu od Boga kao začetniku naravi, neka se temelje zakoni države i njezini ugovori. Temelj je tu tvrd, jer je Bog sankcija i auktoritet tome u savjesti narodâ. A na što da se pozove pravo bez Boga?

2. a). Bitno je svojstvo svakog prava, da obvezuje. Jedna država nemože drugu da obveže, jer je svaka suverena. Sama sebe može suveren još manje da *obveže*: može nešto propisati, odlučiti, obećati, što je onda veže uslijed nekog višeg moralnog zakona, jer obvezati može samo viša volja, a vlastita volja nemože biti iznad sebe (jer svaki čas može tu obvezu opet razriješiti). Zato L. Gumplowicz piše, da međunarodno pravo nije nikakovo pravo. Država može proglasiti međun. pravo, ne stvoriti. Ovo zamjenjuje Jellinek.

b). Ako vrijede međun. obveze samo uslijed priznanja sa strane državâ onda te obveze za pojedinu državu postoje *samo dotle, dokle ona to hoće.* To je smrtonosna posljedica. Mnogi pravnici misle izbjeći toj posljedici time, što vele, da se to tako rijetko događa i jer bi time svaka država štetovala u svome glasu. Dakle? Ne niječu posljedicu, nego se pozivlju na razboritost. Ali mogu li obziri koristi dovoljno jamčiti za međunarodne odnošaje? Sadašnji rat to pokazuje. Države prave medu sobom ugovore, da ih zaštite, ali su osobito u doba teške kušnje te zaštite ništave.

c). Ako međun. pravo potječe od volje pojedine države, onda nema *općenitog međun. prava*, jer ovisi samo o međusobnim pravnim odredbama državâ, koje pripadaju zajednici međunarodnog prava. Ovo i priznaju juristi većinom. Dakle polukulturni narodi nemaju da se pozovu na pravo; i papu isključuju, jer da nema države.

Eto kamo se dolazi, kada međunarodno pravo nema tvrda temelja.

3. Naravna je posljedica ovog shvaćanja: beznačelnost u moralno-pravničkim odnošajima ili pravo poistovjetuju moću i silom. Prošle je godine u svojoj rektorskoj besjedi rekao Eltzbacher, profesor na trgovačkoj visokoj školi u Berlinu: «Međunarodno je pravo sve, što se takovim učini ili silom provede, a ako se kasnije protivno uvede ili izvojšti, onda je baš i to međunarodno pravo».

Kada je govor o naravnom pravu, znanost je na nj nabacila toliko frazâ, toliko positivističkih rasprava, da o njemu nije ostalo ništa. Ali to pravo živi u svijesti narodâ. Mjesto autonomne ljudske volje, neka i znanost prihvati kao podlogu međunarodnom pravu vječnu božansku pravednost i iznad državâ. Vjerska savjest može da ljude i narode mirno vodi.

dr. A.

Kako su se pomirili Argentina i Chile.

Pri svrhi prošlog vijeka došlo je bilo do sukoba između ovih dviju država radi granica. Već su vojske čekale zapovijed, da krenu u rat. U zadnji čas pojavi se chilenski biskup Jara na balkonu nadbiskupa u Buenos-Ayres i progovori u miru. Stvar preuzeše u ruke biskupi Chile i Argentine. Brzo je sporazum bio gotov.

G. 1908. došao je biskup Jara u Paris, te je pripovijedao uredniku kat. lista «La Croix» o tom miru. U znak zahvale Bogu podigoše narodi jedne i druge države 1900. spomenik Otkupitelja na granici, naime na Cordillerama Andâ. Na dan otkrića dođoše svi biskupi, ministri, silno mnoštvo naroda, mnoštvo vojske iz obiju država. Glazbe s jedne i druge granice zasviraše, vojske se izmjeniše na granicama, iza raznih govora svi prisutni padoše ničice pred Otkupiteljevim kipom, da prisutvuju sv. Misi argentinskog nadbiskupa. (Vidi *La Croix*, 1. sept. 1908).

Evropa?

Ona se više odalečivala iza 1848. od crkve i vjere u nadnaravno. Čim je više ta vjera padala, tim su više rasli troškovi za naoružanje. Već se je 1894. tužio u svojoj enciklici Leon XIII: «Od više godina živi se više u prividnom, nego li istinitom miru. Naoružani je mir, kakav sada postoji, već nesnosan». I eto je 1914. (dakle iza 20. g.) nadošla katastrofa, svjetski rat.

Hoće li Evropu to opametiti?

F. Haiser pripovijeda u svojoj knjigi «Die Ueberzeugungskraft des Beweises» (str. 192), kako se je ljutio jedan amerikanski general u svome predavanju u Chicagu, što je iza rata protiv Španjolske predsjednik za pobjedu zahvalio Bogu, a ne generalima. Žalibože ovakovih će ljutitih ljudi biti još dugo u Evropi pod uplivom ateističke filosofije i ti se ne će — opametiti.

dr. Alf.

Metoda u katoličkom pokretu.

U kat. pokretu treba razlikovati dva stadija: *niveliranja i pobjede.*

O tome, g. uredniče, dozvolite mi par riječi.

1. Stadij niveliranja.

Cilj je ratu mir, ugodan mir. I kat. pokret u hrvatskim zemljama teži za time, da u javnom životu zavladaju Hristova načela. I ta načela treba da zavladaju ne samo u beletristici, nego i u zadrugarstvu, u umjetnosti, u školama i sveučilišta, u politici, svugdje. To je naša pozitivna zgrada. Što je pri tome naravnije, nego da rušimo liberalna načela, protukršćanske kumire, da niveliramo tlo za svoju zgradu? Positivnost se dade rušiti positivnošću, te stoga ovaj rad rušenju nije samo negativan, nego i *positivan*. U našoj borbi vraćamo se na prvu kršćansku eru. Ta je era u kršćanskoj književnosti obrana kršćanskih načela i napadaj na besmislenost poganskih zasada.

Bistriti treba obzorje pred kršćanskom svjetlošću. U glave valja unijeti bistrinu. *Fiat lux!* je kazao Bog na početku stvaranja. Karakteristika je Božjeg djela i Božjih načela: *bistroća.*

Pred 40 je godina pisao biskup v. Ketteler: «Nalazimo se u najvećoj krizi načela!» Još više vrijedi to za naše doba. Hrvatski liberalci love katolike pomoću nejasnoće, prikrivenosti iz početka, a zatim sve jačim nastupom zavaravaju i dovode katolike do krive: aut-aut, ili s katoličkom crkvom ili proti. I u krizi se mnogi odlučuju proti. Zato je tako nuždan i sada katolički «Fiat lux!» rad, kao i pri osnutku «Hrvatske Straže».

Ovaj stadij niveliranja traje kod nas još. To se vidi već iz same pojave, kako su brzo nikli «Hrvatska njiva», «Ženski svijet», sad «Jug» uz postojeće listove i časopise liberalne. Moćan je kod nas liberalizam, te se ne bih začudio, ako bi liveliranje kod nas trajalo još i 30 godina.

Pri poslu je liveliranja osobnost moćan čimbenik. Sv. Augustin u borbi proti pelagianizmu gotovo iščezava iza svog razlaganja. Nije takov sv. Jeronim. On je pun energije, njegova ličnost otskače u borbi protiv arianizma i drugih krivih načela. Jedna je i druga metoda dobra. I Isus je znao žestoko nastupiti protiv farizeja, blago prema Judi; svagda je radio razborito.

2. Stadij pobjede.

Iza *apologetske* periode stiče crkva književnost o *positivnoj* vjeri. S milanskim ediktom izlazi Isusova crkva iz katakomba u novu zgradu iznad zemlje. Crkva pobjeđuje. Kako se tada vlada? U dogmama, kulturi, svojoj disciplini ne popušta; uzdiže svoju teologiju, filosofiju, umjetnost, jus itd. Crkva se u to doba podaje svojoj nutrnjoj izgradnji. — I u srednjem i novijem vijeku? Kako su pape osudivali krive nauke na lateranskom saboru, tako radi i Pijo X. protiv modernizma. To je vječni crkovni «Fiat lux!» Pobjeda ne isključuje nastavak u niveliranju.

Što radimo mi katolici u hrv. zemljama? Mnogi od nas misli, da je došlo doba, gdje se može štit, pušku i bojno odijelo skinuti i preko šančeva malko pozabaviti s neprijateljem. Ne valja biti vazda ratoboran! dovikuje kojekaković. Misli, da je dosta 15 godina kat. rada i sva je Hrvatska naša. Kamo sreće! Ova metoda vodi do bankrota kao i rusku vojsku na šančevima ruske granice.

U stadiju će pobjede moći politička stranka, da na kratko vrijeme sklopi kompromis s liberalizmom; i u tom slučaju valja tražiti, da barem poštuju kat. svetinje.

I mnoga naša društva misle, da smo već u stadiju pobjede, te žalibože napuštaju bistrinu načela i obuku u istinu. «Historisch-politische Blätter» tuže se na Njemačku u sv. 15. jula: «Moramo jedno naglasiti, da je niveau katoličkih društava i udruženja bio viši nego li danas, jer se je onda smatralo načela važnijim od pitanja organizacije, te njihov glavni zadatak nije bio u praktičnom sitnom radu». Tako oni iza 30 i 50 godina rada, a što bi smo morali mi kazati o katoličkim novinama društvima u nas, gdje mirno popuštaju i najgore napadaje na naša vjerska načela (osobito u Zagrebu), jer tako žele očuvati što više pristaša?

I te imadu *svoje lijekove.* To su dogovori, sastanci, ali ne sastanci, za koje unaprijed agitira i kupi, neka ova ili ona metoda pobjedi; na kojima se mlađi nameću unaprijed starijima ili obratno. Odje se radi za Boga, nema

tiranstva. Discipline se hoće, ali ne strahovanje. Zato su nužni česti sastanci uz požrtvovnost i nesebičnost. Natjecimo se u građenju, ne u rušenju i male vlastite zgrade! *dr. P.* (Zagreb).

Slovenia docet.

«Sveslovenska pučka stranka» imala je u Ljubljani 11. sep. sastanak 100 izabranih članova. Tu se je zborovalo cijeli dan, te su stvorene resolucije, koje su važne i za hrvatske prilike. Tu je i za Hrvate riješenje mnogih aktuelnih prilika, te ih rado ovdje iznosimo.

KATOLIŠKO STALIŠČE

profesorja dr. G. Pečjak in dr. J. Srebrnić).

I.

Naš temel je Bog-Odrešenik, Jezus Krist. Neomahljivo hočemo stati v njegovi veri, kakor jo uči katoliška Cerkev.

II.

Resolucije slovenskih katoliških shodov, tudi take, ki niso verske vsebine, jemljeno za vodilna pravila, jer izražajo svoji dobi prilagođeno stremljenje najodličnejših katoličanov in nas vsled slovesnosti skupno izražene volje najlaglje združujejo za uspešno delovanje.

III.

Posebe poudarjamo:

1. Skrbeti hočemo za blaginjo slovenskega naroda v *popolnem soglasju z božjo voljo* vedoč, da ne more biti ljudstvu v pravo in trajno blaginjo, kar nasprotuje Stvarnikovi volji.

Naš *najvisji cilj* je nadnaravno zveličanje. Njemu hočemo podrediti vse druge dobrine.

Sredstva hočemo uporabljati le taka, ki se strinjajo z večnimi načeli krščanske nravnosti.

Naša pot bodi: odločnost v načelih, a nikoli brez milobe do oseb.

2. Ljubezen do naroda in delo za narodovo blaginjo ter dosledno tudi vneto in goreče prizadevanje za njegovo popolno osamosvojitev iz spon poniževalnega tujskega gospodstva je nravna dolžnost, ki jo moramo vsi, zlasti pa mi katoličani vestno vršiti. Zanemarjanje te dolžnosti bi imelo v sedanjih časih najkvarnejše posledice za obstoj cele naše katoliške stranke ter tudi vsaj posredno za versko življenje samo.

3. Sedanji usodepolni čas prav tako od nas katoličanov zahteva, da premagamo vsa medsebojna nasprotja in z *združenimi močmi* delamo za boljšo bodočnost slovenskega naroda.

4. Z rojaki drugega naziranja, od kateri nas ločijo načela, želimo *skupno nastopati* v vseh tistih načelih, v katerih bi to narodu več koristilo; od načel pa nikol ne odstopimo.

PRAKTIČNO KATOLIČANSTVO.

(Konzistor. svetnik J. Kalan).

Zgolj politično katoličanstvo obsojamo in odklanjamo. Od pristašev katoliške politične stranke zahtevamo, da ispolnjujejo vsaj bistvene zahteve katoliške vere. Priporoča in želi pa se v tem oziru več, kakor je stroga dolžnost.

Kjer je v enem kraju skupaj toliko starešin, katoliških akademikov, da morejo tvoriti marijansko kongregacijo, naj to store; inače se jim priporoča, da se — naj bodo kjerkoli pridružijo ljubljanski akademični kongregaciji.

Kjer je dobrodelnost najboljša apologija vere in najlepši cvet praktičnega krščanstva in krščanske kulture, zato naj se naši somišljenki pridno udeležujejo karitativnega dela in sodelujejo pri vseh socialno-karitativnih organizacijah.

Sveta vojska proti alkoholizmu naj se z vsemi močmi podpira.

Zoper nenravnost naj se osnuje posebna organizacija ali se tozadevna akcija združi z bojem zoper alkoholizem.

JUGOSLOVANI — EN NAROD.

(Profesor Ivan Mazovec).

V polni meri se pridružujemo deklaraciji «Jugoslovanskega kluba», podani po dr. Korošcu dne 30. maja 1917. v dunajskem državnem zboru. Izjavljamo:

«Ker smo Slovenci, Hrvatje in Srbi etnografsko en narod, dasi vsled neugodnih zgodovinskih vplivov razkosan v verskem, kulturnem in političnem oziru, zahtevamo v imenu naravnega prava, da se ta jezikovno enotni, od različnih gospodarjev neumevan jugoslovanski narod v avstro-ogrski monarhiji čimpreje združi pod žezlom habsburške dinastije v eno državnopravno celoto. Vsem delom jugoslovanskega naroda naj bo zajamčena ravnopravnost v veri, govoru in pismu.

NOTRANJA ORGANIZACIJA VSE SLOVENSKE LJUDSKE STRANKE.

(Dr. Fran Jež).

Današnje spremenjene razmere in zlasti deklaracija 30. maja 1917. nam nalaga dolžnost, da se «Vseslovenska ljudska stranka» tako organizira, da bo mogla združiti vse sile slovenskega naroda v splošen naroden blagor.

Statut stranke mora sloneti na dosledno in pravično izvedenem demokratičnem temelju.

Posebno pa se mora poskrbeti, da bodo člani strankinega vodstva vodili stranko po njenih načelih in štatutih. Zagotoviti je treba redno shajanje strankinega vodstva, kontrolo javnosti kakor tudi pravice manjšin, da pride njihov glas ali predlog v razpravo.

«NARODNI SVET».

(Urednik Fr. Smodej).

Za vso Slovenijo naj se v obrambo in pospeševanje narodnih interesov slovenskega naroda ustanovi «Narodni svet» s pokrajinskimi odbori za posamezne dežele, v katerem naj bodo sorazmerno zastopane vse slovenske stranke in struje.

Predsedstvo «Jugoslovanskega kluba» se poziva, da skliče prejkomogoče v primernem kraju zbor slovenskih državnih in deželnih poslancev in še drugih delavcev na narodnem polju v svrho ustanovitve «Narodnega sveta» in v srvho posvetovanja, ali naj se poleg «Narodnega sveta» osnuje tudi «Narodni odbor» kot vseslovenska eksekutiva političnih strank.

KULTURNA VPRAŠANJA.

(Dr. Izidor Cankar).

I.

Ker so *leposlovje, umetnost in znanost* velevažni činitelji v razvoju narodovega življenja, moramo zato kulturno panogo skrbeti z vsemi močmi.

1. Zato je treba slovstveno produkcijo, izvirno in prevodno, smotrno urediti. Osnuje naj se:

a) Knjižnica prevodov najboljših del iz svetovnega slovstva:

b) knjižnica starejših slovenskih izvirnih del:

c) knjižnica za mladino;

d) knjižnica umetnosno in zgojno dobrih ljudskih iger.

2. Pisateljem naj se delo omogoči in olajša s pravičnimi honorarji.

3. Da se «Družba sv. Mohorja», ki ima tako važno nalogo, poživi, naj se nje odbor izpopolni s slovstvenim svetom, ki naj v dogovoru z odborom skrbi za književni program.

II.

V središcu Slovenije naj se osnuje slovenska umetnostna galerija, ki naj po možnosti združi važna dela naše umetnosti, stare in nove.

III.

Iz obstoječih glasbenih zavodov naj se z javnimi sredstvi ustvari višja glasbena šola za cerkveno in svetno glasbo.

IV.

Da se poživi znanstveno delo, naj se ustanovi v središču Slovenije centralna knjižnica.

2. Pospešuje naj se študij naših znanstvenikov v inozemstvu. Podporni odsek akademičnega starešinstva naj osnuje pododsek, ki bo sposobnim preskrboval in delil letne študijske ustanove.

V.

Ker je gledališče za narodovo vzgojo in omiko ter razvoj dramatiškega pesništva neobhodno potrebno, pozivamo odločujoče činitelje, naj ga brž ko mogoče živo in mu zagotovijo zdrav bodoči razvoj.

MIROVNA AKCIJA.

(Prelat Andrej Kalan).

Pozdravljamo mirovno akcijo svetega očeta in zahtevamo:

1. Da vladaj pravica nad silo: zato naj se izvede splošna razorožba. Vojaštva naj se ohrani, kolikor ga je potrebno za javni red in mir.

2. Uvede naj se mednarodno razsodišče, ki naj poravnava mednarodne spore.

Za krekov spomenik.*)

Ljubljenca slovenskega naroda, Dr. Janeza Ev. Kreka, nam je vzela nemila smrt; njegovih idej pa ne vzame nobena smrt, ne zatare nobena sovražna sila. Po čemer so hrepeneli že v davnih časih najplemenitejši rodoljubi, kar so pripravljali najbistrejši duhovi, kar je nezavedno tlelo v vseh slovenskih srcih, to je vzplamtelo zadnje dni v mogočen kres, ki je ožaril ves slovanski jug, kres, zažgan od ognjevite Krekove besede, ki je vtelesila v silnem duhu spočeto idejo svobodne jugoslovanske države pod habsburškim žezlom. Ta ideja živi in gori v vseh slovenskih srcih, kar jih ni še okužil hlapčevski duh, kar in ni še pohujšala sebična zavist.

Po načelih krščanske vere, da so ljudje vsi bratje, vsi enakopravni, da je sužnost Bogu in poštenim ljudem zoprna, je zahteval veliki rajnik tudi za svoje rojake svobodo in enakopravnost. Kaj čuda, da je ta tako pravična, tako krščanska, tako človeška zahteva hipoma prešinila vsa slovenska srca, na mah zedinila in združila vse slovenske stranke! Misli in želje vseh Slovencev je izrekla Krekova beseda, in Krek je postal vseh Slovencev klicar in zaščitnik in vodja.

Vse svoje velike dušne in telesne moči je posvetil ta veliki mož ljubljeni domovini; zanjo je naposled dal svoje življenje. In Slovenci so to spoznali; dokaz je bridka žalost po vseh krajih, koder biva slovenski rod, dokaz veličastni pogreb. Spomin Krekov bo živel v slovenskih srcih vekomaj. To pa ni zadosti. Veliki rajnik je ljubil svoje rojake ne samo v srcu; delal in trpel je zanje vse žive dni. Bolj kot njegovemu spominu je treba Krekovega spomenika Slovencem, da vsaj nekoliko izkažejo v dejanju svojo hvaležnost, da poplačajo nekoliko svojega dolga svojemu dobrotniku. Treba je spomenika v dokaz, da znajo Slovenci častiti svoje velike može, da bodo vedeli pozni rodovi, komu su hvalo dolžni za svojo rešitev, da bo imela mladina pred očmi zgled, kako se pridobiva vsega naroda hvaležnost in ljubezen.

Podpisani odbor si je postavil nalogo poskrbeti, da se dvigne v beli Ljubljani dostojen spomenik dr. Kreku, in z zaupno prošnjo se obrača do vseh Slovencev in tudi do drugih Slovanov, ki so poznali, ki so čislali in ljubili rajnika, da prispevajo po svojih močeh v dosego blagega namena da se počasti spomin velikega moža.

V Ljubljani, 20. oktobra 1917.

---

*) Radi nekih nepredvidenih neprilika nijesmo mogli donijeti ovaj puta članak o Dr. Kreku. Učinit ćemo to drugi puta.

Uredništvo.

ODBOR ZA KREKOV SPOMENIK:

Dr. A. Korošec, načelnik „Jugoslovanskega kluba", častni predsednik. — Dr. Fr. Detela, vladni svetnik, predsednik. — Dr. Ivan Tavčar, župan ljubljanski, podpred. — Dr. Fr. Jež, tajnik. — Ignacij Zaplotnik, blagajnik. — Anton Kristan, Bogumil Remec, Oton Župančić, Rihard Jakopič, Mihael Moškerc, odborniki.

Protestantizam i Luter.

Protestantizam sadašnjosti ne potječe od Lutera (koji je u suprotnosti stari katolicizam nadomjestio novim), nego dolazi iz 18. vijeka. Bio to pozitivni, bio liberalni protestantizam, oboje je prožeto idejama 18. vijeka. I katolicizam je obilno sudjelovao na taj razvitak, te je protestantizam sadašnjosti bliži katolicizmu nego li luteranizmu iz dobe reformacije.

C. Bernhak u Hochlandu, str. 219 (1917).

Žrtve španjolske inkvizicije.

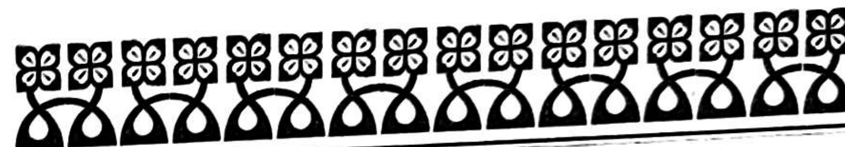
Španjolska je inkvizicija (koja je trajala više stotina godina) kroz sve vrijeme svog djelovanja osudila 6000 osoba. U tom su broju uključeni zločinci svih vrsta. Dočim je „dobra" kraljica Elisabeta za svog vladanja osudila sedam puta toliko (43.000), Henrik VIII. do 70.000.

Cilj škole.

Pres. Dr. J. Marčelić, biskup dubrovački, piše u korizmenoj poslanici puku 1917: „Cilj je škole ne samo da prosvijetli pamet, nego još da odgoji srce i volju, a to se ne da postići bez religijozne podloge."

Uredio: Dr. Ante Alfirević - Split. Tisk. umj. zavod „Miriam", Rijeka.

PORUKE UPRAVE.

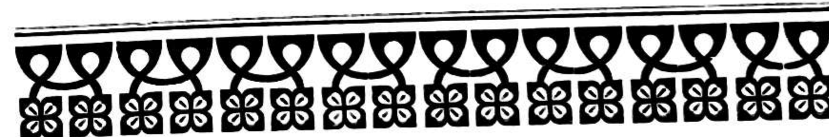
1.) Upozorujemo sve dužnike, da nam što prije namire svoje dugove, jer su upravo kritični časovi, pa se ne može ništa bez gotova novca!

2.) Umoljavamo sve pretplatnike, da za drugu godinu pošalju pretplatu unaprijed!

3.) Neka svaki čitatelj nastoji, da nađe novih pretplatnika, jer to je jedini filozofski list, što ga mi u Hrvatskoj imamo. Nastojmo, da ga dobro utvrdimo što većim brojem pretplatnika!

Svim prijateljima i pretplatnicima želimo: Sretno novo ljeto!

Uprava „Hrvat. Straže".

Poruke uredništva.

P. Modrušan. K. — Odgovorom je zakasnio naš recensent, nu će izići u I svesci u bud. godini. Ne odgovaramo privatno, jer će javan odgovor dobro doći mnogim našim čitateljima.

G. u Z. — Vi gojite kult osobâ. I najženijalniji čovjek može u koječem zaći. Ne valja dakle sve na tom čovjeku odobravati, niti radi jedne pogrješke sve kuditi. Humanum est errare. Genijalni bi ljudi dakako bez tih pogrješaka bili savršeniji i bolji. Zaljubljen sin ne vidi u ocu nego samo dobro, te rado oponaša i očeve mane, a to sigurno ne vodi k dobru.

St. u P. — Kada se složi iskustvo starijih, polet i požrtovnost mladih, eto gotova uspjeha u svakoj stvari. Zamislite se u ovo i ispitajte svoju savjest, što će Vam svjetovati. Zatomiti valja osobnost, u strahu ispred pogriješenja treba raditi za kat. pokret.

SADRŽAJ

6. broja „Hrvatske Straže“.

Rukopisi se šalju na urednika **Dra Antu Alfirevića,** Split (Dalmacija).

Pretplata, reklamacije i sve, što se tiče uprave lista, šalje se na **„Kuću dobre štampe“** - Rijeka.

Cijena je „Hrv. Straži“ na godinu: **8 K;** đaci, pučki učitelji i članovi „Leonova društva“ plaćaju: **4 krune.**